

ՔՐԻՔՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Բնական, Քաղաքական և Ուսումնական

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի պէս

Ա.ԶԳ. ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՍ

ԸՍՏ ԿԱԶՄԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳՐԻ

ԵՒ

ՎԱՒԵՐԱՅՄԱՄԲ

ՈՒՍՈՒՄՆ. ԽՈՐՀՐԴՈՑ

Ա.ԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

1894

1894

Հեղինակին ստորագրութիւնը չկրող
օրինակները կեղծ են :

Արշակունի

ՈՂԲԱՅԵԱԼ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԷՔԻ ԿԻԻԼՊԵՆԿԵԱՆԻ

ԱՆՄԱՀ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԶՕՆԷ

Ա. ՇԽԱՏԱՍԻՐՈՂՆ

Ի ՆՇԱՆ ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Ե Կ Ե Ր Ր Ղ Ե Տ Պ Ա Գ Ի Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Անցեալ 1892-93 դպրոցական Տարեշրջանի սկիզբներն հրատարակած մեր սոյն «Տարրական Աշխարհագրութիւն»ը սուղ միջոցի մէջ սպառած ըլլալով՝ ձեռնարկեցինք Երկրորդ տպագրութեան :

Այս առթիւ հարկ սեպեցինք, գործոյս հիմը նոյնը պահելով՝ ինչ ինչ կարեւոր յաւելուածներ ու փոփոխութիւններ ընել :

Վստահ ենք որ, Պատ. Ուսուցիչք՝ գործոյս երկրորդ տպագրութիւնն ալ առաջիոյն նման՝ իրենց ներողամիտ ընդունելութեամբն պատուելով՝ զմեզ պիտի քաջալերեն :

Գ . Մ .

Տ Ա Ր Ր Ա Կ Ա Ն

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Գ.Ս.Ս Ա.

1. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ երկրիս մակերեւոյթին նկարագրութիւնն է :

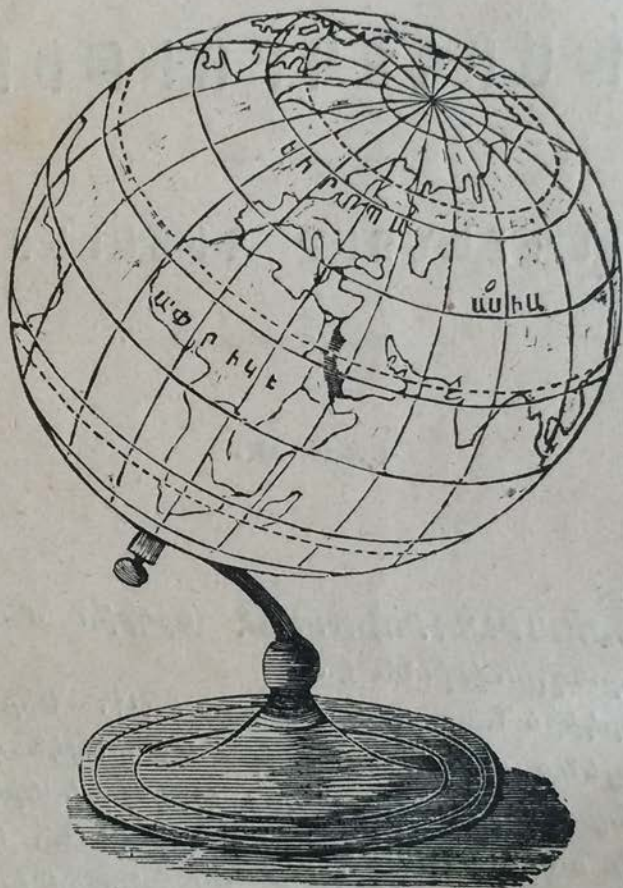
2. Երկիրս նարեջի նման կլոր է ⁽¹⁾ : Երբ այնպէս երեւակայենք որ՝ այդ նարնջին մէջ տեղէն գուլպայի մը շիշ անցուած է, այդ շիշը կը կոչուի երկրիս Առանցքը և անոր երկու ծայրերն ալ՝ Բեւեռ կ'ըսուին :

3. Մեր երկիրը $2\frac{1}{4}$ ժամը մէկ անգամ իր առանցքին վրայ կը դառնայ և ասոր համար կ'ըլլայ Գիշերու Յորեկ : 365 օրուան, այսինքն մէկ տարուան մէջ ալ Արեգակին բոլորտիքը դառնալուն համար՝ յառաջ

(1) Ուսուցիչը պէտք է նախ երկրիս կլորութեան ապացոյցները տայ աշակերտին :

կուգան տարւոյն չորս եղանակները որք են՝ Գարուն ,
Ամառ , Աշուն և Ձմեռ :

4. Երկիրս ունի 40,000 քիլոմէթր շրջապատ . —
Արեգակէն 1,300.000 անգամ փոքր և Լուսինէն 49

Երկրագունտ

անգամ մեծ է :

5. Երկիրս Արեգակին բոլորտիքը դառնալուն
համար կը կոչուի Մոլորակ , որովհետեւ Լուսինն ալ
երկրիս բոլորտիքը կը դառնայ , այն ալ կը կոչուի
երկրիս Արբանեակը :

Երկրագունիս եւ Քարսէս

6. Երկրիս մակերեւոյթը (երեսը) և այդ մակերեւոյթին այլ և այլ ձեւերը գիւրաւ և աղէկ սորվելու համար՝ Երկրագունիս ու Քարսէսներ կը գործածուին :

7. Գունիս կամ Երկրագունիս ըսելով կը հասկնանք, ձեռքով շինուած Գունետ մը՝ որու վրայ նշանակուած են ջուրի և ցամաքի այլ և այլ ձեւերը, երկիրները, քաղաքները ևն :

8. Աշխարհացոյց Քարտէս կ'ըսուին այն զանազան գիրքով թուղթերն՝ որոնց վրայ գծագրուած է Երկրիս ամբողջ մակերեւոյթը կամ անոր մէկ մասը :

9. Համասարած կ'ըսուին այն աշխարհագրական քարտէսներն՝ որոնց վրայ Երկրիս ամբողջ մակերեւոյթը նկարագրուած է :

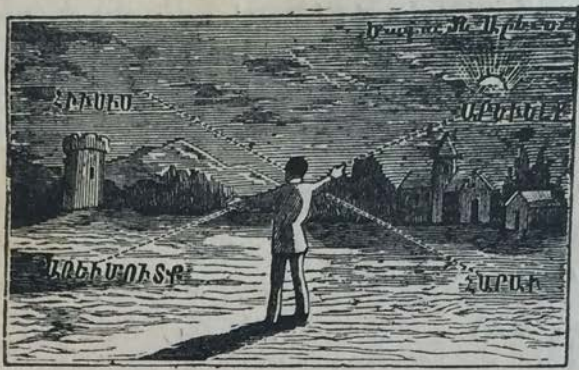
10. Երբ թուղթի մը վրայ միայն մէկ երկրի կամ մէկ տէրութեան մը մակերեւոյթն գծագրուած ըլլայ, այդ աշխարհագրական պատկերը կը կոչուի Առանձնաքարտէս կամ Մասնաքարտէս :

ԴԱՍ Բ.

Երկրիս չորս գլխաւոր կողմերը

1. Երկիրս չորս գլխաւոր կողմեր ունի : Հորիզո-

նին երկինքին այն կողմը՝ ուսկից Արեւը կը ծագի, կը կոչուի Արեւելիք. — Արեւելքի հակառակ կողմն՝ ուս-

Երկին չորս գլխաւոր կողմերը

կից Արեգակը մարը կը մտնէ՝ կը կոչուի Արեւմուտք, — Երբոր երեսնիս դէպ արեւելք դարձունեմք, աջ կողմերնիս կ'ըլլայ Հարաւ և ձախերնիս՝ Հիւսիս:

2. Այս չորս գլխաւոր կողմերուն մէջտեղուանքը կան չորս ալ Երկրորդական կողմեր, ինչպէս՝ Հիւսիսային Արեւելիք և Հիւսիսային Արեւմուտք. — Արեւելեան Հարաւ ու Արեւմտեան Հարաւ՝ որոնք կը կոչուին նաև Միջանկեալ կողմեր:

3. Աշխարհացոյց տախտակի մը վերի կողմը Հիւսիս, վարի կողմը Հարաւ, աջ կողմը Արեւելիք, և ձախ կողմը Արեւմուտք:

4. Երկիրս կը բաժնուի 5 գօտիներու, — Կեդրոնը՝ որ կը կոչուի նաեւ Հասարակած, սաստիկ տաք կ'ընէ և կ'ըսուի Այրեցեալ գօտի: Գունտին երկու ծայրերը՝ ուր տեղուանք սաստիկ ցուրտ կ'ընեն՝ կը կոչուի Սառուցեալ գօտիներ. իսկ Այրեցեալին և Սառուցեալ

գօտիններուն միջեւ գտնուած մասերուն մէջ՝ տաքն ու ցուրտը շափաւոր ըլլալուն համար՝ կը կոչուին Բարեխառն գօտիներ :

Գունտը կը բաժնուի երկու մասերու , երբ հիւսիսէն ի հարաւ կտրուած նկատուի՝ կ'ունենանք երկու կիսագունտ՝ Արեւելեան և Արեւմտեան կիսագունտեր :

Յամափին բաժանումները

5. Երկրիս մակերեւոյթին երեք մասը Ջուր և մէկ մասը Յամափ է : Յամաք երկիրները երկու որոշ մասերու կը բաժնուին . — Առաջինը կը պարունակէ ԵՒՐՈՊԱ , ԱՍԻԱ և ԱՓՐԻԿԷ՝ որոնք կը կոչուին Հին Աշխարհ , որովհետեւ շատ հին դարերէ ի վեր մարդոց ծանօթ են : Երկրորդը կը պարունակէ ԱՄԵՐԻԿԱ և ՈՎԿԷՄՆԻԱ , որոնք կը կոչուին նաև Նոր Աշխարհ , ինչու որ ասկից դեռ 400 տարի առաջ գտնուեցան :

6. Այսպէս՝ Եւրոպա , Ասիա , Ափրիկէ , Ամերիկա և Ովկէանիա Երկրիս ցամաքները կամ հինգ մասերը կը կոչուին :

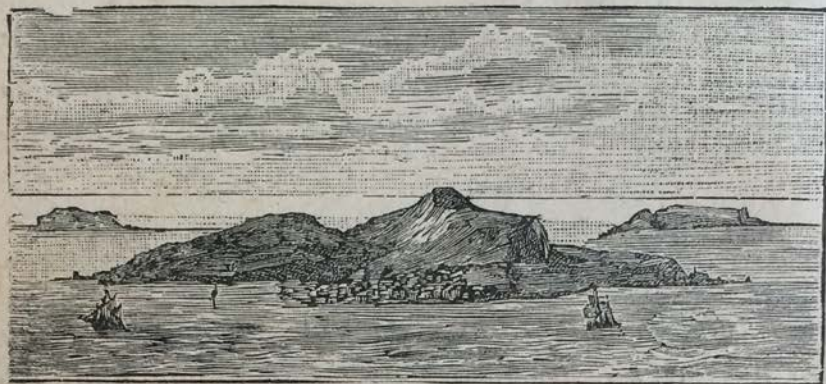
Հին Աշխարհը կը գտնուի Արեւելեան և Նորը՝ Արեւմտեան կիսագունտին մէջ :

Յամափին այլ եւ այլ ձևերը

7. Ամէն կողմէն ջրով շրջապատուած ցամաք մը կղզի կը կոչուի : Իրարու մօտ գտնուած շատ մը կղզիներու խումբը՝ Արշիպելագոս կամ կղզեխումբ կ'ըսուի :

8. Թեազկղզի կ'ըսեն այն ցամաքին որ , երեք

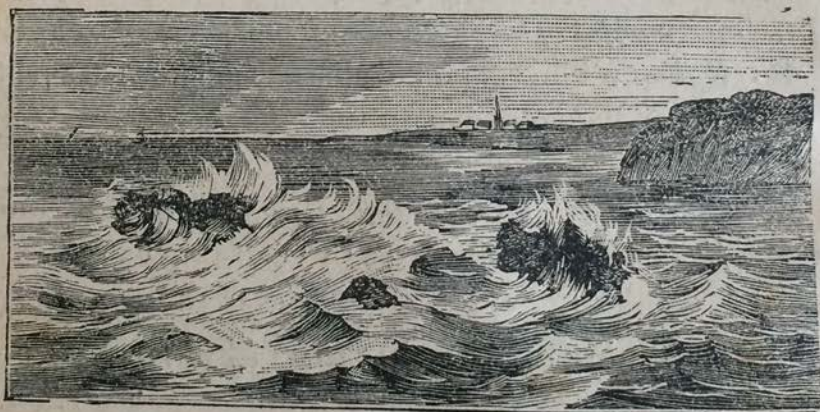
կողմէն ջրով շրջապատուած և միայն մէկ կողմէն
հողի նեղ կտորով մը ցամաքին հետ միացած է : Իսկ

Արշիպեղագոս

Թերակղզին ցամաքին կապող այն հողի նեղ կտորն
ալ Պարանոց կը կոչուի :

9. Գլուխս կ'ըսուի ցամաքի մ'այն մասը որ դէպ ի

Հրուանդան

ծով երկնցած է : — Եթէ Գլուխը բարձր ու լեռնա-
յին ըլլայ՝ կ'ըսուի Հրուանդան :

10. Երկրիս տափարակ և ընդարձակ տեղուանքը

Դասք . իսկ աւագուտ և անբեր դաշտերը կը կոչուին
Անապաս : Ովասիս անունը կուտան անապատներու :

Անապատ

մէջ գտնուած ջրարբի և բարերեր տեղերուն :

11 . Զօր կ'ըսուին երկու լեռանց մէջտեղը գլտ-
նուած խորունկ տեղերը :

ԳԱՍ Գ .

1 . Լեռ կ'ըսուին երկրիս վրայ գտնուած հողէ

Լեռնաշղթայ

կամ քարէ բնական բարձրութիւնները : Եթէ լեռը
փոքր ըլլայ, կ'ըսուի Բլուր :

2. Լեռնաշղթայ կամ Գօտի լեռանց կ'ըսուին իրա-
րու միացած լեռներու երկար շարքերը :

3. Հրաբուխ կը կոչուին այն լեռներն՝ որոց լսորը

Հրաբուխ լեռ

գտնուած հանքերն ու կազերը ատեն ատեն բռնկե-
լով՝ լեռան գագաթը կը ծակեն և կրակ, մուխ ու
քարեր դուրս կը պոռթկան : Այդ հրաբուխ լեռան
բերանը կը կոչուի Խառնարան և անկէջ դուրս վա-
զած հեղուկն ալ՝ Լավա :

4. Հովիտ կ'ըսուին երկու լեռանց շփօտիներու մի-
ջեւ տարածուած դաշտերը :

5. Կիրն կ'ըսուին լեռանց շղթաներու մէջ գըտ-
նուած նեղ և օձապտոյտ անցքերը :

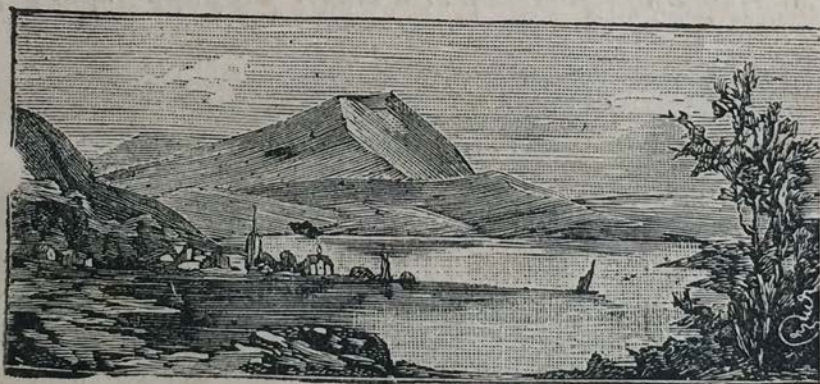
6. Այլ կամ Անձաւ (մաղարա) կ'ըսուին լեռներու կամ ժայռերու մէջ դտնուած բնական մեծամեծ ծակերը :

Զրոյ բաժանումներ

7. Ինչպէս որ տեսանք, երկրիս մակերեւոյթին երեք մասը ջուր և մէկ մասը միայն ցամաք է : — Ազի ջուրի ընդարձակ տարածութիւններն կը կոչուին Ծով, իսկ մեծամեծ ցամաքներ շրջապատող մեծատարած ծովերն ալ՝ Ովկէանոս կ'ըսուին :

8. Հինգ Ովկէանոս կայ : Ասլանսեան, Խաղաղական կամ Մեծ Ովկէանոս, Արշային, Հակարջային և Հնդկաց Ովկէանոս :

9. Ծոց կ'ըսուի ջուրին դէպ ի ցամաք ներս մտած

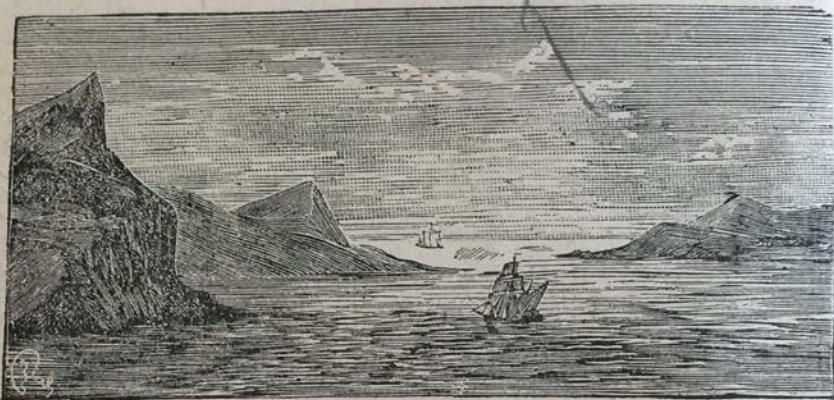

Ծոց

մասը . — Իսկ եթէ ծոցը լայն ըլլայ՝ կ'ըսուի Ծովածոց, փոքրիկ ծոցերուն ալ Խորս անունը կուտան :

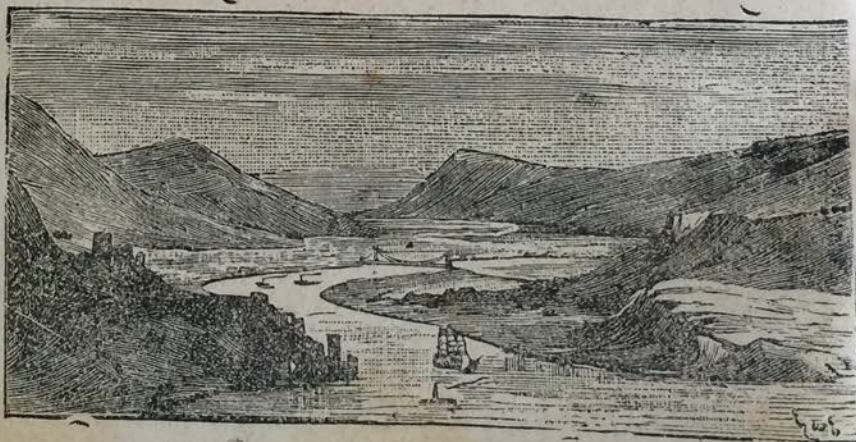
10. Նեղուց կ'ըսուի ջուրի այն նեղ կտորին որ՝

Երկու ծով կամ երկու ովկէանոս իրար կը միացնէ ու
Երկու ցամաք իրարմէ կը բաժնէ : — Եթէ նեղուցը
չատ լայն ըլլայ՝ կ'ըսուի Զրանցք :

Նեղուց

11. Գետ կ'ըսուին ցամաքին վրայէն շարունակ
վազելով ծովը թափող այն անոյշ ջուրերը՝ որոնք լե-

Գետաբերան

րանց խորերէն կը բղխին : Գետի մը բղխած տեղը կըս-

ուի Ակ. իսկ ծովը թափած տեղը՝ գետին Բերանը :

Զբվէժ

12. Երբոր գետ մը յանկարծ բարձր տեղէ մը վար թափի, կ'ըսուի Զբվէժ :

13. Լին և լնակ. — Լին կ'ըսուին ցամաքին մէջ գտնուած ջուրի անշարժ տարածութիւնները : — Երբ-լին մը շատ փոքրիկ է՝ Լնակ կ'ըսուի :

ԴՍՍ Դ.

Մարդկային ցեղեր

1. Մարդիկ սիրուած են Երկրիս հինգ մասանց մէջ և կը հաշուուին 1,400 միլիոնի չափ : Բայց իրենց գոյնին և մարմնոյն կազմութեան համեմատ՝ կը բաժնուին հինգ գլխաւոր ցեղերու և են 1. Սպիտակ կամ Գովկասեան ցեղ, 2. Դեղին կամ Մոնկոլեան ցեղ, 3.

Քիսագոյն կամ Մալայեան ցեղ, 4. Եթովպական կամ
Նապօթիկ ցեղ, 5. Պղնձագոյն կամ Ամերիկեան Հնդիկ

Կովկասեան ցեղ

Խափշիկ ցեղ

Մոնկոլեան ցեղ

Ամերիկեան Հնդիկ

2. Քաղաքապետը կ'ըսուին այն ազգերը՝ որոնք մեծ ընկերութեամբ կ'ապրին, ունին օրէնք, կանոնաւոր բնակարաններ և կզբաղին արհեստներով, վաճառականութեամբ ևն: Իսկ Վայրենի կամ Բարբարոս կ'ըսուին այն մարդիկ՝ որք առանձին առանձին կ'ապրին խրճիթներու կամ քարայրներու մէջ և իրենց զբաղումն է աւազակութիւն կամ որսորդութիւն:

3. Աշխարհիս վրայ երեք գլխաւոր կրօնք կայ. Քրիստոնէութիւն, Մահմէտականութիւն և Մովսիսականութիւն: Այս երեք կրօնքներուն հետեւողներն ալ կը հաւատան միակ և նւարիս Աստուծոյ:

4. Կոապաց կ'ըսուին այն ժողովուրդներն՝ որոնք քարէ կամ մետաղէ բազմաթիւ արձաններու կ'երկրպագեն:

Մ Ա Ս Ն Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Ե Ի Ր Ո Պ Ա

Գ Ա Ս Ե .

1. ԵԻՐՈՊԱ կը գտնուի Արեւելեան կիսագունտին մէջ, Թէեւ երկրիս հինգ մասանց փոքրագոյնը՝ բայց ամենէն զօրաւոր ու քաղաքակրթեալն է:

2. Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Սառուցեալ ովկէանոս, արեւելքէն՝ Ասիա, հարաւէն՝ Կովկասու գօտին, Սեւ ծով, Միջերկրականն ու Ճիպրալթարի նեղուցը, արեւմուտքէն՝ Ատլանտեան ովկէանոս:

3. Եւրոպա ունի 10,180.000 քիլմ². քառ. տարա. ծուծիւն և 370,000.000ի շափ բնակիչ՝ որոնք կը բաժնուին երեք մեծ ընտանիքներու, Լասինական, Գերմանական և Սլաւական :

Եւրոպիոյ ջրոյ բաժանումները

4. Եւրոպիոյ ծովերն են՝ Սպիտակ և Քարայի ծով՝ որոնք ձեւացած են Սառուցեալ ովկէանոսէն :

5. Ատլանտեանէն ձեւացած են Հիւսիսային, Մանե, Պալթիկ, Իրլանտայի և Միջերկրական ծովերը : Այս վերջինէն ձեւացած են՝ Ադրիական, Յոնիական, Արեիպելագոս, Մարմարա, Սեւ և Ազախու ծովերը⁽¹⁾ :

6. Եւրոպիոյ գլխաւոր ծոցերն են՝ Պոքնեան, Ֆինլանտեան, Բիկայի և Տանցիկի ծոցերը՝ Պալթիկ ծովէն ձեւացած : Հիւսիսային ծովէն ձեւացած է՝ Զուիսէրգէի ծոցը : Ս. Գէորգայ և Հիւսիսային ջրանցքները՝ Իրլանտայի ծովուն և Ատլանտեանի միջեւ : Ատլանտեան ովկէանոսէ կազմուած են՝ Կասթոնեան մեծ ծոցէն ի զատ՝ նաեւ Պրիստըլի ծոցը :

7. Միջերկրական ծովէն ձեւացած են՝ Լիօնի, ձէնովայի և Նաբոլիի ծոցերը : — Անդրիականէն ձեւացած են՝ Վենետիկի և Թրիէստէի ծոցերը . — Յոնիականէ՝ Տարէնտոնի և Լէբանդի ծոցերը : — Արշիպելագոսի մէջ կան՝ Նաբլէաի, Աթէնի, Սէլանիկի, Էնոսի և Սարոսի ծոցերը : — Սեւ ծովէն ձեւացած են՝ Պուրկասի, Վառնայի և Օսեսայի ծոցերը :

8. Եւրոպիոյ ովկէանոսներուն և ծովերուն միջեւ կը գտնուին հետեւեալ գլխաւոր նեղուցները :

(1) Կասպից ծովը թէեւ լիճ մ'է . բայց շատ մեծ ըլլալուն համար ծով կ'ըսուի :

Սֆակէր-րաֆ , Քաթէկադ , Սուլիս և Պէլթ' Պալթիկ
ու Հիւսիսային ծովերուն միջեւ :

Բա-սր-ֆալէի Նեղուց , Հիւսիսային և Մանչի ծովերուն միջեւ :

Ճիպրալթարի Նեղուց' Ատլանտեան ովկէանոսի և Միջերկրականի միջեւ :

Մեսինայի Նեղուց' Միջերկրական և Յոնիական ծովերուն մէջ տեղ : — Օթրանթի ջրանցք' Ադրիականի և Յոնիականի միջեւ : — Կորնթոսի ջրանցք' Յոնիականի և Արշիպեղազոսի միջեւ :

Չանաֆ-ֆալէի Նեղուց' Արշիպեղազոսի և Մարմարայի միջեւ :

Պոսփորի կամ Կ . Պոլսոյ Նեղուց' Մարմարայի և Սեւ ծովու միջեւ :

Կերչի Նեղուց' Սեւ և Ազախու ծովերուն միջեւ :

Ծ . Եւրոպիոյ գլ . լիճերն են' Լասոկա , Օնէկա , Իլմէն , Բէյփուս' Ռուսիոյ մէջ . — Վէնէր , Վէթեր , Մէլար' Շուէտի մէջ . — Ճինէվրա , Քոստանցա , Յուրիս , Լուչէնցա , Նէօքաթել' Զուրցերիոյ մէջ . — Մանիօրէ , Կոսո , Կարսա' Իտալիոյ մէջ . — Պալաթոն' Աւստրիոյ մէջ :

10 . Եւրոպիոյ երեւելի գետերն են' Փէչուրա' կը թափի Սառ . ովկէանոս :

Պալթիկի մէջ կը թափին' Թօրնէա , Նէվա , Տուցա , Տվինա , Նիէմէն , Վիսքուլա և Օսէր :

Հիւս . ծովը կը թափին' Էլպա , Վէզէր , Հոնցոս , Մէօզ , Էսֆօ և Թամիզ :

Ֆռանսայէն Մանչի ծովը կը թափի' Սէն գետ :

Ատլանտեանի մէջ կը թափին' Լուառ , Կարոն , Մինիօ , Տուրօ , Թալօ , Կուասիանա և Կուասալիվիլր :

Միջերկրական կը թափին' Էպրօ , Ռօն , Առնօ և Տիբերիս :

Ագրիական կը թափին՝ Բօ և Ասինէ :

Արշիպեղազոս կը թափին՝ Վարսար և Մարիմա :

Սեւ ծով կը վազեն՝ Դանուբ , Փրուբ , Տնիսքէր և Տնիսքէր :

Տօն՝ կը թափի Ազախու ծովը :

Վօլկա և Ուրալ՝ կը թափին Կասպից ծով :

ԴԱՍ Զ.

Յամափի բաժանումները

1. Եւրոպա ունի 4 մեծ ու երկու փոքր թերակղզիներ : — Չորս մեծերն են՝ Սեանսինավեան ցամափակղզի (Շուէտ-Նորվէկիա), Պրէնեան ցամափակղզի (Սպանիա-Փորթոկալ), Ապէնինեան ցամափակղզի (Իտալիա) և Պալանեան ցամափակղզի՝ Եւրոպիոյ հարաւային արեւելեան կողմը :

2. Երկու փոքրերն են՝ Եուրլանս՝ Պալթիկ և Հիւս. ծովերուն միջեւ , և Խրիմ՝ Սեւ ծովու մէջ :

Եւրոպիոյ մէջ մէկ պարանոց կայ միայն՝ այն է Փեքեոփ՝ որ Խրիմը ցամաքին կը միացնէ :

3. Եւրոպիոյ գլ. կղզիներն են , Լօֆոսէնի Արշիպեղազոս , Իսլանսա , Անգլիա , Իրլանսա և ասոնց շրջակայ փոքր Արշիպեղազոսները : Ատլանտեան ուլկէանոսի մէջ . — Ալանս , Էօզէլ , Կօրլանս , Լալանս , Շէքլանս և Ֆիօնիա՝ Պալթիկ ծովուն մէջ . — Բալթիան Արշիպեղազոս , Քորսիկա , Սարսէնիա , Սի-

կիլիա, էլպա, Մալթա, Կրետէ, և Մորա՝ Միջերկրականի մէջ:

Քորժու, Սանդա-Մաւրա, ՔէՖալօնիա և Զանդա՝ Յոնիականի մէջ:

Արշիպեղազոսի մէջ կը գտնուին՝ Նէկրոբոնդ և ուրիշ շատ մը մանր կղզիներ:

Եւրոպիոյ գլ. Լեռնագօտիններն են՝ Քէօլէն կամ Սֆանսինավեան լեռինք՝ Շուէտ-Նորվէկիոյ միջեւ:

Ուրալ լեռինք՝ Եւրոպիոյ արեւելեան կողմը. — Կովկաս լեռինք՝ Սեւ և Կասպից ծովերուն միջեւ:

Պիրէնեան լեռինք՝ Սպանիոյ և Ֆրանսայի միջեւ:

Ալպեան լեռինք՝ Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ և Իտալիոյ սահմաններուն վրայ:

Ապէննինեան լեռինք՝ կ'երկարին Իտալիոյ հիւսիսէն ի հարաւ:

Կարպաթեան լեռնագօտի՝ Մաճառիստանի և Աւստրիոյ միջեւ:

Պալեան լեռինք՝ Եւրոպական Թուրքիոյ հիւսիսային և Տինասեան լեռինք՝ արեւմտեան կողմը:

Եւրոպիոյ մէջ երեք գլխաւոր հրաբուխ կայ: Վէսուվ՝ Իտալիոյ մէջ, Եսնա՝ Սիկիլիոյ մէջ, Ղէլա՝ Իսլանտա կղզւոյն մէջ:

Ե. Եւրոպիոյ մեծ հրուանդաններն են՝ Նոն-Քից՝ Շուէտ հիւսիսային կողմը:

Լէնսսէն՝ Անգլիոյ հարաւային արեւմտեան կողմը:

Ֆինիսդէր՝ Սպանիոյ արեւմտեան կողմը:

Ս. Վիչէնցիոս՝ Փորթոկալի հարաւային ծայրը. — Էմբնէ՝ Եւրոպական Թուրքիոյ արեւելեան կողմը, Մաքափան՝ Յունաստանի հարաւային կողմը:

Սլիմայ, Բոյսի, Կենդանիք եւ Հանք

Յ. Եւրոպիոյ հիւսիսային կողմերը ցուրտ, միջին մասերը բարեխառն և հարաւային կողմերը բաւական տաք կ'ընեն: Եւրոպիոյ մէջ կան բարեբեր երկիրներ որոնք աղէկ մշակուած են և կ'արտադրեն ցորեն, գարի, գետնախնձոր, ճակնդեղ, որթետունկ, ձիթենի բամբակ, ծխախոտ, բրինձ, առատ և ազնիւ մրգեղէններ, նարինջ լեմոն և այլն:

Յ. Եւրոպիոյ մէջ շատ բազմացած են ընկանի և կաթընտու կենդանիները: Նոյնպէս ծովերու մէջ կը գտնուին տեսակ տեսակ համով առատ ձուկեր:

Յ. Եւրոպիոյ այլ և այլ երկիրներուն մէջ առատորէն կը գտնուին երկաթի, հանքածխոյ, պղնձի, անագի, ոսկոյ, սնդկի, ծծումբի, գինկի և մարմարիոնի հանքեր:

10. Եւրոպա բաժնուած է 20 տէրութեանց. — Հիւս. մասին մէջ կը գտնուին՝ Շուէս-Նորվեգիա, Ռոսիա, Մեծն Բրիտանիա և Տանըմարա:

Միջին մասը կը պարունակէ Ֆրանսա, Պելճիա, Հոլանտա, Գերմանիա, Զուիցերի և Աւստրո-Հունգարիա:

Հարաւային Եւրոպա կը պարունակէ Փորթոկալ, Սպանիա, Իտալիա, Եւրոպական Թուրքիա, Ռումանիա, Սերպիա, Պուլկարիա, Գարաաղ և Յունաստան:

11. Եւրոպական կառավարութեանց ձեւը Սահմանափակ տեսութիւն է: Ասոնց մէջ Ֆրանսա և Զուիցերի Հանրապետութիւն, իսկ Օսմ. Պետութիւնը և Ռոսիա՝ բացարձակ Միապետութիւններ են:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԱՄ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ

ԱՆԳԼԻԱ կամ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ կը տարածուի Եւրոպիոյ հիւս. արեւմտեան կողմը և բաղկացած է երեք գլխաւոր մասերէ . 1. Բուն ԱՆԳԼԻԱ, 2. ՍԿՈՎՏԻԱ, 3. ԻՐԼԱՆՏԱ : Ասոնցմէ զատ կան շատ մը մանր կղզիներ : Անգլիոյ արեւմտեան կողմը կայ՝ Կալլէսի փոքր երկիրը :

Անգլիոյ օդը խոնաւ է : Հողը թէև ոչ այնքան բարեբեր, բայց շատ լաւ մշակուած է : Ունի հանքածուխի ու երկաթի առատ հանքեր :

Տարածութիւնն է 315,000 քիւմ. քառակուսի, իսկ բնակչաց թիւն է 39,000,000 :

Մայրաքաղաքն է ԼՈՆՏՈՆ որ շինուած է Թայմզ գետին վրայ և ունի 5,000,000 բնակիչ : Լոնտոն իւր բազմամարդութեամբ, ընդարձակ առեւտուրովն ու գեղեցիկ ձեռագործներով՝ աշխարհիս ամենէն մեծ քաղաքներէն մէկն է :

Անգլիոյ ներքին ամենէն նշանաւոր քաղաքներն են՝ Մանչէսթըր, Եոբ, Լիսս, Պէրմինկհէմ, Նիւքասըլ, Օքսֆորս, Շէֆֆիլս և այլն .

Գլխաւոր նաւահանգիստներն են՝ Լիվըրքուլ, Պրիսթըլ, Տուվըր, Քարսիֆ, Փորքսմութհ և այլն :

Սկովտիոյ գլխաւոր քաղաքներն են՝ ԷՏԻՄՊՈՒՐԿ, և Կլասկո : Իրլանտայի գլ. քաղաքներն են՝ ՏՐՊԼԻՆ Պէլմասդ և այլն .

ԳԻՏԵԼԻՔ

Անգլիոյ կտաւեղէնները, բրդեղէնները երկաթէ ու պողպատէ գործուածքները շատ յարգի են: — Անգլիացիք ճարտարագէտ, վաճառական և ծովային մեծ ազգ մ'են: Նոյնպէս Եւրոպայէ դուրս, Անգլիա երկրիս չորս մասանց մէջ ընդարձակ և հարուստ կալուածներ ունի:

Անգլիացիք կրօնիւ բողոքական՝ իսկ Իրլանտացիք կաթոլիկ են:

ԴԱՍ Թ.

Տ Ա Ն Ը Մ Ա Ր Ք Ա

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱ կամ ԴԱՆԻԱ կը գտնուի Հիւսիսային և Պալթիկ ծովերուն միջեւ, իսկ հարաւէն սահմանն է Գերմանիա:

Տանըմարքա երկու մասերէ կը բաղկանայ, 1. Եուրլանտ Թերակղզին և Դանիական կղզիները՝ Պալթիկ ծովուն մէջ: Տանըմարքա տափարակ ու խոնաւ երկիր մ'է. միայն կղզիները բարեբեր են:

Տանըմարքա ունի 38,000 քիլոմ. քառ. տարածութիւն ու 2,000,000 բնակիչ

Մայրաքաղաքն է Բոֆէն ՀԱԿ, Զէլանտ կղզւոյն վրայ՝ գեղեցիկ ու բանուկ նաւահանգիստ է: Երեւելի են նաեւ Հելսինկոր, Ալպորկ, Վիպորկ, Արհիւս և այլն:

ԳԻՏԵԼԻԲ

Տանըմարքացիք աշխատասէր և կրթեալ մարդիկ են : Ձեռագործ , առեւտուր և դաստիարակութիւն բաւական յառաջ գացած են իրենց մէջ :

Տանըմարքայի կը վերաբերի Իսլանճա հրաբխային կղզին , ու Ամերիկայի մէջ ալ՝ կրօէնյանսա :

Տանըմարքացիք կրօնիւ բողոքական են :

ԴԱՍ Ժ .

ՍՔԱՆՏԻՆԱԻԵԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Կ Ա Մ

ՇՈՒԷՏ — ՆՈՐՎԷԿԻԱ

ՍՔԱՆՏԻՆԱԻԻԱ եւրոպայի հիւսիսակողմը մեծ ցամաքակղզի մ'է : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Սառ . Ովկէանոս , արեւելքէն՝ Ռուսիա և Պալթիկ ծով , հարաւէն՝ Սքակէրրաքի նեղուց , արեւմուտքէն Ատլանտեան Ովկէանոս և Հիւսիսային ծով :

Սքանտինաւիա լեռնոտ երկիր մ'է , հիւս . կողմերը սաստիկ ցուրտ կ'ընէ : Ունի գեղեցիկ անտառներ և պղնձի ու երկաթի հարուստ հանք :

Տարածութիւնն է 775,000 քիլմ . քառակուսի . իսկ բնակչաց թիւն է 6,500,000 , որու 4,500,000ը Շուէտի և մնացեալն ալ Նորվեկիոյ մէջ է :

Մայրաքաղաքն է ՍԴՈՒՔՀՈՒՄ, որ Մէլար լճին մօտ զուարճալի ու ծաղկեալ քաղաք է: Երեւելի են նաեւ Կոթէնպուրկ, Ուփսալա, Քարլսքրոնա, Քալմառ և այլն:

Նորվէկիոյ մայրաքաղաքն է ՔՐԻՍՏԻԱՆՆԻԱ համանուն ծոցին խորը, ունի երեւելի համալսարան և ընդարձակ վաճառականութիւն: Երեւելի են նաև Պէրժէն և Տրոնդհայմ:

ԳԻՏԵԼԻՔ

Սքանտինաւիոյ բնակիչք պարկեշտ, ուսեալ և շատ աշխատասէր են: Երկրին գլ. հարստութիւններն են շինութեան ազնիւ փայտ, պղինձ, երկաթ և Մօրի ձկան իւզ: Այս երկրին մէջ կը գտնուի հիւսիսային եղնիկ կոչուած կենդանին՝ զոր տեղացիք իրենց Բալխիրները քաշելու կը գործածեն: Այս երկրին կը վերաբերին Բալէարեան կղզիք:

Սքանտինաւիացիք կրօնիւ բողոքական են:

ԴԱՍ ԺԱ.

Ռ Ո Ւ Ս Ա Ս Տ Ա Ն

Ռուսիա Եւրոպիոյ ամենէն ընդարձակ երկիրն է: Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Սառ. ուղկէանոս, արեւելքէն Ուրալ լեռինք և Ուրալ գետ. հարաւէն՝ Կասպից ծով, Կովկաս լեռինք ու Սեւ ծով. — Արեւմուտ-

քէն՝ Շուէտ, Պալթիկ ծով, Գերմանիա, Աւստրիա և Ռուսիա :

Ռուսիոյ հիւսիսային կողմերը սաստիկ ցուրտ կ'ընեն. շատ տեղ կը տեսնուին սառած ընդարձակ ճահիճներ. իսկ հարաւային կողմերուն կլիման բարեխառն և հոյզ բարերեր է :

Ռուսիա ունի 5,300,000 քիլմ². քառակուսի ընդարձակութիւն և 95,000,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է Ս. ԲէթէրՍՊՊՈՒՐԿ որ նէվա գետին վրայ ընդարձակ և փառաւոր քաղաք է :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են. Մոսկուա, Վարսաւիա, Քազան, Քիէվ, Օրէնպուրկ, Նիժնի-Նովկորոս, Բոլղաւա և այլն :

Գլխաւոր նաւահանգիստներն են. Օսէսա, Բիկա, Քրոնօզաս, Աժսէրխան, Նիբոլայէվ, Թանկարոֆ, Սեւաստաբոլ և այլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Ռուսիա կ'արտադրէ մեծ առատութեամբ ցորեն, գարի և հաճար. Ունի նաեւ ոսկոյ, բլաթինի, պղնձի ու երկաթի հարուստ հանքեր : Անուանի է այն երկրին խավեարը, առագաստի կտաւը, պարանը, մուշտակը, մորթը և այլն :

Ռուսիա Ասիոյ մէջ ունի ընդարձակ երկիրներ :

Ռուսիոյ մէջ այլ և այլ ազգութիւններէ բնակիչներ կան : Ռուսք յունադաւան են :

ԴԱՍ ԺԲ.

Ֆ Ռ Ա Ն Ս Ա

ՖՌԱՆՍԱ. Կը գտնուի Եւրոպիոյ արեւմտեան կողմը : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Մանչի ծով, արեւելքէն՝ Պելճիքա, Գերմանիա, Զուիցերի և Իտալիա, հարաւէն՝ Միջերկրական ծով և Պիրէնեան լեռինք, Արեւմուտքէն Ատլանտեան ովկէանոս :

Ֆռանսա ունի բարեխառն կլիմայ, բարեբեր հող և առատ բուսարեքութիւն : Կան նաեւ զինկի, հանքածխոյ ու երկաթի հանքեր :

Ֆռանսա ունի 529,000 քիլմ² քառակուսի տարածութիւն ու 36,000,000 բնակիչ : Երկիրը բաժնուած է 89 գաւառներու :

Մայրաքաղաքն է ԲՍՐիՉ, Սէն գետին վրայ, Եւրոպիոյ ամենէն գեղեցիկ, հարուստ ու ծաղկեալ քաղաքներէն մին է : Փարիզի մէջ կը գտնուի փառաւոր շէնքեր, քանգարաններ, երեւելի վարժարաններ, գեղեցիկ զարդեղէններ ու զուարճալի զբոսատեղիներ :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են. Լիօն, Օռլէան, Լիլ, Պրզանսոն, Թուլուզ, Ռուան, Նանսի, Ամիէն, Թուլ, Ավիցետոն և այլն :

Երեւելի նաւահանգիստներն են. Մարսիլիա, Թուլոն, Պոռսօ, Քալէ, Լը-Հալոն, Պրէսք, Շէռպուր, Նանդ և այլն :

ԳԻՏԵԼԻԲ

Ֆռանսա շատ քաղաքակրթեալ երկիր մ'է : Ուսում, ձեռագործ, ճարտարութիւն, առեւտուր շատ

ծաղկած են : Անուանի են Ֆուանսայի զարդեղէնները , մետաքսեղէնները , գինին և այլն : Ֆուանսա Եւրոպայէ դուրս բաւական կալուած ունի , իսկ Եւրոպայի մէջ իրեն կը պատկանի Քոռսիքա կղզին :

Ֆուանսայիք կաթուղիկ են :

ԳՍԱ ԺԳ.

Պ Ե Լ Ճ Ի Ք Ա

ՊԵԼՃԻՔԱ Հիւս . ծովուն եզերքը փոքր՝ բայց շատ յառաջադէմ երկիր մ'է : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Հոլանտա և Հիւսիսային ծով . արեւելքէն՝ Գերմանիա , հարաւէն՝ Ֆուանսա և արեւմուտքէն՝ Հիւս . ծով :

Պելճիքայի օդը բարեխառն է , հողը բարեբեր և շատ աղէկ մշակուած ըլլալով՝ բաւական քանակութեամբ արմտիք կ'արտադրէ : Ունի հանքածխոյ , գինկի , երկաթի հարուստ հանքեր : Պելճիքա ունի 30,000 քիլմ . քառ տարածութիւն և 6,000,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է Պրիտիսէլ . էսքօ գետին վրայ շինուած վաճառաշահ և փառաւոր քաղաք է : Մէջը կը գտնուին երեւելի Մայր եկեղեցի , Թագաւորական փառաւոր պալատ , գործարաններ և այլն :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են . Պրուժ , Կանս , Լիէժ , Նամիւր , Վէոլիէ և այլն : Իսկ Անվէոս , էսքօ գետին վրայ անուանի նաւահանգիստ է :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Պելճիքա իւր գեղեցիկ ձեռագործներով , իւր ճարտարութեամբ . ընդարձակ առեւտուրովն՝ Եւրո-

պայի ամենէն նշանաւոր և քաղաքակրթեալ երկիր-
ներէն մէկն է: Անուանի են այս երկրին կտաւեղէն,
ները, գորգերը, ժանեակները (տանթէլա) մետաք-
սեղէններն, չուխաները և այլն:

Պէլճիքացիք կաթուղի են:

ԴԱՍ ԺԴ.

Հ Ո Ւ Ա Ն Տ Ս.

ՀՈՒԱՆՏՍ. Հիւսիսային ծովուն եզերքը խոնաւ ու
տափարակ երկիր մ'է: Սահմաններն են հիւսիսէն
և արեւմուտքէն՝ Հիւսիսային ծով, արեւելքէն՝ Գեր-
մանիա և հարաւէն՝ Պելճիքա: Այս երկրին հիւսի-
սային մասերը շատ տեղ ծովէն ցած ըլլալուն՝ քում-
բեր կանգնած են երկիրը ողողումէ պահպանելու
համար: Կլիման խոնաւ և փոփոխական է: Հողանտա
քիչ քանակութեամբ արմտիք կ'արտադրէ:

Հողանտա ունի 33,000 քիլմ. քառ. տարածութիւն
և 4,520,000 բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ՀԱ-Հէ կամ
ՀԱԱԿ որ գեղեցիկ քաղաք է:

Երեւելի նաւահանգիստներն են. Ամսդերսամ և
Ռոքէրսամ:

Ներքին քաղաքներն են. Հարլէմ, Ուքրէյս և Լէյ-
սա և այլն:

ԳԻՏԵԼԻՔ

Հողանտացիք յառաջագէմ և աշխատասէր ազգ
մ'են: Գիտութիւն, արուեստ և ձեռագործ բաւա-

կան յառաջ գացած են իրենց մէջ : Հոլանտա եւրոպայէ դուրս կարեւոր կալուածներ ունի :

Հոլանտացիք բողոքական են :

ԳՍ.Ս ԺԵ.

Զ Ո Ւ Ի Յ Ե Ր Ի

ԶՈՒԻՑԵՐԻ փոքր ու լեռնային երկիր մ'է Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Ռուսիոյ և Իտալիոյ միջեւ : Այս երկրին մէջ կը տարածուին Ալպեանց մէկ մասին բազուկները՝ որոց գլխաւոր գագաթներն են Ս. Պետնառ . Ս. Կոքառ , և այլն : Զուիցերի բնական խիստ զուարճալի տեսարաններ և գեղեցիկ զբօսասեղիներ ունի : Երկրագործութիւնը շատ ծաղկած է այս երկրին մէջ , ունի երկրագործական բերքեր և կաթնառ ազնիւ կենդանիներ : Տարածութիւնն է 41,000 քիլմ. քառ . իսկ բնակչաց թիւն է 3,000,000 :

Մայրաքաղաքն է Պէմն , որ շատ զուարճալի ու փառաւոր քաղաք է : Երեւելի են . Ճինէվրա , Յուրիւ , Պալ , Նէօշաթէլ , Լուչէնա , Լօլան , Ֆրիպուրկ եւ այլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Զուիցերի թէև փոքր , բայց շատ քաղաքակրթեալ երկիր մ'է : Արուեստ , ուսում , ձեռագործ , ճարտարութիւն շատ յառաջ գացած են : Երեւելի են այս

երկրին ժամացոյցները, ոսկիէ ու դոհարեզէն զարգերը, պանիրը, մետաքսեղէնները, և այլն :

Զուիցերացիք Գերմաններէ, Ֆրանսացիներէ և Իտալացիներէ բազկացած ժողովուրդ մ'են :

ԳԱՍ ԺԶ.

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա

ԳԵՐՄԱՆԻԱ Եւրոպիոյ միջին մասին մէջ ընդարձակ կայսրութիւն մ'է : Սահմաններն են հիւսիսէն Պալթիկ ծով, Տանըմարքա և Հիւս. ծով, արեւելքէն Ռուսիա և Աւստրիա, հարաւէն՝ Աւստրիա և Զուիցերի, արեւմուտքէն՝ Ֆրանսա, Պելճիքա և Հոլանտա :

Գերմանիոյ հիւսիսային կողմերը ցուրտ ու խոնաւ խնկ հարաւային մասերուն մէջ օդը բարեխառն, հողը բարեբեր և լաւ մշակուած է : Գերմանիա ամէն տեսակ հանք առատօրէն ունի : Գերմանիոյ տարածութիւնն է 540,000 քւադրատ. և բնակիչն է 50,000 000 :

Գերմանիա 4 բազաւորութեանց . 6 Մեծ դքսութեանց և ուրիշ մանր մուներ իշխանութիւններու բաժնուած է :

Չորս թագաւորութիւններն են՝ 1. ԲՐՈՒՍԻԱ մայրաքաղաքն է Պերլին, որ շէն ու ծաղկեալ քաղաք մ'է : 2. ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻԻՆ ՊԱՎԵՐԻՈՅ, մայրաքաղաքն է Միւնիխ : 3. ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻԻՆ ՍԱՔՍՈՆԻՈՅ, մայրաքաղաքն է Տրէզսա : 4. ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻԻՆ ՎԻԻՐԹԷՄՊէՐԿԻ, մայրաքաղաքն է Շրուքլար : Երբքին երեւելի քաղաքներն են՝ Պրէսլաւ, Մակ

սէպուրկ , Քասէլ , Հանովր , Քօլօներ , Ֆրանքօրք , Քարլսրուհէ , Տարմեդաս , Լայփցիֆ , Պակէն Մէց , Շքրապպուրկ : Պրունսլիգ և այլն :

Երեւելի նաւահանգիստներն են՝ Համպուրկ , Տանցիկ , Քէօնիկսպէրկ , Քիլ , Պրէմա , Շքէքէն և այլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Գերմանիա Եւրոպիոյ մեծ տէրութեանց մին է : Գիտութիւն , ուսում , ճարտարութիւն և ձեռագործ շատ զարգացած են : Գերմանիոյ շատ մը քաղաքաց մէջ կը գտնուին երեւելի համալսարաններ :

Հիւսիսային Գերմանիոյ բնակիչք՝ բողոքական , իսկ հարաւայիններն ընդհանրապէս կաթոլիկ են :

ԴԱՍ ԺԷ.

ԱՒՍՏՐՕ — ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

ԱՒՍՏՐՕ-ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ՝ Գերմանիոյ արեւելեան կողմը ընդարձակ կայսրութիւն մ'է : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Գերմանիա , արեւելքէն՝ Ռուսիա , հարաւէն՝ Սերպիա , Ռումանիա , Թուրքիա և Գարատաղ , արեւմուտքէն՝ Ագրիական ծով , Իտալիա , Զուիցերի և Գերմանիա :

Աւստրիա ընդհանրապէս լեռնոտ երկիր մ'է , օգը բարեխառն և հողն ալ աղէկ մշակուած ըլլալով՝ ամէն տեսակ արմտիք կ'արտադրէ : Աւստրիոյ մէջ կան երկաթի , կապարի , զինկի , հանքածխոյ աղի հանքե-

րէ ի զտա՛ նաեւ ընտանի կենդանիներ: Իսկ Մաճառիստանի ձին և գինին շատ համբաւաւոր են:

Աւստրո-Հունգարիա միացեալ տէրութիւնն, ունի 614,000 քիլմ. քառ. տարածութիւն և 40,000,000 բնակիչ: Կը բաժնուի երկու ընդարձակ մասերու՝ բուն Աւստրիա և Մաճառիստան: Աւստրիոյ մայրաքաղաքն է ՎիէննԱ, Դանուբի վրայ շինուած հոյակապ ու ծաղկեալ քաղաք է: Մէջը կան փառաւոր շէնքեր ու գեղեցիկ զբօսատեղիներ:

Ներքին երեւելի քաղաքներն են՝ Բրակա, Լէմպէրկ, Պրիւն, Քրաֆովիա, Սալցպուրկ, կրաց, Ինսպրուկ և այլն:

Մաճառիստանի մայրաքաղաքն է՝ ՊՈՒՏՍ.-ՓէՇՅԹ, վաճառաշահ ու ծաղկեալ քաղաք է Դանուբի վրայ: Երեւելի են նաև Տէպրէցից, Շէմից, Հէրմանցոյաս, Մոեաց, Մառիա-Թերիզօբուլ և այլն:

Իսկ Ադրիականի վրայ երեւելի նաւահանգիստներն են՝ Ֆիւումէ, Զարա, Բակուլա, նա մանաւանդ՝ Թրիէսթի:

ԳԻՏԵԼԻՔ

Աւստրիա շատ մը գաւառներու բաժնուած ընդարձակ կայսրութիւն մ'է: Հողագործութիւն, ձենագործ, ճարտարութիւն, առեւտուր և դաստիարակութիւն բաւական ծաղկած են: Այս երկրին մէջ բաց ի Գերմանացիներէ և մաճառներէ՝ կան նաեւ զանազան ալգութիւններ, բնակիչներ: Կաթօլիկ, բողոքական և յունադաւան ազգութիւններ կան:

ԳՅՍ ԺԸ.

Ս Պ Ա Ն Ի Ա

ՍՊԱՆԻԱ Փորթոկալի հետ՝ Եւրոպիոյ հարաւային երեք մեծ ցամաքակղզիներէն մին կը կազմէ : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Ատլանտեան օվկէանս և Յըւանսա, արեւելքէն՝ Միջերկրական ծով, հարաւէն՝ Ճիպրալթարի նեղուց, արեւմուտքէն՝ Փորթոկալ և Ատլանտեան օվկէանոս :

Սպանիա շատ երկիր մ'է . ունի խոր և ընդարձակ գետեր, պարարտ հող՝ բայց աղէկ մշակուած չէ : Գլխաւոր բոյսերն են նարինջ, լեմոն, որթետունի, ձիթենի, գեղեցիկ պտուղներ, արմաւ ևն : Ունի նաեւ այլ և այլ հանքեր և Մէրիցոս ըսուած ոչխարը : Սպանիա ունի 500 000 քիլմ. քառ. տարածութիւն եւ 17,000,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ՄԱՏՐԻՏ որ գեղեցիկ քաղաք է, ունի երեւելի շէնքեր :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են . Սարաղոսա, Սալամանկա, Վալլասոլիս, Սանդիալիօ, Վալէնցա, Սէվիլ, Կրանասա, Քորսովա և այլն :

Անուանի նաւահանգիստներ են . Պառչէլօնա, Կարթագինէ, Քասիֆա, Մալակա, Սանդանսէր, Ալիանսէ և այլն : Իսկ Ճիպրալթար պատերազմական նաւահանգիստը կը պատկանի Անգլիոյ :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Սպանիա ժամանակաւ շատ ծաղկեալ ու զօրաւոր

տէրութիւն մ'էր : Երեւելի են այս երկրին գինիները ,
Մէրինոս անուն ոչխարը , գեղեցիկ պտղատու ծա-
ռերը , հարուստ հանքերը և այլն : Սպանիոյ կը վերա-
բերին Միջերկրականի մէջ Բալէարեան կղզիները ,
Նոյնպէս Սպանիա Եւրոպայէ դուրս՝ բաւական կալ-
ուած ունի :

Սպանիացիք կաթոլիկ են :

ԴԱՍ ԺԹ.

Փ Ո Ր Թ Ո Կ Ա Լ

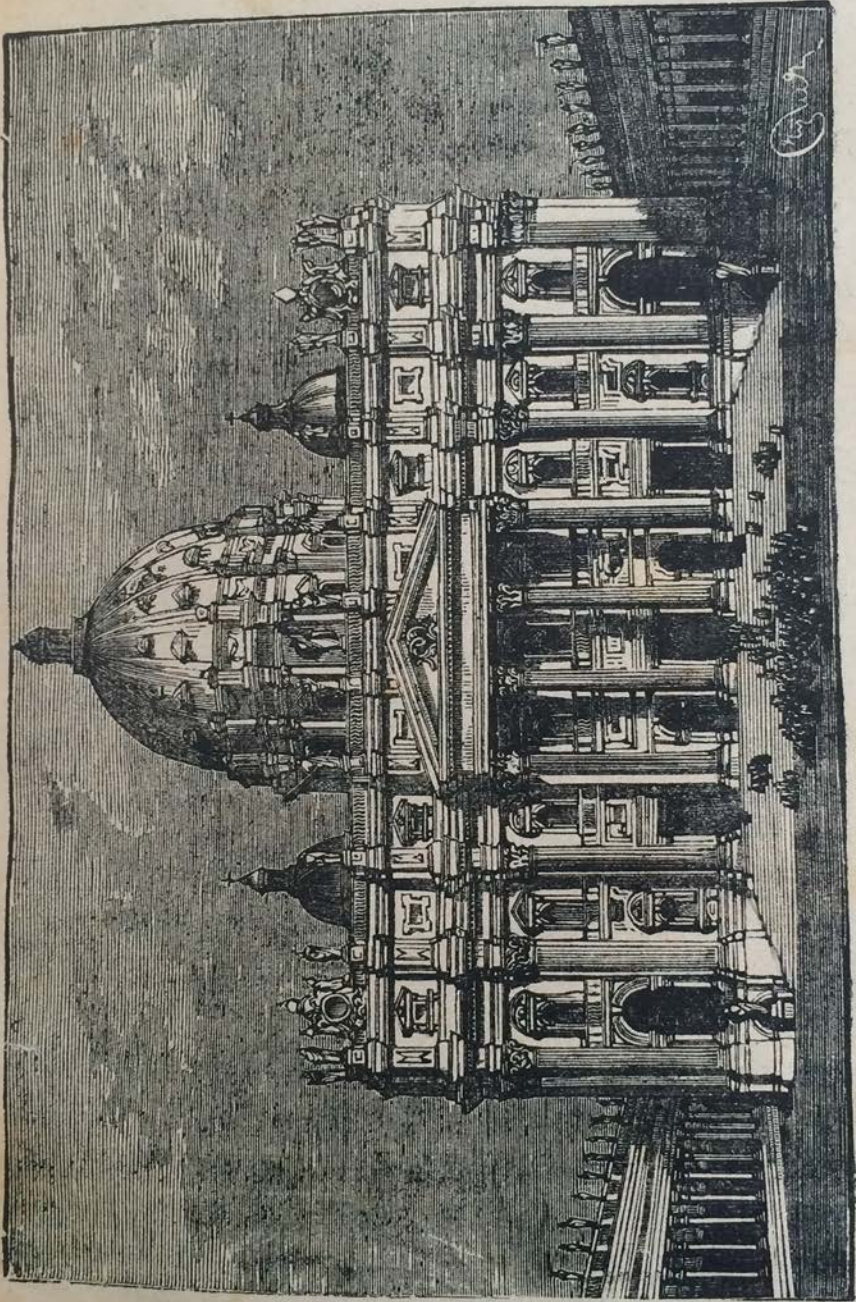
Սպանիոյ արեւմտեան կողմը նեղ ու երկար երկիր
մ'է Փորթոկալ : Այս երկրին ծովեզերքը տաք , խի-
ներսերը բարեխառն են : Հողագործութիւնը շատ
յառաջ գացած չէ :

Փորթոկալ ունի 92,000 քիլմ. քառ. տարածու-
թիւն ու 5,000,000 բնակիչ : Մայրաքաղաքն է ԼիՉ-
ՊՕՆԱ , Թակո գետին բերանը շինուած գեղեցիկ ու
վաճառաշահ նաւահանգիստ է : Երեւելի են Օ'Բորթո
Քօիմպրա , Սէղուվալ , Բրակա և այլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Փորթոկէզները հին ատեն շատ երեւելի էին նա-
ւարկութեան մէջ , այնպէս որ իրենք գտան Հնդ-
կաստանի ծովային նաւապարհը և ընդարձակ կալ-
ուածներու տիրացան : Այսօր քանի մը գաղթակա-
նութիւններ միայն ունին :

Փորթոկէզք կաթոլիկ են :

Մ. ՌԱՍՏԱԳԵՆԻԿՆԻ ԳԵՐԱՆՈՒՄԻ ԿՆԵՍՏԱՆԻ ԿՆԵՍԱԿՈՒՆԻՍԻՅԱԿԻ ԿՆԵՍԱԿՈՒՆԻՍԻՅԱԿԻ

Ի Տ Ա Լ Ի Ա

ԻՏԱԼԻԱ հար. Եւրոպայի երեք մեծ ցամաքակալ զիններէն մէկն է : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Ալպեան լեռինք, արեւելքէն՝ Աւստրիա, Ադրիական ծով և Օթրանթի ջրանցքը, հարաւէն՝ Յոնիական ծով, արեւմուտքէն՝ Միջերկրական ծով և Ֆոանսա :

Իտալիա լեռնոտ երկիր մ'է, բայց ունի զուարճալի կլիմայ, բնական շատ սիրուն տեսարաններ, բարեբեր հող և հարուստ բոյսեր, ինչպէս որթեւտունի, նարինջ, լեմոն, ձիթենի, բամպակ ևն : Իտալիա հարուստ հանքեր, և կաթընտու կենդանիներ ալ ունի : Շատ յարգի է Իտալիոյ մարմարիոնը :

Երկրին տարածութիւնն է 290,000 քառ. քիւմ. իսկ բնակչաց թիւն է 32.000,000 : Մայրաքաղաքն է ՀՌՈՄ, Տիրերիս գետին վրայ՝ հին ու փառաւոր քաղաք է : Մէջը շատ մը երեւելի հին շէնքերու մնացորդներ կան, հռչակաւոր է Ս. Պետրոսի հրաշակերտ եկեղեցին :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են. Ֆիորէնցա, Միլանո, Թուրինո, Ալեքսանդրիա, Պոլսինա, Բառմա, Մոսէնա, Ռափէննա, Բադուա, Վէրոնա Պէրկամա ևն :

Գլխաւոր նաւահանգիստներն են. Նաքոլի, Վեցեսիկ, ձէնովա, Անփոնա, Պրինսիպի, Լիվոռնո, Բիգա, Տարէնսոն և այլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Իտալիոյ մէջ գեղարուես, ճարտարապետութիւն, երաժշտութիւն շատ յառաջ գացած են : Նոյնպէս

գինիները, կարագը, աղած ձուկերը, պանիրը, մե-
տաքսեղէնները, երաժշտական գործիքները և յար-
գէ գործուածքները մեծ յարգ ունին :
Իտալացիք կաթ ուրիկ են :

ԴԱՍ ԻԱ.

Ռ Ո Ւ Մ Ա Ն Ի Ա.

69 ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ սահմաններն են հիւսիսէն՝ Աւստր-
րիա, արեւելքէն՝ Ռուսիա և Սեւ ծով, հարաւէն՝
Դանուբ, արեւմուտքէն՝ Աւստրիա և Սերպիա :

Ռումանիոյ կլիման ընդհանրապէս բարեխառն է,
բայց կան տեղեր ալ որ վատառողջ են : Հողը բարե-
բեր և լաւ մշակուած ըլլալով՝ առատ արմտիք կար-
տագրէ : Ռումանիա ունի քարիւղ և հանքային աղ,
նոյնպէս կաթ ընտու կենդանիներ : Տարածութիւնն է
130,000 քիւմ. քառ. և բնակչաց թիւն է 5,400 000 :

Ռումանիա 3 գաւառներու բաժնուած է. Վալա-
ֆիա, Մոլսավիա և Տօպրուեա :

Մայրաքաղաքն է ՊՈՒՔՐԷՇ, գեղեցիկ և վաճա-
ռաչա՛ն քաղաք է : Ունի սիրուն զբօսատեղիներ,
թատրոններ, և այլն :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են. Եաե, Թուլչա,
Ալեքսանդրիա,

Երեւելինաւահանգիստներն են. Քէօսքէնէ, կա-
ւաց, Իպրայիէ, ձուրեօվա, Սուլինա և այլն :

ԳԻՏԵԼԻԲ

Ռուսմանիոյ մէջ երկրագործութիւնը շատ յառաջ գացած է, մեծ քանակութեամբ դուրս կը դրկէ արմըտիք, արջառ նոյնպէս ատաղձ: Եւրոպիոյ ամենէն կարեւոր գետերէն մէկը Դանուբ՝ այս երկրին հարաւէն կ'անցնի որ մեծ կարեւորութիւն ունի, ինչու որ հազորդակցութիւնը կը դիւրացնէ:

Ռուսմանք յունագաւան են, Բայց կան նաեւ զանազան ազգութիւններէ բնակիչներ:

ԳՅՍ ԻԲ.

Ս Ե Ր Պ Ի Ա

ՍԵՐՊԻԱ Պալքանեան տէրութեանց մին է: Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Դանուբ, արեւելքէն՝ Ռուսմանիա և Պուլկարիա, հարաւէն՝ Թուրքիա և արեւմուտքէն՝ Ալստրիա: Երկիրը լեռնային ըլլալուն պատճառաւ՝ ձմեռը սաստիկ ցուրտ կ'ընէ: Հողը բարեբեր և բաւական լաւ մշակուած է:

Կ'արտադրէ արմտիք, ծխախոտ և որթեառուկ, Տարածութիւնն է 48,500 քրլմ. քառ. և բնակչաց թիւն է 2,200 000:

Երկրին մայրաքաղաքն է ՊԵԼԿՐՍՏ, Դանուբի վերայ ամուր և վաճառաչահ քաղաք է:

Երեւելի են նաեւ Նիս, Սէմէնսրիա, Փիոթ և Ն: Սերպիա երկրագործական երկմր մ'է: Բնակիչք

աշխատասէր են : Կը վաճառէ բուրդ , արմտիք , խոզ ,
ծխախոտ և այլն :

Սերպիացիք կրօնիւ յունադաւան են : Կ

ԳԱՍ ԻԳ.

ՄՕՆԹԷՆԵԿՐՕ ԿԱՄ ԳԱՐԱՏԱՂ

ԳԱՐԱՏԱՂ Ագրիականի եզերքը փոքր ու լեռնային
երկիր մ'է . հողը քարուտ և անբեր : Այս պատճառաւ
իրեն պէտք եղած արմտիքը դուրսէն առնելու ստիպ-
եալ է : Բնակչաց թիւն է 250 000 : Մայրաքաղաքն է
Չէթիւնէ՝ ուր կը բնակի երկրին իշխանը :

Գլխաւոր են Տուլչիցո , Անդիվարի , և Փօսկօրիցա :
Գարատաղցիք գործունեայ և աշխատասէր մար-
դիկ են : Կրօնիւ յունադաւան են :

ԳԱՍ ԻԳ.

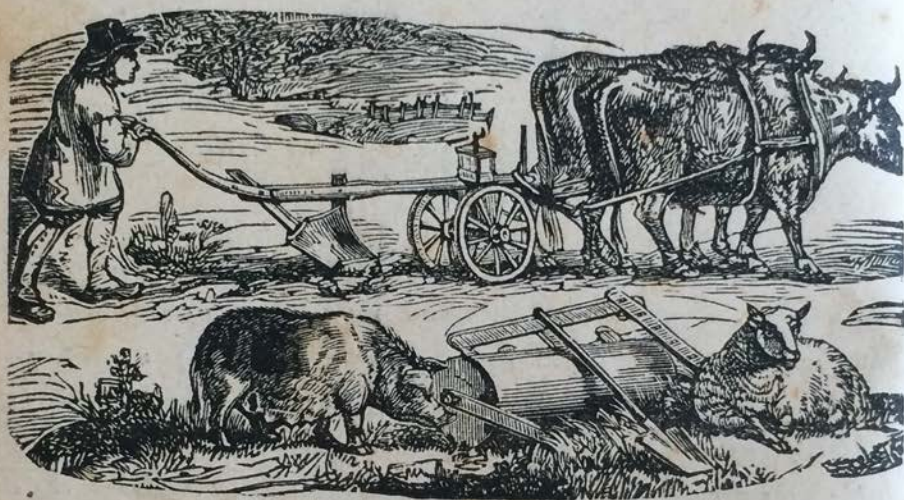
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԵՒ ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ ԲՈՒՄԵԼԻ

Այս երկու գաւառներն ալ Օսմ. Պետութեան
հարկատու և անոր գերիշխանութեան ներքեւ են :

Պուլկարիոյ սահմաններն են հիւսիսէն՝ Դանուբ ,
արեւելքէն՝ Սեւ ծով . հարաւէն Պալքան լեռինք և
արեւմուտքէն Սերպիա : Այս երկրին մէջ՝ Պալքան

լերանց պատճառաւ՝ ձմեռները սաստիկ ցուրտ, իսկ
միւս եղանակաց մէջ բարեխառն է :

Պուլկարիոյ բարեբեր Հողը աղէկ մշակուած է և
առատօրէն կ'արտադրէ արմտիք : Ունի նոյնպէս կա-

Երկրագործ

թընտու ազնիւ կենդանիներ : Երկրին տարածու-
թիւնն է 63,900 քիլ. քառ. և բնակիչն է 3.000 000 :

Մայրաքաղաքն է ՍՕՖԻԱ. հոս կը բնակի երկրին
իշխանը :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են. Վիսին, Շուս-
լու, Թրնովա, Կապրովա, Սիլիսքէ, Բլէվնա և շն :

Գլխաւոր քաղաքներն են. Վառնա, Սեւ ծովու
վրայ, Բուսնուգ և Նիկոպոլիս՝ Դաւնուբի վրայ :

Պուլկարները կ'զբաղին ընդհանրապէս երկրագոր-
ծութեամբ, հովութեամբ և առեւտրով :

Կրօնքով յունադաւան են :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲՈՒՄԼԻԻ

Այս փոքր գաւառը Պալքան լեռանց ստորոտը կը տարածուի: Շատ արգասաւոր երկիր է և առատ արմտիք, պատուական ոչխար ու վարդի իւղ ունի: Բնակչաց թիւն է 1,000,000:

Գլխաւոր քաղաքն է Ֆիլի֊Պէ, Մարիցա գետին վրայ վաճառաչահ քաղաք: Երեւելի են նաեւ Թաքար-Փազարերգ, Էսկի-Չաղաւա, Կըզանլըզ և այլն: Պուրկազ նաւահանգիստ է Սեւ ծովու վրայ:

ԴԱՍ ԻՅ.

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹՈՒՐԻՔԻԱ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹՈՒՐԻՔԻԱ՝ կարեւոր մէկ մասն է Օսմ. մեծագոր կայսրութեան, որու սահմաններն են Հիւսիսէն՝ Գարատաղ, Աւստրիա, Սերպիա և Պուլկարիա, Արեւելքէն՝ Սեւ ծով. Հարաւէն՝ Պոսֆորինեղուց, Մարմարա, Տարտանէլ, Արչիպելագոս և Յունաստան. արեւմուտքէն՝ Յունիական ծով, Օթրանթի ջրանցք և Ադրիական ծով:

Եւրոպական Թուրքիա թէեւ լեռնոտ երկիր մ'է, բայց այդ լեռանց ստորոտները կը սարածուին ընդարձակ հովիտներ որոց հողին նման արգասաւոր ուրիշ տեղ քիչ կը գտնուի: Կլիման թէպէտ՝ ձմեռները ցուրտ՝ բայց միւս եղանակներուն մէջ շատ բարեխառն է: Եւր. Թուրքիայէն կարեւոր գետեր կը հոսին, ինչ-

պէս Մարիցա, Քարասու, Վարսար և իննէ Քարասու որոնք կը թափին Արշիպեղազոսի մէջ: Իսկ Ադրիա- կան կը թափին Պոյանա, Տրին, Քալամաս և ըն և

Ինչպէս որ ըսինք. Եւր. Թուրքիա ունի շատ բա- րեքեր հող և կ'արտադրէ առատ ու ընտիր արմտիք, ծխախոտ, որթետունկ, ներկի նիւթեր, բազմաթիւ պողատու ծառեր. ձիթենի, վարդենի և ըն: Ատոնց մէջ զատ կան ընդարձակ անտառներ: Եւր. Թուրքիա կապարի, մարմարիոնի, քրոմի, պղինձի ու երկաթի հանքեր ունի: Իսկ կենդանեաց մէջ երեւելի են կովը և մանաւանդ ոչխարը՝ որու ամիսը շատ համեղ և բուրդը յարգի է:

Եւր. Թուրքիա ունի 165,438 քիլմ. քառ. տա- րածութիւն և 4,500,000 բնակիչ:

Բաժնուած է 7 կուսակալութեանց (վիլայէթ) որք են՝ 1. Կ. Պոլիս, 2. Էսիրնէ, 3. Ալանիկ, 4. Մանասղըր, 5. Քոսովա, 6. Շոսրա, 7. Նանեա:

Օսմ. պետութեան մայրաքաղաքն՝ Կ. ՊՈԼԻՍ որ իւր բնական սքանչելի դիրքովն ու գեղեցիկութեամբ, աշխարհիս առաջին քաղաքն է (1): Բնական հազա- րու մէկ զմայլելի տեսարաններէն ի զատ՝ երեւելի են Այա Սօֆիայի, Սուլթան Ահմէտի, Նուրի Օսմանիի, մզկիթները, Սուլթան Մահմուտի դամբարանը, Մեծ Շուկան, Չինիլի Քէօզլը և նոր Միւզէն: Կայսերական պալատներուն մէջ ամէնէն փառաւորներն են Տօլմա- Պաղէի, Չըբալանի, Պէյլէր-Պէյիի հրաշակերտ շին- ուածքներն: Նոյնպէս Երլսըզի գեղակերտ պալատն՝

(1) Տեղահան Աշխարհս գլուխեան մէջ՝ աշակերտը արդէն պէտք է տեսած ըլլայ Օսմ. Մայրաքաղաքին մանրամասնութիւն- ները:

ուր ընդհանրապէս կը բնակի մեր Օգոստափառ ինք-
նակալն ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏ-ԻԻԼ-ՀԱՄԻՏ ԽԱՆ :

Եւր. Թուրքիոյ ներքին գլ. քաղաքներն են .

ԷՏԻՐՆԷԻ կուսակալութեան մէջ . — Էսիրնէ կամ
Ադրիանուպոլիս , Մարիցա գետին վրայ մեծ ու վա-
ճառաշահ քաղաք է : Երեւելի են նաեւ Քըբ-Քիլիսէ ,
Տիսօքիս , Մուսրաֆա-Փաւա ևայլն :

ՍԷԼԱՆԻԿԻ կուսակալութեան մէջ՝

Սելանիկէն ի զատ՝ որ Եւր. Թուրքիոյ առաջին
վաճառաշահ նաւահանգիստն է , կը գտնուին նաեւ ,
Տրամա , Տէմիր-Հիսար : Սէրէս ևայլն :

ՄԱՆԱՍԹՂՐԻ կուսակալութեան մէջ՝ Մանասքը
կամ Պիքոլիս , ամուր քաղաք է . — Երեւելի են նաեւ
Սէրֆիզէ , Օլսիսա , Էլպասան , Ֆլօսիւնա ևայլն :

ՔՈՍՈՎԱՅԻ կուսակալութեան գլխաւոր քաղաք-
ներն են՝ Բրիթիւնա , Իփէէ ևայլն .

ՇՔՈՏՐԱՅԻ կուսակալութեան մէջ՝ Շֆոսրա համա-
նուն լճին եզերքը մեծ ու վաճառաշահ քաղաք է :
Երեւելի են նաեւ Քավայա , Աֆ-Հիսար , Ալէսիօ ևլն :

ԵԱՆԻԱՅԻ կուսակալութեան մէջ՝ Եանիս , համա-
նուն լճին մօտ մեծ ու ծաղկեալ քաղաք է . — Երե-
ւելի են նաեւ Էրկերի , Պէրաք , Մէցօլօ ևայլն :

Եւրոպական Թուրքիոյ գլ. նաւահանգիստներն են .

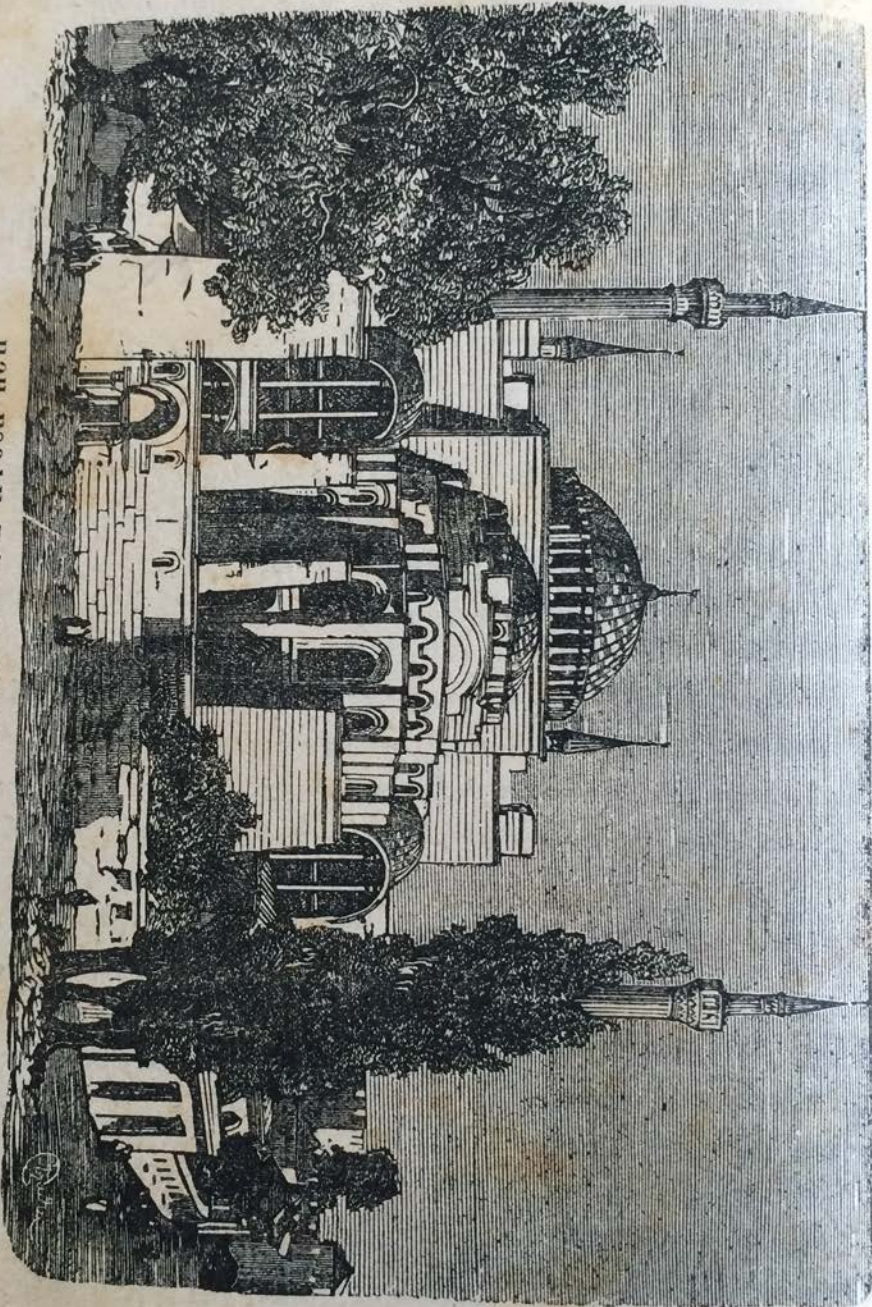
Սիլիվրի և Ռոսսուքօ՝ Մարմարայի վրայ :

Կէլիպօլու՝ համանուն նեղուցին վրայ :

Տէսէ Աղան , Գավալա , Էնօս , Եէնիքէ , Օրժանօ և
մանաւանդ Սելանիկ , կը գտնուին Արշիպեղազոսի
վրայ :

Արեւմտեան կողմը՝ Յոնիականի և Անդրիականի
վրայ կը գտնուին՝ Բրէվէզա , Բարկա , Ավլօնա , Արազ
կամ Տուրացցօ ևայլն :

ԱՅՍ ԱՍՏԻՒԱ ՄՁԿԻՓԻՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՄԲԵ

ԳԻՏԵԼԻՔ

Ինչպէս որ տեսանք, Եւր. Թուրքիա իւր բնական գեղեցիկ դիրքով, իւր բազմատեսակ հարստութիւններովն աշխարհիս առաջին կարգի երկիրներէն մին է :

Եւրոպական Թուրքիա օտար երկիրներու կը վաճառէ արմտիք, ծխախոտ, գինի, բուրդ, մորթ, մուշտակ, վարդի իւղ, բամպակ և այլն :

Հողագործութիւն, տեղական ձեռագործներ, երկաթուղեաց շինութիւնք հետզհետէ յառաջ երթալու վրայ են՝ ՍՈՒԼՔԱՆ ԱՊՏ-ԻՒԼ-ՀԱՄԻՏԻ նման իմաստուն և աշխարհաշէն թագաւորի մ'օրով, Որոյ միակ և գլխաւոր փափաքն է երկրին յառաջադիմութիւնը :

ԳԱՍ ԻՉ.

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ Եւրոպիոյ հարաւակողմը փոքր երկիր մ'է և կը բաղկանայ երեք մասերէ. 1. Յամաֆային Յունաստան կամ Հելլադա. 2. Մօրա կամ Պէլոպոնէս մեծ կղզին և 3. Շրջակայ կղզիները : Յունաստան ընդհանրապէս լեռնային ու երկրաչարժի ենթակայ երկիր մ'է. օդը բարեխառն է, միայն ծովեզերքները տաք ու վատառող են : Գլխաւոր բերքերն են ձիթենի, թուզ, շամիչ, լեմոն, նուշ, ալնիւ գինի, սուսամ և պտղատու ծառեր : Ունի նաեւ մեղր, մետաքս և ընտիր մարմարիոն :

Տարածու թիւնն է 65,000 քիւմ. քառ. և բնակչաց
թիւն է 2,200,000 :

Մայրաքաղաքն է Աթէնք որ հին ատեն շատ ե-
րեւելի էր իբրեւ ուսմանց և գիտութեանց կեդրոն՝
ուր աշխարհիս ամէն կողմէն կը գիմէին ուսմունք
սորվելու :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են . Լարիսա կամ
Շէնի-Շէնիւր , Թրիֆալա , Փարսալա և այլն :

Երեւելի նաւահանգիստներն են . Պիրէոն , Բադ-
բաս , Կորնթոս , Նաւրիւա , Նաւարին , Վոլո և այլն :

Գլխաւոր կղզիներն են . Ջանգա , Քէֆալոնիա ,
Սանգա-Մաւրա և Թէաֆի՝ Յոնիականի մէջ , Նէկրո-
քոնգէ , Շիրա , Անտոս , Թինոս , Նաֆսոս , Բաբոս ևն .
Արշիպեղադոսի մէջ :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՊՐՅՄՈՒՆՔ ԵՒՐՈՊԻՈՅ ՎՐԱՅ

1

Եւրոպա ո՞ր կիսագունտին մէջ կը գտնուի . — Ի՞նչ է իւր
բնական ձեւը . — Քանի՞ ովկէանոս կը տեսնէ . — Որո՞նք են գլը-
խաւոր ծովերը . — Ո՞ր ծովերէն ձեւացած են Պոթնիոյ , Ֆինլան-
տոյի , Րիկայի և Տանցիկի ծոցերը . — Ատլանտեան ովկէանոսէ և
Միջերկրական ծովէ ո՞ր ծոցերը ձեւացած են . — Ի՞նչ կարեւոր
ճոցեր կան Արիականի , Յոնիականի , Արշիպեղադոսի և Սեւ ծո-
վերու մէջ . — Եւրոպիոյ ովկէանոսներն ու ծովերը ի՞նչ կարեւոր
ձեզուցներով մ.ացած են :

2

Եւրոպա քանի՞ գլխաւոր աւազան ունի . — Հիւսիսային Եւ-
րոպիոյ գլխաւոր գետերը ո՞րոնք են . — Միջերկրական , Սեւ

կասպից ծովերու մէջ ո՞ր կարեւոր գետերը կը թափին . — Եւրոպայի ո՞ր մայրաքաղաքները գետերու վրայ շինուած են . — Ո՞ր բնակիչներն են Եւրոպայի գլխաւոր կղզիները և թերակղզիները . — Ո՞ր թերակղզիները առանձին տէրութիւններ կը կազմեն . — Եւրոպա քանի՞ գլխաւոր հրուանդան ունի . — Ո՞ր կը գտնուին Ուրալ , Քուրէն , կովկաս , Ալպեան , Պիրէնեան , Ապենինեան , կարպատ և Պալքեան լեռնագօտիները . — Եւրոպիոյ մէջ քանի՞ հրաբուխ կայ . — Եւրոպիոյ կլիմային վրայ ի՞նչ գիտես . — Ի՞նչ տեսակ բոյսեր կ'արտագրէ . — Հանքային գլխաւոր հարստութիւններն ո՞րոնք են . — Եւրոպա ի՞նչ ընտանի կենդանիներ ունի :

3

Եւրոպա ո՞րչափ բնակիչ ունի և քանի՞ մեծ ընտանիքներու կը բաժնուին . — Ի՞նչ կրօն կը դաւանին Եւրոպացիք . — Քանի՞ տէրութեանց բաժնուած է և ի՞նչ է անոնց կառավարութեան ձեւը . — Եւրոպիոյ ո՞ր երկիրները գինի կ'արտադրեն . — Ո՞ր երկիրները հեռաւոր գաղթականութիւններ ունին : Եւրոպիոյ ամենէն լեռնային և ամենէն դաշտային երկիրները ո՞րոնք են : Ո՞ր երկրաց մէջ յառաջ գացած է երկրագործութիւնը . — Եւրոպիոյ ո՞ր երկիրները բնաւ ծով չեն տեսներ . — Բոլորովին կղզիներէ ձեւացած տէրութիւնը ո՞րն է . — Ո՞ր երկիրները ունին առատ արմըտիք եւ կաթնտու կենդանիներ :

4

Ո՞րն է Եւրոպայի ամենէն ընդարձակ տէրութիւնը . ամենէն մեծ ծովը . լի՞ճը . գե՞տը . լեռնագօտի՞ն . թերակղզի՞ն . կղզի՞ն եւ ամենէն բարձր գագաթը :

Ո՞րն է Եւրոպայի ամենէն հիւսիսային , ամենէն արեւմտեան , և ամենէն հարաւային գլուխը . — Եւրոպայի երկու մեծ գետերը ո՞ր երկրին մէջ կը գտնուին : Միջերկրականի սահմանակից երկիրները ո՞րոնք են . — Աոյանտեան ովկէանոսը ո՞ր երկիրները կը թըրջէ . — Հիւսիսային եւ Պալթիկ ծովերը ո՞ր երկիրները . — Իրկասէն Օսեսա նաւով գալու համար ո՞ր ովկէանոսէն . Ծովիէն ,

նեղուցներէն անցնելու է եւ սյր առթիւ ո՞ր երկիրները պիտի տեսնենք : Եւրոպայի ո՞ր երկրաց մէջ կարելոր լինար կը գտնուին :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Աշակերտը պէտք է Այբ ու Բէնական կարգաւ նշանակուած հետեւեալ նաւահանգիստներուն ո՞ր երկրաց մէջ ըլլալն քարտէսի վրայ ցոյց տայ :

1

Աժտերիսան , Ալթունա՛, Ալպօրկ , Ամադերտամ՛, Անթօնա , Բադրաս , Բրեվէզա , Թրիեստէ , Թուլօն , Իպրայիւ , Լիզպօնա , Լիվրուլ , Լոնտօն , Կալաց . կարթագինէ , Կլասքօ , Կելիպօլու , Կորնթոս , Կոթէնպուրկ , Կ. Պոլիս , Համպուրկ , Հալա , Ճէնովա , Մալակա , Սէսլինա , Մարսիիս , Նաւփլէա , Նաքօլի , Նիքօլայէվ , Շիթէթէն , Շերպուրկ , Ուփսալա , Պարչէլօնա , Պիրէոն , Պրիսթըլ , Պորտօ , Վարնա , Վանեսիկ , Տանցիկ , Տարէնտօն , Տուրացցօ , Իէվէլ , Իիկա , Բոտոսթօ , Բիւ , Օտեսա , Օ՛փորթօ , Էլն :

2

Նոյնպէս հետեւեալ ներքին քաղաքաց ո՞ւր գտնուիլն պէտք է աշակերտը ցոյց տայ քարտէսի վրայ :

Ալեքսանդրիա , Ամիէն , Բատովա , Գրգանլըք , Գորտովա , Եանեա , Եաշ , Եորք , Էսկի Ջաղարա , Էտիրնէ , Թիւրիթ , Թմշվար , Թուրինօ , Թրնովա , Ինսպուրկ , Լարիսա , Լեմպէրկ , Լէյտա , Լիւ , Լիտա , Լիէթ , Լիօն , Կապրովա , Կանտ , Կրքնատա , Կրաց , Հանովր , Հէլսինկօր , Հերմանշտա , Ճընէվրա , Մանասդըր , Մանչեսդըր , Մակտեպուրկ , Մէց , Միւանօ , Միւնիխ , Մոսքուա , Մոնս , Նէօշաթէլ , Նիս , Նիժնի-Նովկօրոտ , Շիթուլիար , Շիթրաղպուրկ , Շքօտրա , Շումլու , Ութրիւ , Պալ , Պէռն , ՊէլՖասթ , Պրէսլաւ , Պզանտն :

Պրիւն , Պրուժ , Ռաթիզպօնա , Սանթիակօ , Սէմէնտրիա , Սէվիլ ,
 Վալէնցիա , Վարչաւիա , Վէրվիէ , Վիպօրկ , Վիաին , Տէպրէցին ,
 Տրէզորա , Յուրիե , Փէշթա , Փրէզպուրկ , Փրակա , Քազան , Քասէլ ,
 Քէմպրիճ , Քիէվ , Քըրք-Քիլիսէ , Քլաւզէնպուրկ , Քոյնիքա , Քոստ-
 վա , Քրաքովիա , Օռէնսէ , Օրէնպուրկ , Օրլէան , Օքսֆորթ , Ֆեր-
 սալա , Ֆիլիպէ , Ֆիօրէնցա , Ֆրանքֆորթ :

Ծանօթ . — Պատ . Ուսուցիչք վերոգրեալ Հարցարաններն ու
 Հրահանգները կրնան մանրամասնել և քաղաքաց կարեւորութեան
 վրայ ծանօթութիւններ տալ՝ աշակերտաց կարողութեան չափով :

Մ Ա Ս Ն Ե Ր Ր Ո Ր Դ

Ա Ս Ի Ա

ԴԱՍ Ա.

ԱՍԻԱ . Արեւելեան կիսագունտի մեծագոյն ցամաքն է և կը գրաւէ անոր հիւսիսային արեւելեան մասերը : Ասիա՝ Եւրոպայէն հինգ անգամ մեծ է :

Ասիա կը տեսնէ երեք ովկէանոս . Հիւսիսային Սառուցեալ՝ հիւսիսային կողմը , Խաղաղական՝ արեւելեան կողմը , Հնդկաց՝ հարաւային կողմը :

Սաղաղականէ ձեւացած են Պէհրիսկայի , Օխոդսի , Ճաբոնի , Դեղին , Կապոյս և Չինաց ծովերը : Հընդկաց Ովկէանոսէ ձեւացած են Երկու մեծ ծոցեր՝ Պէնկայի և Օմանի ծոցերը : Արեւմտեան կողմը կը գրաւուին՝ Կարմիր , Միջերկրական , Արեիպելագոս , Մարմարա , Սեւ և Կասպիյ ծովերը :

Ասիոյ գլխաւոր ծոցերն են՝ Օպի ու Ենիսէյ՝ Սա-
ռուցեալ Ովկէանոսի մէջ : Անասիրի , Բէչիլիի , Թոնգի-
նի և Սիամի ծոցերը՝ Խաղաղական Ովկէանոսի մէջ ,
Իսկէնսէրունի և Ասալիայի ծոցերը՝ Միջերկրականի
մէջ : Չմիւռնիոյ ծոցը Արշիպելագոսի մէջ . իսկ Մար-
մարայէ ձեւացած են՝ Նիկիոյ և Նիկոմիդիոյ ծոցերը :

Ասիոյ գլխ . նեղուցներն են՝ Պէհրիցկայի նեղուց՝
Սառուցեալ և Խաղաղական Ովկէանոսներու միջեւ .
Մալաքկայի նեղուց՝ Չինաց ծովուն և Հնդկաց Ովկէա-
նոսին միջեւ , Հիւսիսի նեղուց՝ Օմանի ծոցին եւ
Պարսկային ծոցին միջեւ : Պապ-իւլ-Մանգէպի նեղուց՝
Ատէնի ծոցին և Կարմիր ծովուն միջեւ : Սուէզի ջը-
րանցք՝ որով Կարմիր ծովը կը միանայ Միջերկրականի
հետ : Տարսանէյի և Կ . Պոլսոյ նեղուցք՝ որոնցմով կը
միանան Արշիպելագոսը , Մարմարան և Սեւ ծովերը :
Կէրչի նեղուցը՝ Սեւ և Ազարաւ ծովերուն միջեւ :

Ասիոյ գլխաւոր լիճերն են՝ Կասպից և Արալ , ո-
րոնք իրենց մեծութեանը համար կը կոչուին ծով :
Կովկասու մէջ կայ Սեւանայ լիճը : Ասիական Թուրքիոյ
լիճերն են՝ Վանայ լիճ , Թուրք Կէօլ , Ա. Շևիբի , Աեռ-
եայ լիճ , եւայլն : Ուրմիա՝ Պարսկաստանի մէջ . Պայ-
քալ և Պայքաւ՝ Սիպերիոյ մէջ :

Ասիոյ մէջ կան հետեւեալ թերակղզիները .

Անասոլու կամ Փօբ Ասիա՝ արեւմտեան կողմը :

Արաբիա , Հնդկաստան , Հնդկա-Չին եւ Մալաքկա՝
հարաւային կողմը :

Քորէա եւ Քամչադկա՝ արեւելեան կողմը :

Ասիոյ գլխաւոր կղզիներն են .

Մաքալեան , Ճարոնեան , Հայնան , Յօրմոզա եւ
Մաքաօ՝ Խաղաղականի մէջ : Սէլլան , Լաֆէսիլեան ,

Մալթիպեան՝ Հնդկաց Ովկէանոսին մէջ, Կիպրոս՝ Միջերկրականի մէջ, Հոռոս, Սամոս, Քիոս և Միսիլի՛ Արշիպեղազոսի մէջ :

Ասիոյ գլխաւոր լեռներն են՝ Ալդայ և Սդանօլօ՝ Չինու և Սերպիոյ միջեւ : Հիւսիսայա գօտին՝ Չինու և Հնդկաստանի միջեւ, Արարատ, Տօրոս, Անտի-Տօրոս և Լիբանան՝ Ասիական Թուրքիոյ մէջ, Կովկաս՝ Սեւ և Կասպից ծովերուն միջեւ . Ուրալ լեռինք՝ Ասիոյ արեւմտեան կողմը : Երեւելի են նաեւ՝ Ուրալ, Հիմնու-հուս, Էլ-Արէթ և այլն :

Ասիոյ չորս գլխաւոր հրուանդաններն են՝ Հիւսիսային գլուխ՝ Ասիոյ հիւսիսային կողմը, Արեւելեան գլուխ՝ հիւսիսային արեւելեան կողմը . Պապա Պուրնու՝ Ասիական Թուրքիոյ արեւմտեան կողմը . Գոմո-րին՝ Հնդկաստանի հարաւակողմը . Բագէլկաթ՝ Արա-բիոյ հարաւակողմը :

Ասիոյ գլխաւոր գետերն են՝ Օպի, Ենիսէյ՝ Կը Թափին Սառուցեալ Ովկէանոս : Ամուր, Հօանկ-Հօ, Կամ Դեյլին, Քեանկ Կամ Կապոյս, Քամպօն և Մէնամ Կը Թափին արեւելեան աւազանը : Պրանմափուրա, Գանգէս, Կոսալէրի՝ Կը Թափին Պէնկալայի ծոցը : Ինդոս Կը Թափի Օմանի ծոցը : Եփրատ և Տիգրիս Կը Թափին Պարսկային ծոցը : Ասիական Թուրքիայէն Սև ծով Կը Թափին Չիւրիւք Սու, Գըզըլ-Ըրմազ, Եէքիլ-Ըրմազ և Սագարիա : Արշիպեղազոս Կը Թափի Մէն-սէր : — Մեռեալ ծովուն մէջ Կը Թափի Յորդանան . Կուր և Երասխ Կը Թափին Կասպիցի և Սիհուն, Ճիհուն՝ Արալայ ծովուն մէջ :

Ասիա Կը գտնուի հիւս . Սառուցեալ, հիւս . Բարեխառն և Այրեցեալ գօտիներուն ներքեւ : Հիւսի-

տային կողմերը սաստիկ ցուրտ, խոնաւ և շատ տեղ
սառնապատ է, միջին կողմերը բարձրառուն եւ հարա-
ւային մասերն ալ շատ տաք կ'ընեն :

Պօս օձ

Ասիոյ բոյսերն են՝ արմտիք, բամպակ, խահուէ,
չաքարեղէգ, բրինձ, թէյ, արմաւ . համեմունք, խըն-

կեղէն , պանան , ֆօֆօ , կիհամոն , ծխախոտ , ներկի նիւթեր , որթետունի , ձիթեհի , լեղակ , բանջարեղէն պտղատու ծառեր , եւ այլն :

Ասիա ունի թանկագին և հարուստ հանքեր , ինչպէս ոսկի , արծաթ , բլաթին , պղինձ , քարիւղ , նաւդ , անագ , կապար , երկաթ , մարմարիոն , հանքածուխ եւ այլն :

Ասիոյ ընտանի կենդանեաց մէջ երեւելի են ուղտը , ձին , ջորին , այծը , ոչխարը , իսկ վայրի գազաններն են առիւծ , ինձ , ոնգեղջիւր , փիղ , ընձուղտ , կոկորդիլոս , պօա , օձ , թունաւոր ճճիներ , որոնք կը գտնուին հարաւային մասանց մէջ :

Ասիա ունի 44.160 000 քառ . քիլմ . տարածութիւն և 800,000.000 ի չափ բնակիչ , որոնք կը բաղկանան Մոնկոլեան , Մարալեան , Կովկասեան եւ այլ ցեղերէ : Ասոնց կրօնքն է Քրիստոնէութիւն , Մահմէտականութիւն և Կռապաշտութիւն : Այս վերջինին հետեւողներուն թիւն ամենէն մեծն է :

Ասիա քաղաքակրթութեան մէջ ընդհանրապէս ետ մնացած է :

Ասիա բաժնուած է տասներկու տէրութեանց՝ որք են՝

Ռուսական Ասիա , Կովկասիա , Ասիական Թուրքիա , Թուրքասան , Պարսկասան , Աֆղանիսան , Պելունիսան , Հնդկասան , Հնդկա-Չին , Չինասան եւ Ճաբոն :

Ա Ս Ի Ա Կ Ա Ն Ա Շ Խ Ա Ր Հ Ք

Գ Ա Ս Բ .

Ս Ի Պ Ե Ր Ի Ա

ՍԻՊԵՐԻԱ կը գրաւէ Ասիոյ ամբողջ հիւսիսային մասը և բոլոր Եւրոպայէն աւելի մեծ է : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Սառուցեալ ովկէանոս , Արեւելքէն՝ Պէհրինկայի նեղուց և Խաղաղական ովկէանոս , հարաւէն՝ Չին և Թուրքաստան , արեւմուտքէն՝ Կասպից ծով , Ուրալ գետ ու Եւրոպա :

Սիպերիա տափարակ , ցուրտ և ճախճախուտ երկիր մ'է , այս պատճառաւ քիչ բոյս կ'արտադրէ , բայց ունի ոսկւոյ , արծաթի , բլաթիինի հարուստ հանքեր : Երեւելի են նաև այս երկրին մուշտակաւոր կենդանիները :

Սիպերիա ունի 12.500.000 քիլմ². քառակուսի տարածութիւն և 4,500,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ԹՈՊՊՈԼՍՔ , երեւելի քաղաք է , ունի կաշիի գործարաններ և ընդարձակ վաճառականութիւն :

Երեւելի են նաև իրֆուքսֆ , Եաֆուքսֆ , Նէրչէնսֆ , Էֆաքէրինպուրկ , Նիֆոլայէվ , Վլասիվոսքոֆ եւայլն :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Իւր մեծութեանը նայելով՝ Սիպերիա շատ քիչ

բնակիչ ունի, որովհետև երկիրը սաստիկ ցուրտ⁷ և
անբեր է : Սիպերիա նոր դարու մէջ ճանչցուեցաւ և ա-

Բաշխեր

ռաջ Ակիւթիա կը կոչուէր : Բնակիչք Մոնկոլ, Թաթար,
Ռուս և ուրիշ ազգերէ կը բաղկանան : Տեղացիները
ձմեռը սառոյցին վրայէն բալխիւրով կը ճամբորդեն :

Կ Ո Վ Կ Ա Ս Ի Ա

ԿՈՎԿԱՍԻԱ կը տարածուի համանուն լեռնագօտ. լոյն հարաւակողմը՝ Սեւ ու Կասպից ծովերուն միջև, իսկ հարաւային սահմանն է՝ Թուրքիա եւ Պարսկաստան։ Կովկասիա լեռնոտ երկիր մ'է, ձմեռները ցուրտ իսկ ամառները դաշտերուն մէջ սաստիկ տաք կ'ընէ։ Հողը բարեբեր ու լաւ մշակուած է։ Գլխաւոր բոյսերն են արմախք, որթետունկ, ձիթենի, ազնիւ մրգեղեններ եւ այլն։

Ունի հարուստ հանքեր երկաթի, սղնձի և մանաւանդ քարիւղի որ կը գտնուի Կասպից ծովուն եզերքը՝ Պաֆու քաղաքին մօտ։

Կովկասիա ունի 460.000 քիւմ. քառակուսի տարածութիւն և 7,500.000 բնակիչ։

Մայրաքաղաքն է Թիֆլիս կամ Տփղիս, Կուր գետին վրայ մեծ ու վաճառաչահ քաղաք է։ Ունի երեւելի եկեղեցիներ, թատրոններ ու դպրոցներ։ Երեւան՝ հին քաղաք է։ Ասոր մօտն է Վաղարշապատ ուր կը գտնուի Էջմիածնի հռչակաւոր մանքր։

Երեւելի են նաեւ Պաֆու, Բօքի, Պարում որոնք նաւահանդիստներ են։ Ներքին քաղաքներն են Կարս, Երեւան, Ախլպլաս, Կիւմրի Արսահան, Պայազիս, Եղիսաբէքուպոլիս եւ այլն։

ԳԻՏԵԼԻՔ

Կովկասիա թէ բուսաբերութեան և թէ քարիւղի հանքերու մասին շատ հարուստ երկիր մ'է. ձեռա-

գործ և վաճառականութիւնն ալ որ րստ օրէ ծաղկելու վրայ են: Կովկասի մէջ՝ բաց ի Ռուսերէ կը գրտնուին նաեւ Վրացի, Հայ Թուրք, Թաթար, Չերքէզ, Լազ, Հրեայ, Պարսիկ եւայլն:

ԳԱՍ Գ.

Թ Ո Ի Բ Ք Ա Ս Տ Ա Ն

ԹՈԻԲՔԱՍՏԱՆ ընդարձակ ու անապատային երկիր մ'է որ կը տարածուի Սիպերիոյ, Չինու, Աֆղանիստանի և Կասպից ծովուն միջեւ:

Այս երկրին հիւս. արեւմտեան կողմերը կը տարածուին ընդարձակ անապատներ: Ամառները սաստիկ տաք, իսկ լեռնային տեղերը ձմեռը ցուրտ կ'ընեն: Գլխաւոր բոյսերն են ցորեն, ծխախոտ, գարի, բամպակ, մրգեղէն եւայլն:

Ունի ոսկւոյ, պղնձի, արծաթի եւ թանկագին քարերու հարուստ հանքեր:

Թուրքաստանի տարածութիւնն է 3,400,000 քիլմ². քառ. տարածութիւն, իսկ բնակչաց թիւն է 5,000 000:

Թուրքաստան բաժնուած է անկախ ու հարկատու այլ և այլ իշխանութեանց:

Գլխաւոր քաղաքներն են Սմերղան, ճարտարարուեստ ու վաճառաչաճ քաղաք է. Խիվա, Թաւփէն, Պուխարա, Մէրվ՝ նոյնպէս երեւելի քաղաքներ են:

ԳԻՏԵԼԻՔ

Թաթարները հին ատեն շատ զօրաւոր ազգ մ'էին: Այսօր կրօնիւ Մահմետական են և կ'զբաղին խաշնա-

բաժութեամբ , երկրագործութեամբ ու նախնական արհեստներով : Թաթարիստան բաժնուած է զանազան իշխանութեանց :

ԴԱՍ Ե .

Պ Ա Ր Ս Կ Ա Ս Տ Ա Ն

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ կը տարածուի Ասիական Թուրքիոյ արեւելեան կողմը : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Կովկաս , Կասպից ծով և Թաթարիստան , արեւելքէն՝ Պելուճիստան և Աֆղանիստան . հարաւէն Պարսից ծոց , Հիւրմիւլի նեղուց և Օմանի ծոց , արեւմուտքէն՝ Թուրքիա :

Պարսկաստանի արեւմտեան կողմերը լեռնոտ , իսկ արեւելեան մասերը դաշտային և շատ տեղ ալ անապատային են : Կլիման հիւսիսային կողմերը բարեխառն իսկ մնացեալ տեղերը տաք կ'ընեն : Գլխաւոր բոյսերն են՝ արմախք , բրինձ , չամիչ , վուշ , կանեփ , քէնպէֆի , մետաքս , բամպակ , ազնիւ ստուղներ , կայլն : Երկրին մէջ կան ջուրի , այծ ու ոչխար :

Հանքերուն մէջ կարեւորներն են՝ ոսկի , արծաթ , քարիւղ , Թանկագին քարեր , կայլն :

Պարսկաստան ունի , 1,650,000 քիլմ² քառ . տարածութիւն և 7 000,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ԹէՀՐԱՆ ուր երեւելի է Շահին պալատը :

Պալեբուլե , Րէս , Պուլիբ և Պէնսէրապասի՝ նաւահանգիստներ են :

Ներքին վաճառաչազ քաղաքներն են՝ Դաւրէժ կամ
Թէպրիզ , Իսպահան , Շիրազ , Համանսան , Լայլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Պարսիկները գործունեայ , աշխատասէր ու տեղական հին ձեռարուեստի մէջ բաւական զարգացած են . Երեւելի են իրենց գորգերը , շալերը , պղնձէ անօթները և հին ոճով գէնքերը : Պարսկաստան օտար երկիրներու կը ծախէ բրինձ , վարդի իւղ , չամիչ , թանկագին քարեր , շաւ , գորգ , Թէնպէքի ևլն :

ԴԱՍ Զ.

Ա Ֆ Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ փոքր պետութիւն մ'է Պարսկաստանի արեւելեան կողմը : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Թուրքաստան , արեւելքէն Հնդկաստան , հարաւէն՝ Պելուճիստան , արեւմուտքէն՝ Պարսկաստան :

Այս երկրին մէջ կը գտնուի Հիլիսու-Քուլ գօտին : — Երկրին մէջ՝ տեղ տեղ անապատներ կան , իսկ բարեբեր հովիտներու մէջ յառաջ կուգան ցորեն , բրբրինձ , ծխախոտ , բամպակ , շաքարեղէգ , պտղատու ծառեր , ևայլն : Ունի ոսկւոյ , արծաթի , պղնձի և սնդիկի հարուստ հանքեր :

Երկրին տարածութիւնն է 720 000 քիլմ² . քառ . և բնակչաց թիւն է 6,000 000 :

Մայրաքաղաքն է ՔԱՊՈՒԼ , գեղեցիկ պարտէզ-

ներով շրջապատուած և Ասիոյ ամենէն հին քաղաքներէն մին է : Հոս կը բնակի երկրին էմիրը :

Երեւելի են նաեւ Հէրաք , Գանճահար , ձէլալապաս և այլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Աֆղանք չարքաչ են . կ'զրադին երկրագործու թեամբ ու տեղական արհեստներով : Կրօնիւ մահմետական են . ունին առանձին էմիր մը՝ որու իշխանութիւնը սահմանափակ է :

ԴԱՍ Է .

Պ Ե Լ Ո Ւ Ճ Ի Ս Տ Ա Ն

ՊԵԼՈՒՃԻՍՏԱՆ Ասիոյ փոքր տէրութիւններէն մին է : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Աֆղանիստան , արեւելքէն՝ Հնդկաստան , հարաւէն՝ Օմանի ծոցը և արեւմուտքէն՝ Պարսկաստան : Երկրին հիւսիսային կողմերը լեռնոտ ըլլալուն համար՝ ձմեռները ցուրտ , հովտաց մէջ բարեխառն ու տեղ տեղ ալ անապատներու պատճառաւ սաստիկ տաք կ'ընեն :

Գլխաւոր բոյսերն են արմաիք , բամպակ , լեղակ , շաքարեղէգ , արմաւ , նուշ : Հարուստ հանքեր ալ ունի , բայց երեսի վրայ թողած են :

Մայրաքաղաքն է Քէլ Աթ . ամուր և վաճառաշահ քաղաք է : Հոս կը բնակի երկրին խանը :

Երեւելի են նաեւ կանցապա , Պէլա , Քէսահ :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Պելուճիտանցիք կ'զբաղին երկրագործութեամբ ու խաշնարածութեամբ : Կրօնքով մահձկտական են : Քաղաքակրթութեան մէջ շատ ետ մնացած են :

ԴՍՍ Ը.

Ա Ր Ա Բ Ի Ա

ԱՐԱԲԻԱ. Ասիոյ հարաւային երեք մեծ ցամաքակղզիներէն մին է : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Ասիական Թուրքիա, արեւելքէն՝ Պարսից ծոց և Օմանի ծով, հարաւէն՝ Հնդկաց ովկէանոս, արեւմուտքէն՝ Պապ-իւլ-Մանտէպի նեղուց. Կարմիր ծով եւ Սուէզի ջրանցք : Արարիոյ ամենամեծագոյն մասը անապատ է, միայն արեւմտեան կողմը գտնուած Հիւնազ ու Եէմէն գաւառները բարեբեր ու բազմամարդ են : Երկրին կլիման սաստիկ տաք է :

Գլխաւոր բոյսերն են խնկեղէն, խահուէ, շաքարեղէգ, արմաւ, խլժ, լեզակ, համեմունք և այլն :

Կենդանեաց մէջ անուանի են ուղտը, ջորին, բայց մանաւանդ ձին՝ որ շատ գեղեցիկ է :

Արարիա ունի 2.850.000 քիւմ. քառ. տարածութիւն և 8-10.000.000 բնակիչ :

Գլխաւոր քաղաքն է Մէքքէ, ուր ծնած է Իսլամաց Մարգարէն :

Ճիսսէ, Նամպու, Ասէն և Մաւկաթ՝ նաւահանգիստներ են. — Երեւելի են նաեւ Մէսիքէ և Մոխա :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Արարիոյ արեւմտեան երկու գաւառները՝ Հիւսիսային Եւրոպայի շատ բարեբեր են և այս պատճառաւ կը կոչուին Եւրոպայի Արարիա և կը պատկանին Օսմանեան պետութեան : Հողագործութեամբ զբաղողները կը կոչուին Ֆելլաի, իսկ թափառական հովիւներն ալ Պէստի :

ԴՍՍ Թ.

Ճ Ա Բ Ո Ն

ՃԱԲՈՆ՝ Ասիոյ արեւելեան կողմը մեծ ու փոքր կղզիներէ բաղկացած տէրութիւն մ'է : Գլխաւոր կը զիններն են՝ Նիֆոն, Սիֆոֆ, Քիու-Սիու, Էօզօ և այլն :

Այս կղզիք լեռնոտ և հրաբխային են : Ճարտարակերպ մէջ գրեթէ ամէն տեսակ կլիմայ կը տիրէ : Հողը շատ աղէկ մշակուած է և կ'արտադրէ բրինձ, ցորեն, հաճար, վարսակ, թէյ, պտղատու ծառեր և այլն : Ճարոն ունի ամէն տեսակ պիտանի հանքեր որք կը շահագործուին :

Ունի 380 000 քիլոմէր քառակուսի տարածութիւն և 40,000 000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ԵՏՍ կամ ԹՕԲԻՕ, Նիֆոն կը զուոյն մէջ՝ գեղեցիկ, ընդարձակ ու վաճառաչահ քաղաք է : Ունի երեւելի պալատներ, վարժարաններ և գործարաններ : Վաճառաչահ նաւահանգիստներն են Նօֆօ-Համա, Օսաֆա, Նակասաֆի, Քակոսիմա, և այլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Ճարոն իւր արուեստներով, գիտութիւններով, ձեռագործներով և դաստիարակութեամբ Ասիոյ ամենէն քաղաքակիրթեալ և յառաջագիժ երկիրն է : Ճարոնի արասքին վաճառականութեան նիւթերն են թւյ, յախճապակիէ գեղեցիկ անօթներ, բնափր մետաքսեզներ, սաստիէ զարդեր, բրինձ, ազած ձուկ, և այլն : Ճարոնի կայսրը կը կոչուի Միխսո : Բնակիչք կռապաշտ են :

ԴԱՍ Ժ.

Հ Ն Դ Կ Ա Ս Տ Ա Ն

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ Ասիոյ հարաւակողմը մեծ ցամաքակղզի մ'է : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Հիւսայալա լեռինք, արեւելքէն՝ Հնդկա-Չին և Պէնկալայի ծոց, հարաւէն՝ Հնդկաց ովկէանոս, արեւմուտքէն՝ Օմանի ծոց, Աֆլանիստան և Պելուճիստան :

Հնդկաստանի կը պատկանին Սէյլան, Լաֆէսիվեան ու Մալսիվեան կղզիները :

Հնդկաստանի հիւսիսային կողմը կը կանգնի Հիւսայալա գօտին՝ որ աշխարհիս բարձրագոյն գագաթները կը պարունակէ :

Երկրին հիւսիսային կողմերը ցուրտ, միջին մասերը բարեխառն ու հարաւային կողմերը սաստիկ տաք կ'ընեն : Հողը շատ արգասաւոր է և կ'արտադրէ ար-

մրտիք, բրինձ, բամպակ, խահուէ, քափուր (Բեա-
Ֆիրի), աֆիօն, բժշկական բոյսեր, պանան, պառ-
պու եղէգ խնկեղէն, ծխախոտ, շաքարեղէգ, ազ-
նիւ պտուղներ, նարինջ, լեմոն, ևայլն :

Հնդկաստան հանքի մասին ալ շատ հարուստ է :

Բամպակի տունկ

ունի ոսկի, ադամանդ, պողպատ, արծաթ, գէնկ,
պղինձ, կապար, հանքածուխ, ևայլն :

Հնդկաստանի մէջ շատ մը բնտանի կենդանիներէ
ի գատ՝ կը գտնուին նաեւ բազում վայրի գազաններ,
օձեր ու ճճիներ :

Երկրին տարածութիւնն է 3,800,000, իսկ բնակ-
չաց թիւն է 285,000 000 :

Հնդկաստանի ամենամեծագոյն մասը կը պատկանի
Անգլիոյ, բայց կան նաեւ անկախ և կամ Անգլիոյ
հարկատու մի քանի փոքր իշխանութիւններ, Ֆրան-

սա և Փորթոկալ եւս մի քանի քաղաքներ ունին այս երկրին մէջ :

Մայրաքաղաքն է ԿՍԼԿԻԹԱ. Գանգէսի մէկ ճիւղին վրայ ծաղկեալ ու վաճառաշահ նաւահանգիստ է :

Գլխաւոր նաւահանգիստներն են Պոմպայ, Քալիֆուր, Քօսից, Մասրաս, Մասուլիփարաւ, և այլն :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են՝ Պէնարէս, Ակրա, Ալլահապաս, Լահոռ, Տէլիի, Քաւմիւր, Նակբոր, և այլն :

Ֆռանայի կր պատկանին Չանսերնակոր, Եսնաս, Փոնսիւէրի, և Քարիֆալ քաղաքները, իսկ Փորթոկալի կը վերաբերին Տիու, Տաման, և Կօս քաղաքները :

ԳԻՅԵԼԻՔ

Հնդիկները շատ հին դարերէ ի վեր երեւելի եղած են իրենց իմաստութեամբ, արհեստներովն ու վաճառականութեամբ : Երկիրը ամէն կողմանէ շատ հարուստ է և այս պատճառաւ կոչուած է Ոսկւոյ երկիր : Անուանի են Հնդկաց մետաքսեղէնները, շալերը գորգերը, ոսկիէ ու փողոսկրէ զարդեղնները, և այլն : Հնդկաց մեծագոյն մասին կրօնն է կուպաչտութիւն : Կան նաեւ շատ մահմէտականներ :

ԴԱՍ ԺԱ.

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Չին'ԱՍՏԱՆ կը տարածուի Ասիոյ արեւելեան կողմը և որ կր կոչուի նաև երկնային կայսրութիւն : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Սիպերիա, արեւելքէն՝ Ռա-

զազական ովկէանոս, հարաւն՝ Չինաց ծով, Հնդկա-
Չին և Հնդկաստան, արեւմուտքէն՝ Թուրքաստան:

Այս ընդարձակ երկրին սահմաններուն վրայ կը
կանգնին բարձրաբերձ լեռանց գօտիներ, իսկ կեղ-
րոնական մասին մէջ կայ Թիւլէթի մեծագոյն լեռնա-
դաշտը:

Չինաստան իւր ընդարձակութեան պատճառաւ
ամէն տեսակ կլիմայ և ամէն կլիմայի յատուկ բոյս
ունի, ինչպէ՞ս գայ ի հաճար, վարսակ, թէյ, բրինձ,
բամպակ, եգիպտացորեն, լեզակ, քափուր, պամպու-
կեղզ, շինութեան փայտի ընդարձակ անտառներ,
թթենի, իւղալից հունտեր, համեմունք պտղատու-
ծառեր և ըն: Չինաստան ունի ամէն տեսակ ընտանի
կենդանի և թռչուններ:

Հանքերն են պղինձ, գէնկ, անագ, կապար, ոս-
կի, արծաթ, ծծումբ, քարիւղ, թանկագին քարեր
և այլն:

Չինաստան ունի 11,500 000 քիլմ. քառ. տարա-
ծութիւն և 380,000 000 բնակիչ:

Մայրաքաղաքն է ԲէյՔին, Բէյ-Նո գետին վրայ
— Հոս կը բնակի երկրին կայսրը:

Երեւելի նաւահանգիստներն են ԹիէԿ-Չին, Հոնկ-
Քոնկ, Քանգոն և Շանկ-Նայ:

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են Նանքին, Ուր-
կա, Եարֆանդ և Քաւար:

Քորէա թերակղզոյն և փոքր տէրութեան մայ-
րաքաղաքն է Սէուլ:

ԳԻՏԵԼԻՔ

Չինացիք շատ չարքաշ, աշխատասէր և ուշիմ մար-

դիկ են , բայց քիչ մը նենգամիտ : Ասոնք Քրիստոսէ
դարեր առաջ հնարած են կարկինը , վառօդը , կողմ-

Թէյի տունկ

նացոյցը , տպագրութիւնը : Նշանաւոր են իրենց
յախճապակիները , մեղանը , գորգերը , մետաքսեղէն-
ները , չուխան եւ այլն : Զինաց կայսրը կը կոչուի
« Ուղի երկնից : »

ԴԱՍ ԺԲ.

Հ Ն Դ Կ Ա - Չ Ի Ն

ՀՆԴԿԱ-ՉԻՆ Ասիոյ ամենէն հարաւային երկիրն է, Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Չինաստան, արեւելքէն՝ Չինաց ծով, հարաւէն՝ Մալաքքայի նեղուց, արեւմուտքէն՝ Պէնհակայի ծով և Հնդկաստան:

Հնդկա-Չին լեռնոտ և հրաբխային երկիր մ'է, հարաւակողմը կ'երկարի Մալաքքա թերակղզին: Երկրին լեռնային գաւառները ցուրտ, իսկ ծովեզերեայ մէկ քանի տեղեր ջերմոտ ու վատառողջ են: Հողը քարերէ է և կ'արտադրէ Հնդկաստանի բերքերը, նաեւ թիֆ ըսուած ընտիր փայտը: Գլխաւոր հանքերն են ոսկի, արծաթ, պղինձ, թանկագին քարեր, հանքածուխ եւայլն:

Հնդկա-Չին ունի 1,800,000 քիլմ. քառ. տարածութիւն և 40,000,000 բնակիչ:

Հնդկա-Չին կը բաժնուի 8 քաղաքական մասերու որք են.

1. Կայսրութիւն Աննամի. — Մայրաքաղաքն է Հուէ:
2. Ինանսական Քոչինչին. — » Սայկոն:
3. Թագաւորութիւն Քամպոնի » Բնոմ-Բէնկ:
4. Մալաքքա. — Գլ. քաղաքներն են Սալանկոր և ձօհոր:
5. Թագաւորութիւն Սիամի. Մայրաքաղաքն է Պանֆո:
6. Պիւմանիա. » Մանսալէ:
7. Անգլիական Պիւմանիա » Ռանկուն:
8. Թոնգին » Հանօի:

ԳԻՏԵԼԻՔ

Հնդկա-Չին թէ՛ բուսաբերութեան և թէ՛ հանքերու մասին շատ հարուստ երկիր մ'է : Տեղացւոց մեծ մասը դեռ կիսավայրենի է : Յռանալի տիրապետութեան ներքեւ են Աճնամ, Քօչինչին, և Քամպօն : Իսկ Պիրմանիոյ մեծագոյն մասը կը պատկանի Անգլիոյ : Հնդկա-Չինու բնակիչք կռապաշտ են :

ԴԱՍ ԺԳ.

Օ Ս Մ Ա Ն Ե Ա Ն Ա Ս Ի Ա

ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՐԲԻԱ Օսմանեան ընդարձակ կայսրութեան ամենէն կարեւոր մասն է : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Սեւ ծով և Կովկաս, արեւելքէն՝ Պարսկաստան և Պարսկային ծոց, հարաւէն՝ Արաբիա և Միջերկրական ծով, արեւմուտքէն՝ Արշիպելագոս և Մարմարա :

Օսմ. Ասիա կը բաժնուի չորս բնական մասերու, 1. Փոքր Ասիա կամ Անատօլու՝ արեւմտեան կողմը. 2. Միջագետք՝ հարաւային արեւելեան կողմը. 3. Արեւելեան մաս՝ հիւսիսային արեւելեան կողմը և Սուրիա՝ Միջերկրականի արեւելեան կողմը :

Ինչպէս որ Ասիոյ բնական նկարագրութեանը մէջ տեսանք, Օսմ. Ասիոյ արեւելեան և արեւմտեան կողմերն ու Միջերկրականի արեւելեան ծովեզերքը լեռնոտ են : Ասիական Թուրքիոյ հիւսիսային արեւել-

եան գաւառները՝ բարձր լեռանց պատճառաւ ցուրտ,
փոքր Ասիա աւելի բարեխառն , իսկ Միջագետք և
Սուրիա տաք կ'ընեն :

Օսմ. Ասիա ունի պարարտ հող և հարուստ բու-
սարերու թիւն : Կ'արտադրէ արմտիք , բամպակ , սու-
սամ , ծխախոտ , ձիթենի , որթետունկ , թուզ , չա-
միչ , աֆիօն , լեմօն , նարինջ , արմաւ , ներկի նիւ-
թեր , շաքարեղէգ , խահուէ , բրինձ , կանեփ , հիւ-
սելի նիւթեր , եւ այլն :

Կենդանեաց մէջ երեւելի են էնկիւրիի սյծը ,
նոյնպէս ջորին , ձին , ուզաը , ոչխարը , մուշտակա-
ւոր կենդանիներն ու այլ և այլ վայրի գազաններ՝
հարուային մասանց մէջ :

Օսմանեան Ասիոյ հանքերն են պղինձ , արծաթա-
խառն կապար , աղ , քրոմ , պօռաս , և այլն :

Օսմանեան Թուրքիա ունի 1.250,000 քիւմ. քառ.
տարածութիւն և 16,000,000 բնակիչ : Բաժնուած է
22 կուսակալութեանց՝ որք են .

Գասթմունի և Տրապիզոն , Սեւ ծովու վրայ :

Խիւսալէնսիկեար և Պիլս , Մարմարայի և վերջի-
նը՝ մասամբ Արշիպեղազոսի վրայ :

Այսըն , Արշիպեղազոսի վրայ :

Քոնիա , Ասանա , Հալէպ , Պէյրուք , և Սուրիէ ,
Միջերկրականի վրայ :

Էրզրում , Ռուսիոյ սահմանին վրայ :

Վան , Մուսուլ , Պաղսաս , և Պասրա , Պարսից
սահմանագլխին վրայ :

Էնկիւրի , Սրվազ , Մամուրէք-իւլ-Ագիզ , Տիարպէ-
ֆիւ , Պիքիս , Տէրսիմ , ներքին մասանց մէջ : Ասոնց-
մէ ի զատ՝ Արշիպեղազոսի մէջ գտնուած հեաեւեալ

կղզիները՝ Իմպրոս , Լէմնոս , Թէնէսոս կամ Պօննա-
Ասար , Լեոպոս կամ Միսիլիի , Քիոս կամ Սաբրզ ,
Քոս կամ Սքանէոյ , Հոոպոս կամ Բասսս եւ այլն . կը
կազմեն առանձին կուսակալութիւն մը — Ճէզայիրի
Պահրը Աէֆիս անուամբ : Իսկ Սամոս և Կրէսէ արտօ-
նացեալ կուսակալութիւններ են :

Գլխաւոր նաւահանգիստք Սել ծովու վրայ :

Տրապիզոն , Կիրասոն , Սինոպ , Սամսոն , Ինէպօ-
լու , Էրէլլի :

Մարմարոյի վրայ . — Իզմիս , Մուսանիա , և Պան-
սքրմա :

Արշիպեղազոսի վրայ . — Զանաֆ-Քալէ , Իզմիր ,
Զէւմէ :

Երուսաղէմի յէջ Սիօն վերնատունը

Միջերկրականի վրայ . — Ասալիա , Մէսին , Իսէն-
սէրուն , Թարապուլուսը-Շարզ , Պէյրուք , Նաֆա և ըն :
Պարսկային ծոցին վրայ կայ Պասրա նաւահանգիստը :

Արեւելեան մասին գլխաւոր քաղաքներն են .
Էրզրում , Պայպուրդ , Վան , Պիրիս , Մուս , Էր .
գինկեան . Տիարպէիւր , Մալաթիա , Էկին , Սրվոզ :
Հարաւային մասին գլխաւոր քաղաքներն են .

ՌՂՆՊՊՄԱԼԳ

Մուսուլ , Պոդսաս , Ուրձա , Մարաւ , Հալէպ , Ան-
թաթիա . Դամասկոս կամ Շամիր-Շէրիձ , Երուսաղէմ եւն :
Արեւմտեան մասին գլխաւոր քաղաքներն են .
Թոփաս , Ամասիա , Շապին-Գարահիսար , Եոզղաս ,

Գայուերի, Էնկիւրի, Ասանա, Պուրսա, Գոնիա, Քէօ-
քահիա, Գասթամպօլու, Այսրն, Գարաման, Սիս, Ա-
Ֆիոն-Քարահիսար եւ այլն :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Ասիական Թուրքիոյ աշխարհագրական դիրքը շատ
գեղեցիկ է : Հողը բարեբեր և բաւական լաւ մշակ-
ուած է : Արհեստ և ձեռագործ՝ մէկ քանի քաղաքաց
մէջ սկսած են յառաջ երթալ : Օսմանեան պետու-
թիւնը Եւրոպական տէրութեանց կը վաճառէ բու-
սական և հանքային բերքեր, այժու մազ, բուրդ,
կաշի, մուշտակ, մետաքս և տեղական գեղեցիկ ձե-
ռագործներ :

Երկրին մէջ սկսած են կառուչիներ ու երկաթու-
ղիներ շինուիլ՝ որոց շնորհիւ վաճառականութիւնը
հետզհետէ պիտի զարգանայ :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ ԱՍԻՈՅ ՎՐԱՅ

1

Ասիա արեւելեան կիսագունտի ո՞ր մասը կը գրաւէ . ի՞նչ գի-
տես իւր մեծութեանը վրայ . — Որո՞նք են սահմանները . —
Քանի՞ ովկլանոս կը տսանէ . — Այդ ովկլանոսներէն ո՞ր ծովըը
ձեւացած են . — Ասիոյ գլխաւոր ծովերը որո՞նք են . — Ասիան
Եւրոպայէն բաժնող ո՞ր նեղուցները կան . — Ասիա ո՞ր նեղուցով
զատուած է Ամերիկայէ եւ որոցմով՝ Աֆրիկէէ : Ասիա քանի՞ գլ.
աւազան ունի . — Որո՞նք են Հրևսիային աւազանի գետերը . —
Արեւելեան աւազանին մէջ ո՞ր մեծ գետերը կը թափին եւ ո՞ր եր-
կիրներէն կ'անցնին . — Գանդես, կոտավէրի, Պրոհամափուլմրա,
Ինդոս, Եփրատ ու Տիգրիս ո՞ր կը թափին . — Սեւ ծով թափող
գետերը որո՞նք են . — Որո՞նք են Ասիոյ մեծագոյն լիճերը :

2

Ասիա ի՞նչ երեւելի թերակղզիներ ունի . — Ո՞ր թերակղզիները առանձին տերութիւններ կը կազմեն . — Ասորյ երեւելի կղզիները որո՞նք են . — Ո՞ր կարեւոր արշիպեղագոսը առանձն տերութիւն մը կը կազմէ . — Գլխաւոր հրուանդանները որո՞նք են . — Ասիոյ ամենէն լեռնային երկիրները որո՞նք են . — Ո՞ւր կը գտնուին Ուրալ, Հիմալայա, Ալարատ, Տորոս, Հինտու-Քուշ, Ալթայ, Կովկաս, եւ Լյ Արէթ լեռնք . — Ասիոյ մեծագոյն անապատները ո՞ր երկրաց մէջ կը գտնուին . — Ասիա քանի՞ գօտիներու ներքեւ կը գտնուի . — Ո՞ր երկիրները սառացեալ . որո՞նք բարեխառնի տակ եւ որո՞նք այրեցեալի շատ մօտ կը գտնուին . — Որո՞նք են Ասիոյ գլխաւոր բոյսերը . — Ո՞ր երկիրները մեծ առատութեամբ բրինձ, թէյ ու բամպակ կ'արտադրեն . — Ո՞ր երկիրներն ունին խահուէ, համեմունք, խնկեղէն եւ դեղի բոյսեր :

3

Ասիական թուրքիոյ բնական դիրքին վրայ ի՞նչ կրնաս ըսել . — Քանի՞ կուսակալութեանց բաժնուած է . — Ի՞նչ տեսակ բոյսեր, կենդանիներ ու հանքեր ունի . — Ներքին երեւելի քաղաքները որո՞նք են, Սեւ ծովու վրայ ո՞ր նաւահանգիստներ կան . — Միջերկրականի եւ Արշիպեղագոսի՞ վրայ . — Որո՞նք են Ասիոյ բնաւ ծով շտեմնող երկիրները . — Ասիական թուրքիոյ գլխաւոր գետերը որո՞նք են . — Փոքր Ասիոյ մէջ ո՞ր լիճերը կան . Արեւելեան մասին մէջ ո՞ր մեծ լիճը . — Սեւ ծովու վրայ ամենէն բանուկ նաւահանգիստը ո՞րն է, Մարմարայի՞ վրայ, Արշիպեղագոսի՞ վրայ, Միջերկրականի՞ վրայ . — Ասիոյ ամենէն երեւելի խոնա գօտիները ո՞ր երկրաց մէջ կը գտնուին . — Չինու եւ Սիպերիոյ միջու ո՞ր մեծ լեռնադաշտը կայ . — Ասիոյ հարաւային երեք ցամաքակղզիները որո՞նք են . — Հնդկաստանի վրայ ի՞նչ գիտես . — Ո՞րն է Ասիոյ ամենէն քաղաքակրթեալ երկիրը :

4

Ասիա ո՞րքան բնակիչ ունի . — Քանի՞ գլխաւոր ցեղերու կը բաժնուին . — Ասիոյ մէջ քանի՞ գլխաւոր կրօն կայ . — Եւրո-

պական տերութիւնք Ասիոյ մէջ ի՞նչ կարեւոր կայուածներ ունին .
 — Ասիա ի՞նչ տեսակ յարգի բերքեր ունի . — Որո՞նք են Ասիոյ
 հանքային գլխաւոր հարստութիւնները . — Վայրի գազաններ
 ընդ հանրապէս ո՞ր երկիրն ըստ մէջ կը գտնուին . — Ո՞րն է Ասիոյ
 ամենէն ընդարձակ երկիրը . ամենէն մեծ ծո՞ղը . ծոցը՞ , լիճը՞ ,
 գետը՞ , լեռնագօտի՞ն , գագաթը՞ , ամենէն բազմամարդ երկի-
 րը՞ , ամենէն հանքահարուստը՞ , ամենէն ցուրտը՞ , ամենէն տա-
 քը՞ , անապատայրնը՞ , եւայլն :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

1

Աշակերտը պէտք է աշխարհացոյց քարտէսի վրայ Ասիոյ հե-
 տեւեալ ներքին քաղաքաց ո՞ր երկիրներու մէջ ըլլալն ինչ մատնանիշ
 ընէ :

Ալաշկերտ , Ալուհապատ , Ախյցխա , Ակրա , Այաքն , Ան-
 թաքիա , Արաբկիր , Աք-Հիսար , Բաբերդ , Գոնեա , Գայսերի ,
 Գանտահար , Եարգանտ , Եաքուսթոք , Եղիսաբէթուպոլիս . Երե-
 ւան , Երուսաղէմ , Երզրատ , Զաֆրնապուլ , Էնկիւրի , Էրզն-
 կեան , Էրզրում , Էքաթէրինպուրկ , Թաշկէնտ Թէպիզ , Թիֆ-
 լիս , Թոպուք , Թոքատ , Իսպահան , Լսիսթիս , Խոքանտ ,
 Խուսթայիս , Կարս , Հալէպ , Համատան , Հայտերապատ , Հէրաթ ,
 Հուէ , Մալաթիա , Մարտին , Մարսուան , Մէքքէ , Մէլվ ,
 Միաքօ , Մուշ , Մուսուլ , Նախլիւան , Նոնքին Շամ , Շա-
 մախ , Շիրազ , Պալիս , Պաղտատ , Պայպղիս , Պերկումա , Պե-
 նարէս , Պոլիսթիս , Պուխարա , Պուուսա , Սըվազ , Սըմրղան ,
 Վան , ՏէՆի , Տիալպէքիր , Քաշմիր , Քապուլ , Քարաման ,
 Քեօթահա , Քարբուսթ , Օմսք եւայլն :

2

Աշակերտը պարտի Աշխարհացոյց քարտէսին վրայ Ասիոյ հե-
 տեւեալ նաւահանգիստները մատնանիշ ընել :

Ահմէտապատ , Առէն , Ատալիա , Եամպօ , Եոքօ—Համա ,
Թիէն , Զին , Թրիփօլի , Իզմիտ , Իզմիր , Կիրասոն , Կօա , Հոնկ-
ֆոնկ , Մանտալէ , Մատրաս , Մաշկաթ , Մէտինէ , Մէրսին ,
Մուտանիա , Նակասաքի , Շանկ—Հայ , Չէշմէ , Պաթում , Պա-
քու , Պանտրում , Պասրա , Պալֆրուշ , Պանքոք , Պէյրութ ,
Պէնտերպասի , Պուշիր , Պոմպայ , Ռանկուն , Սալանկօր ,
Սամսոն , Սայկօն , Սինկափուր , Սինոպ , Տիու , Տրապիզոն ,
Բէշտ , Փէկու , Փոթի , Փոնթիշէրի , Քալիքութ , Քանդոն ,
Քարիքալ , Օսաքա եւայլն :

Վ. Ա. Բ. Ժ. Ո. Ի. Թ. Ի. Ի. Ն. Գ.

1. Կ. Պոլսէն նաւով պիտի երթանք ի ֆալէ՝ միշտ ծովեզերքը
քերելով : Մեր այս ուղեւորութեան միջոցին՝ ուշագործ իւն պի-
տի ընենք թէ , ո՞ր ծովերէն , նեղուցներէն ու ովկէանոսէն պիտի
անցնինք , ո՞ր երկրաց ծովեզերքներն ու ինչ երեւելի նաւահան-
գիստներ պիտի տեսնենք :

2. Իզմիրէն նաւով պիտի երթանք ի ֆանդոն , ուշագիր ըւ-
լալով որ . մեր ուղեւորութեան միջոցին ի՞նչ ցամաքներ , կղզիներ
ու նեղուցներ պիտի հանդիպինք և ո՞ր Ովկէանոսներէն ու ծովերէն
պիտի անցնինք եւայլն :

3. Կ. Պոլսէն ուղղակի դէպ արեւելք՝ Խաղտղական Ովկէա-
նոսի եզրը պիտի երթանք ցամաքի ճամբով . — Կ'ուզենք գիտնալ
թէ՛ այս առթիւ ո՞ր երկիրներէն պիտի անցնինք , ի՞նչ գետերու ,
լեռներու ու նշանաւոր քաղաքներու պիտի հանդիպինք մեր ու-
ղեւորութեան միջոցին :

Ծանօթ . — Ուսուցիչք ազատ են այս հարցումները տարբեր
ձևերով կրկնել :

Մ Ա Ս Ն Զ Ո Ր Ր Ո Ր Դ

Ա Փ Ր Ի Կ Է

ԴԱՍ Ա.

ԱՓՐԻԿԷ կը տարածուի Արեւելեան կիսագունտի հարաւային արեւմտեան մասին մէջ եւ ունի կանոնաւոր ծովեզերքներ: Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Միջերկրական ծով, Սուէզի ջրանցք և Ճիպթալէարի նեղուց, արեւելքէն՝ Կարմիր ծով, Պապ-իւլ-Մանտէպի նեղուց և Հնդկաց ովկէանոս, հարաւէն և արեւմուտքէն՝ Ատլանտեան ովկէանոս:

Ափրիկէի հիւսիսային կողմը կը տեսնուին Սիրքի և Կապէսի ծոցերը՝ Միջերկրականէ ձեւացած: Արեւմրտեան կողմը կայ Կուինիոյ մեծ ծոցը՝ որմէ ձեւացած են երկու փոքր ծոցեր՝ Պէնէնի և Պիաֆրայի:

Ափրիկէի գլխաւոր կղզիներն են՝ Ասուրեան, Քանարեան, Մասէրա, Իալարի Գլխոյ արշիպելագոսը, Ս. Հեղինէ, Համբարձման և Կուինիոյ ծոցի կղզիք: — Ս. Թովմաս, Աննուպոն, Իսիսանի կղզի և Ֆէրնանսօֆօ՝ Ատլանտեանի մէջ. Սոֆորա, Սէւէլեան, Զանգիպար, Պուրպոն, Մօրիս և Մասալիսաւար մեծ կղզիքն՝ Հնդկաց ովկէանոսին մէջ:

Ափրիկէի ամենամեծ ագոյն մասն անապատ է: Ծովեզերաց մօտ կ'երեւին բարձրաբերձ լեռնագօտիներ, որք են՝ Ադլազ լեռինք՝ հիւսիսային արեւմրտեան կողմը. Եթովպիոյ լեռինք՝ հիւս. արեւելեան կողմը. — Հնդկաց ովկէանոսի սահմանին վրայ Քէնիա և

Քիլիմա-Ննարօ , Քօնկ լերինք՝ արեւմտեան կողմը
իսկ գէպի հարաւ կը գտնուի Լուրադա գօտին .

Ափրիկէի չորս գլխաւոր հրուանդաններն են , Պօն
հիւսիսային կողմը . Դալարի գլուխ՝ արեւմտեան կող-
մը . Բաբելոսոյ գլուխ՝ հարաւային ծայրը . Կուար-
սաՖուի գլուխ՝ արեւելեան ծայրը :

Ափրիկէի գետերն են՝ Նեղոս , որ Ափրիկէի մե-
ծագոյն գետն է և կը թափի Միջերկրական ծով , իւր
երկու ճիւղերն են Սպիտակ և Կապոյս Նեղոս :

Ատլանտեանի մէջ կը թափին Սենէկալ , Կամպիա ,
Նիկէր , Քօնկօ , Օկուէ , Քօանգա և Օրէնն :

Հնգկաց ովկէանոսը կը թափին Լէմիօփօ , Զամ-
պէզ , Բուվումա և ԼուՖինի :

Ափրիկէի գլխաւոր լիճերը հետեւեալներն են .

Չաս՝ Սուտանի մէջ . Վիքթօրիա-Նիանգա՝ (այս լի-
ճէն կը բղխի Նեզոս գետը) Ալպէրդ-Նիանգա , Թան-
կանիա , Պէնկուէլա , Նիասսա և Նըզիկէ՝ միջին մա-
սին մէջ :

Ինչպէս որ տեսանք , Ափրիկէի մեծագոյն մասը
անապատ և Այրեցեալ գօտւոյ տակ գտնուելուն հա-
մար սաստիկ տաք կ'ընէ . միայն հիւսիսային և հա-
րաւային մէկ մէկ փոքր մասերը՝ բազդատաբար ա-
ւելի բարեխառն են :

Ափրիկէի բարեբեր երկիրներուն մէջ յառաջ կու-
գան բրինձ , ցորեն , շաքարեղէգ , խահուէ , պղպեղ ,
լեղակ , խէժ , արմաւ , խնկեղէն , թուզ , քօքօ , նա-
րինջ , լեմօն , ձիթենի , որթետունկ , գեղօրայք , և ըն :

Ափրիկէ ունի ոսկւոյ փոշի , պղինձ , երկաթ , կը-
րանիզ , ադամանդ , և այլն :

Ափրիկէի ընտանի կենդանեաց մէջ ամենէն օգտա-
կարն է ուղտը , որ Անապասի նաւ կը կոչուի . Ափրի-

կէի մէջ ամէն տեսակ վայրի գազաններ կը վստան ,
ինչպէս փիղ , ոնգեղջիւր , վագր , յովազ , օձ , և ըն :
Ափրիկէի տարածութիւնն է 28,000,000 քիւմ .
քառակուսի , իսկ բնակիչը (կարծեօք) 170,000,000 :

Փիղ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐ

Ափրիկէի հիւսիսային մասը կը պարունակէ հինգ
երկիր . — Եգիպտոս , Պէրպէրիսան , Նուպիա , Սա-
հարա ու Եթովպիա կամ Հապէթիսան :

Միջին Ափրիկէի երկիրներն են՝ Սենէկամպիա ,
Հիւսիսային Կուիներիա , Հարաւային Կուիներիա , Նիկերի-
սիա կամ Սուսան , Քոնկոյի պետութիւն և Սոմալ :

Հարաւայի Ափրիկէի երկիրներն են՝ Հարաւային
Կուիներիա , Օթէնքացոնց երկիր , Ազաս Քոնկո , Մոզամ-
պիք , Զանկէպար , Բարեյուսոյ երկիր , Նաթալ , Թրան-
սուալ , Քամբուսան , և Հանրապետութիւն Օրէննի :

ԳՍՍ Բ.

Ե Գ Ի Պ Տ Ո Ս

ԵԳԻՊՏՈՍ կը գտնուի Ափրիկէի Հիւսիսային արե-
ւելեան կողմը . և շնորհիւ Նեղոս գետին՝ աշխարհիս
ամենէն բարեբեր , ճոխ և հարուստ երկիրն է : Գըլ-
խաւոր բերքերն են առատ արմաթք , բրինձ , խահ-
ուէ , բամպակ , ձիթենի , արմաւ և ուրիշ բազում
պտղատու ծառեր : Նեղոս գետի եզերքը կը բուսնի
նաև Պապիրոս կոչուած եղէգը՝ որու ներքին մաշկը
հին ատեն իրրեւ թուղթ կը ծառայէր :

Տարածութիւնն է իբր 1.000.000 քիլմ² քառ . եւ
բնակչաց թիւն է 7.000 000 :

Մայրաքաղաքն է ԳԱՀԻՐԷ՝ Նեղոսի մօտ : Նոր շին-
ուած թաղը շատ գեղեցիկ է : Ասոր մօտերը կը գըտ-
նուին՝ Քրիստոսէ հազարաւոր տարիներ առաջ շին-
ուած բարձրաբերձ բուրգերը :

Միջերկրականի վրայ կը գտնուին ԲՅՂԷՔ , Տամի-
էք , Բոն-Սայիս բայց մանաւանդ Ալեքսանդրիա փա-

աւոր և վաճառաշահ նաւահանգիստը : Կարմիր ծովու վրայ կը գտնուի Սուէզ, Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են Թանրան, Տամէնուր, Չակագիկ, Մանսուրան, Ֆայում եւ այլն :

Նեղոս գետ, Պապիրոս և Բուրդ

ԳԻՏԵԼԻՔ

Հին դարերէ ի վեր Եգիպտոս նշանաւոր եղած է իւր աննման արգասաւորութեամբ և բարձր քաղաքակրթութիւնով, Եգիպտոսի Փոխարքան կը կոչուի խըսիվ : Եգիպտոս կը գտնուի ընդ գերիշխանութեամբ Օսմանեան Պետութեան :

ԴԱՍ Գ.

Պ Է Բ Պ Է Բ Ի Ս Տ Ա Ն

Այս անունով կը կոչուի հիւսիսային Ափրիկէի այն մասը՝ որ Եգիպտոսէ մինչեւ Ատլանտեան ովկէանոս կը տարածուի և կը պարունակէ չորս երկիրներ ԹԱՐԱՊՈՒԼՈՒՍ, ԹՈՒՆՈՒՉ, ԱԼՃԷՐԻ կամ ՃԷՉԱՅԻՐ և ՄԱՐՕԻ :

Այս երկիրը՝ բաց ի Թարապուլուսէ՝ լեռնային է ընդհանրապէս և օդն ալ՝ Ափրիկէի միւս երկիրներուն նայելով՝ քիչ մը բարեխառն է : Կ'արտադրէ արմտիք, ծխախոտ, արմաւ, ձիթենի, նարնջենի, որթետունկ, չաքարեղէգ եւայլն :

Պէրպէրիստան բաւական հարուստ հանքեր և ընտանի կենդանիներ ալ ունի : Բնակիչք մահմէտական են :

ԴԱՍ Գ.

Թ Ա Ր Ա Պ Ո Ւ Լ Ո Ւ Ս

Այս ընդարձակ ու տափարակ երկիրը կը տարածուի Եգիպտոսի և Թունուզի միջեւ : Ունի 1 000,000 քիլմ. քառ. տարածութիւն և 1,000,000 ի չափ ալ բնակիչ : Գլխաւոր քաղաքներն են ԹՐԻՓՕԼԻ կամ ԹԱՐԱՊՈՒԼՈՒՍԸ ՂԱՐՊ, Միջերկրականի վրայ նաւահանգիստ է : Երեւելի են նաեւ Պէնկագի և դէպ ի հարաւ՝ Ֆէզզանի անապատին մէջ՝ Մուրզուֆ քաղաքը :

ԴՍՍ Ե.

Թ Ո Ւ Ն Ո Ւ Ձ

ԹՈՒՆՈՒՁ Ա.Փրիկէի ամենէն հիւսիսային երկիրն է՝ ի մէջ Թարապուլուսի և Ալճէրիոյ . — Ունի 120,000 քիւմ. քառ. տարածութիւն և 2,000,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ԹՈՒՆՈՒՁ . Միջերկրականի մօտ՝ ուր կը գտնուին հին Կարքեդոնի աւերակները : Երեւելի են նաեւ Կապէս , Պիզէրքա , Քէրուրան , Համալէք եւայլն :

ԴՍՍ Զ.

Ա. Ա. Ն. Բ. Ի. Կ. Ա. Մ. Ն. Զ. Ա. Յ. Ի. Բ.

Ա. Ա. Ն. Բ. Ի. Կ. Ա. Մ. Ն. Զ. Ա. Յ. Ի. Բ.՝ Ա.Փրիկէի ամենէն հարուստ և քաղաքակրթեալ երկիրներէն մին է և կը տարածուի Թուրքի և Մարոքի միջեւ :

Ունի 670,000 քիւմ. քառակուսի տարածութիւն եւ 4,000,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է Ա. Ա. Ն. Բ. Ի. , ամուր եւ վաճառաչահ նաւահանգիստ է . կը բաժնուի երկու մասերու , Հին Թաղ և Նոր Թաղ , որ շատ գեղեցիկ է :

Երեւելի նաւահանգիստներն են նաև Օրան , Պօն , Ֆիլիպիլի , Մոսքականէմ :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Ճէզայիր՝ Պէրպէրիստանի ամենէն հարուստ և քաղաքակրթեալ երկիրն է : Բնակիչք մահմէտական են :

ԴԱՍ Է .

Տ Է Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն Մ Ա Ր Ո Ք Ի

ՄԱՐՈՒՔ կը տարածուի ճէզայիրէն մինչեւ Ատլանտեան ովկէանոս :

Ունի 680,000 քիւմ. քառակուսի տարածութիւն, և 6,000,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ՖէՍ, ճարտարարուեստ ու վաճառաչահ քաղաք է : Ունի Մարոէն անուն գեղեցիկ ձեռագործներ :

Երեւելի է նաեւ Մարոֆ, իսկ իբր նաւահանգիստ կարեւոր են Թանհէր, Մօկասուր և Մագական :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Մարոքի աշխարհագրական դիրքը շատ գեղեցիկ է և ծովային վաճառականութեան խիստ յարմար : Ունի արմտեաց, կաշոյ, մետաքսեղինաց, ձէթի, վայրի գազանաց մորթի առուտուր եւայլն :

ԴԱՍ Ը.

Ս Ա Հ Ա Ր Ա Կ Ա Մ Մ Ե Մ Ա Ն Ա Պ Ա Տ

Հիւսիսային Ափրիկէի այս ընդարձակ երկիրը աշխարհիս ամենէն մեծ անապատն է . կլիման սոսկալի կերպով տաք և աւազային մրրիկներն ալ անպակաս են :

Գլխաւոր ուղասիւններն են Թուաթ , Թիսիֆէթ , Ասրար , Թիպպու , Պիլմա , Թախան եւայլն :

Բնակիչք կը հաշուուին իբր 4,000,000 (կարծեօք) :

ԴԱՍ Թ.

Ն Ո Ւ Պ Ի Ա

ՆՈՒՊԻԱ կը տարածուի Եգիպտոսի հարաւակողմը : Այս երկրին մինակ միջին մասերը բարեխառն են՝ Նեղոս գետին շնորհիւ , մնացեալ տեղուանքը աւազուտ անապատներ են և կլիման ալ սաստիկ տաք և վատառողջ է :

Գլխաւոր բոյսերն են բրինձ , եգիպտացորեն , գարի , ծխախոտ , բամպակ , թուզ , արմաւ եւայլն :

Տեղական բերոց մէջ կարեւորներն են նաեւ փղղոսկրը , խէժը , ջայլամի փետուրը , ոսկւոյ փոշին , վայրի գազանաց մորթը եւայլն :

Նուպիա ունի 1,200,000 քիլմ² քառակուսի տարածութիւն և 4,000,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ՔԱՐԹՈՒՄ , Նեղոսի երկու ճիւղ-

ղերուն միացման տեղը՝ ամուր և վաճառաչան քաղաք է :

Երեւելի են նաեւ Պէրսիէր , Քորսոֆան , Նոր Տոնկոյա , Սէնաար : Իսկ Կարմիր ծովուն վրայ նաւահան գիտն է Սուաբիմ :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Նուպիա կը գտնուի ընդ գերիշխանութեամբ եւ գիպտոսի : Բնակիչք կը պատկանին Արաբական ցեղին , եւ կրօնիւ մահմէտական են :

ԴԱՍ Ժ .

Ե Թ Ո Վ Պ Ի Ա Կ Ս Մ Հ Ա Պ Է Շ Ի Ս Տ Ա Ն

ԵթովպիԱ փոքր ու լեռնային երկիր մ'է՝ Նուպիոյ հարաւակողմը : Այս երկրին մէջ Մայիսէն մինչեւ Սեպտեմբեր կանոնաւորապէս կ'անձրեւէ : Գլխաւոր բոյսերն են ցորեն , բրինձ , բամպակ , շաքարեղէգ , խահուէ , արմաւ , խէժ և ազնիւ փայտ :

Ունի ընտանի եւ վայրի շատ մը կենդանիներ :

Տարածութիւնն է 800,000 քիլմ² . քառակուսի և բնակիչն է 3,000,000 ի չափ :

Եթովպիա բաժնուած է այլ եւ այլ ինքնագլուխ իշխանութեանց :

Գլխաւոր քաղաքներն են ԿՈՆՏԱՐ , մայրաքաղաք Ամհարայի որ վաճառաչան քաղաք է :

Ա.սոմ . գլխաւոր քաղաքն է Թիկրէ . — Երեւելի են նաեւ Կալոպաս , Սահմարա և այլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Եթովպիա իւր շեռնային կազմութեան . բարձր գազաթներուն և բնական սիրուն տեսարաններուն համար՝ կոչուած է Ափրիկեան Զուիցերի : Բնակիչք պատերազմասէր են :

ՎԱՍ ԺԱ.

Ս Ե Ն Է Կ Ա Մ Պ Ի Ա

ՍԵՆԷԿԱՄՊԻԱ Ափրիկէի ամենէն արեւմտեան երկիրն է և այս անունն առած է իւր մէջէն անցնող Սենէկալ ու կամպիա գետերէն : Սենէկամպիա ընդհանրապէս տափարակ երկիր մ'է , մանաւանդ ծովեզերքն աւելի ցած ըլլալուն՝ շատ տաք կ'ընէ :

Սենէկամպիա Հասարակածային ամէն տեսակ բուսաբերութենէ ի զատ՝ ունի նաեւ Պասպալ ըսուած հսկայ ծառը :

Այս երկիրն ունի 920,000 քիլմ² . քառակուսի տարածութիւն և 10,000,000 ի չափ բնակիչ :

Գլխաւոր քաղաքներն են՝ Ս . Լուի , Սենէկալ գետին բերանը ամուր և վաճառաշահ քաղաք է . նոյնպէս Տաֆար և Կորէ կը սլատկանին Ֆռանսայի :

Պաքրսք և ձօրնսքաուն կը պատկանին Անգլիոյ : Փորթոկալի կը վերաբերին Րիօ-սը-Քաւէօ և Րիօ-սը-Կէպա քաղաքները :

Ասոնցմէ ի զատ երկրին ներքին մասանց մէջ կան՝ այլ եւ այլ անկախ իշխանութիւններ :

ԴԱՍ ԺԲ.

Հ Ի Ի Ս Ի Ս Ա Յ Ի Ն Կ Ո Ի Ի Ն Ի Ա.

Հ Ի Ի Ս Ի Ս Ա Յ Ի Ն Կ Ո Ի Ի Ն Ի Ա կը տարածուի Սենէկամ. պիտէ մինչեւ Լօփէզ հրուանդանը: Երկիրը լեռնա- յին ու խիտ անտառներով ծածկուած է: Օղբ շատ տաք, և տեղ տեղ ալ վատառողջ է: Գլխաւոր բեր- քերն են արմաւ, ծխախոտ, եգիպտացորեն, բրինձ, պանան, լեղակ, նարինջ, համեմունք եւ այլն:

Երկրին գետերը իրենց աւազին հետ ոսկւոյ փոշի կը բերեն:

Հիւսիսային կուինիա ունի 2,000,000 քիւմփ. քառ. տարածութիւն և 12,000,000 բնակիչ:

Երկիրը բաժնուած է այլ եւ այլ իշխանութեանց:

1. Սիէրա Լէօն — գլխաւոր քաղաքն է Ֆրիքա- ուն.
- 2. Լիպէրիա. — գլխաւոր քաղաքն է Մօն- րավիա.
- 3. Փղոսկրի ծովեզր. — գլխաւոր քա- ղաքն է Կրան-Պասամ.
- 4. Ոսկւոյ ծովեզր. գլխ. քաղաքներն են Քէյփ-Քորս, և Էլմինա.
- 5. Ա- շանթի երկիր. — գլխաւոր քաղաքն է՝ Գուամաի.
- 6. Գերեաց ծովեզր. — գլխաւոր քաղաքներն են Ապօմէ, Ուիսան և Փօրթօ-Նօլօ.
- 7. Պէնէնի եր- կիր, փոքր տէրութիւն մ'է համանուն քաղաքաւ:

ԴԱՍ ԺԳ.

Ն Ի Կ Ի Կ Տ Ի Ա Կ Ա Մ Ս Ո Ի Տ Ա Ն

Այս ընդարձակ երկրին սահմաններն են հիւսի- սէն՝ Սահարա, արեւելքէն՝ Եթովպիա, հարաւէն՝

կուրնիա և Ազատ Քօնկօ , արեւմուտքէն՝ Սենէկամպիա :

Այս անապատային երկրին մէջ կը գտնուին ընդարձակ ու բարեբեր ովասիսներ : Նիկէր մեծ գետը այս երկրէն կ'անցնի : Գլխաւոր հարստութիւններն են՝ (տաք երկրի յատուկ բոյրերէ ի զատ) ոսկոյ փոշի , փղոսկր , ջայլամի փետուր , խէժ , գոհարեղէն , վայրի կենդանեաց մորթեր եւ այլն :

Սուտան ունի իբր 3,000 000 քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն և 4,500,000 բնակիչ :

Սուտան բաժնուած է այլ և այլ իշխանութեանց , որք են՝

1. Ուսուլօ . 2. Պամպարայի երկիր , գլխաւոր քաղաքներն են Աէկու և Ճէնի . 3. Թօմպուբու . 4. Կանսօ . 5. Սաֆարու . 6. Պօրնու . գլխաւոր քաղաքն է Քուֆա . 7. Պակիրմի . գլխաւոր քաղաքն է Մասէյնա . 8. Ուսա . գլխաւոր քաղաքն է Ապէբըր . 9. Իսկ ՏարՖուր և ՔորսոՖան՝ արեւելեան կողմը ընդարձակ ովասիսներ են՝ Եգիպտական իշխանութեան ներքեւ :

ԿԱՍ ԺԿ .

Ս Օ Մ Ա Լ

ՍՕՄԱԼ Ափրիկէի ամենէն արեւելեան երկիրն է և կը տարածուի Պապ-իւլ-Մանտէպի նեղուցէն ու Եթովպիայէն մինչեւ Զանկէպար :

Այս երկրին ծովեզերքները տափարակ ու ճախ-

ճախուստ ըլլալով՝ օդը վատառողջ և շատ տեղ ալ սաստիկ տաք են: Գլխաւոր հարստութիւններն են դեղին սաթ, խէժ և խնկեղէն: Տեղացիք կ'զբաղին նախնական արհեստներով և վաճառականութեամբ:

Սօմալ ունի 850,000 քիւմ. քառակուսի տարածութիւն և իբր 5,000,000 բնակիչ:

Գլխաւոր քաղաքներն են Ձէյլա, Պէրպէրա և Սալասոֆսո՝ որոնք նաւահանգիստներ են:

ԳԱՍ ԺԵ.

Հ Ա Ր Ա Ի Ա Յ Ի Ն Կ Ո Ի Ի Ն Ի Ս.

Այս երկրին սահմաններն են հիւսիսէն՝ հիւսիսային Կուինիա, արեւելքէն և հարաւէն՝ Ազաա Քօնկօ, և արեւմուտքէն՝ Ատլանտեան ովկէանոս:

Երկրին ծովեզերքները ցած ու վատառողջ են. միայն ներքին մասերն են բարեխառն:

Քօնկօ կամ Լիվինկուսքըն մեծ գետը այս երկրին արեւելքէն արեւմուտք կը վազէ:

Հարաւային Կուինիա Այրեցեալ գօտուոյ ամէն տեսակ հարուստ բուսաբերութիւն ունի, նոյնպէս ոսկուոյ, ծծումբի, պղնձի և քարիւղի հանքեր:

Երկիրն ունի 1,000,000 քիւմ. քառակուսի տարածութիւն և 11,000,000 ի չափ բնակիչ:

Բաժնուած է 6 գլխաւոր մասերու.

1. Թագաւորութիւն Լօանկօի գլ. քաղաքն է Պօալի

2. Քակօնկօի երկիր , գլխաւոր քաղաքն է Քէնկէլէ
3. Քօնկօի երկիր » » Սան-Սաւվասոր
4. Անկօլայի երկիր » » Ս. Բօլ-սը-Լօանսա
5. Պէնկուէլա » » Ս. Ֆիլիփ-սը-Պէնկուէլա
6. Մոսամէսէս » » Մոսամէսէս

Վերջին երեք երկիրները Փորթուգալի կը պատկանին :

Ասոնցմէ ի զատ՝ Ֆռանսա եւս ունի կարեւոր կալուած մը՝ Ֆռանսական Քօնկօ անուամբ , որու գլխ. քաղաքներն են Պրանձձավիլ , Լիպոնըվիլ և Կապօն :

ԴԱՍ ԺԶ.

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ՆԻԿՐԻՏԻԱ ԿԱՄ ԱԶԱՏ ՔՕՆԿՕ

Այս ընդարձակ երկիրը , որ կը գտնուի հասարակածի ներքեւ , ներկայ դարուս վերջը ճանչցուեցաւ Եւրոպացի ու Ամերիկացի խուզարկուներու շնորհիւ , ուր Եւրոպական ամէն ազգ ազատ է առեւտրով ըզբազիւ :

Քօնկօ բաժնուած է այլ եւ այլ տեղական իշխանութեանց , որոնց գլխաւոր քաղաքներն են Մրաւլալա , Թապօրա , Ուկուկօ , Մըբուօբուա , Ունինի , Քասանկա , եւ այլն : Այս երկիրը գտան Լիվինկսքըն և Սրէնլի անուանի խուզարկուները :

ԴԱՍ ԺԷ.

Օ Թ Է Ն Թ Ա Յ Ի Ո Յ Ե Ր Կ Ի Ր

Այս երկիրը կը գտնուի Բարեյուսոյ գաղթական
նութեան հիւսիսային կողմը: Բնիկները կռապաշտ
սեւամորթեր են, կ'զբաղին խաշնարածութեամբ ու
որսորդութեամբ: Իրենց բնակարանները կը կոչուին
Քրա'ալ որ, գլխիվայր դարձած կողովներու ձևն ունին:

ԴԱՍ ԺԸ.

Բ Ա Ր Ե Յ Ո Ի Ս Ո Յ Ե Ր Կ Ի Ր

ՔԱՓԻ տէրութիւնը Ափրիկէի ամենէն հարաւային
երկիրն եւ քաղաքակրթեալ ու շատ հարուստ երկիր
մ'է: Թէեւ լեռնային, բայց ունի գեղեցիկ ու բարե-
բեր հովիտներ, որոց մէջ յառաջ կուգան արմտիք,
նարինջ, լեմոն, թուզ, որթետունկ, բամպակ, խահ-
ուէ, շաքարեղէգ եւայլն: Շատ յարգի է այս երկրի
գինին: Նոյնպէս կը գտնուի ադամանդի հանք: Կլի-
ման ընդհանրապէս բարեխառն է, բայց գարնան
սկիզբները սոսկալի փոթորիկներ կը պատահին:

Ունի 630,000 քիլմ. քառակուսի տարածութիւն
և 1,350,000 բնակիչ:

Մայրաքաղաքն է ՔԱԲ, ծաղկեալ ու վաճառաշահ
նաւահանգիստ է: Երեւելի են նաեւ Բոնք-էլիզա-
պէթ, Կոստանդինա եւայլն:

Այս երկիրը կը պատկանի Անգլիայ:

ԴՍՍ ԺԹ.

Ք Ա Ֆ Ր Ա Ս Տ Ա Ն

ՔԱՖՐԱՍՏԱՆ կը տարածուի Հնդկաց սվկէանոսի, Քափի երկրին, Մոզամպիքի և Օթէնթիաի միջեւ, Լեռնային երկիր մ'է, անապատներուն մէջ կը գըտնուին գեղեցիկ սվասիաներ: Այս երկրէն կ'անցնի Զամպէզ կարեւոր գետը:

Քաֆրաստան ունի 1,200,000 քիլմ. քառակուսի տարածութիւն և իրր 2,000 000 բնակիչ:

Զուլուներու բնակարան

Գլխաւոր բաժանումներն են.

- 1. Նադալի երկիր. գլխ. քաղաքն է Բու-Նադալ:
- 2. Հանրապետութիւն Օրէննի. գլխ. քաղաքն է Պէտս-Ֆոնթայն:
- 3. Հանրապետութիւն Թրանսուալի. գլխա-

ւոր քաղաքն է Բրէղորիա : 4. Զուլուներու երկիր՝ ուրու բնակիչք վայրենի և պատերազմիկ են :

ԴԱՍ Ի.

Մ Ո Ջ Ա Մ Պ Ի Ք

Արեւելեան Ափրիկէի կարևոր երկիրներէն մին է : Կլիման ներքին մասանց մէջ բարեխառն , իսկ ծովեզերքը տաք ու վատառողջ է : Գլխաւոր բերքերն են բրինձ , արմտիք , շաքարեղէգ , խահուէ , բամպակ , լեղակ , արմաւ , նարինջ եւ այլն :

Երկրին մէջ նաեւ կը գտնուին սսկւոյ , արծաթի և ազամանդի հանքեր :

Մոզամպիք ունի 900.000 քիլմ. քառակուսի տարածութիւն և $2\frac{1}{2}$ միլիոն բնակիչ :

Գլխաւոր քաղաքներն են ՄՈՋԱՄՊԻՔ որ համանուն փոքր կղզւոյն վրայ բանուկ նաւահանգիստ մ'է :

Երեւելի են նաեւ Քիլիմանէ և Սոֆալա որք կարևոր նաւահանգիստներ են : Ներքին քաղաքներն են Սէնա և Թէթէ : Մոզամպիք կը պատկանի Անգլիոյ , իսկ Փորթոկալ այսօր քիչ մը տեղ միայն ունի հոն :

ԴԱՍ ԻԱ.

Զ Ա Ն Կ Է Պ Ա Ր

ԶԱՆԿԷՊԱՐ ծովեզերեայ նեղ ու երկար երկիր մ'է արեւելեան Ափրիկէի մէջ : Երկիրը լեռնային է , բայց

ունի ջրոյ հոսանքներ՝ որոնք երկիրը կ'արգտաւորեն : Ծովեզերեայ մասին կլիման վատաւողջ , բայց ներսերը բարեխառն են :

Զանկէպար ունի 650,000 քիւմփ. քառակուսի տարածութիւն և 1,200,000 բնակիչ :

Գլխաւոր քաղաքներն են Զանկէպար , համանուն փոքր կղզւոյն վրայ գեղեցիկ ու բանուկ նաւահանգիստ է :

Երեւելի են նաեւ Պակամոյօ , Մէլէնս , Քիլմա եւ Մակասոֆուօ :

Գերմանացիք՝ վերջին տարիներս այս երկրին այլ և այլ մասանց տէր եղան :

1

Ափրիկէ երկրագնախոս ո՞ր մասը կը գրուէ . — Ի՞նչ է իւր բնական ձեւը . — Ի՞նչ գիտես անոր մեծութեանը վրայ . — Որո՞նք են սահմանները . — Քանի՞ ովկէանոս և ի՞նչ ծովեր կը տեսնէ . — Հիւսիսային եւ արեւմտեան կողմերը ո՞ր ծոցերը կան . — Ո՞ր նեղուցներով բաժնուած է Ասիաէ և որո՞վ Եւրոպաէ . — Ափրիկէի բնական կազմութիւնն ի՞նչպէս է . — Որո՞նք են գրելխաւոր լեռնագօտիները . — Ի՞նչ հրեւելի հրուանդաններ կան :

2

Ափրիկէ քանի՞ աւազան ունի . — Ուսկի՞ց կը բղխի եւ ո՞ւր կը թափի Նեղոս . — Որո՞նք են Ատլանտեանի հարկատունները . — Նիկէր և Քօնկօ գետերը ո՞ր երկիրները կը թրջեն . — Ո՞ր գետերը Հնգկոց ովկէանոսը կը թափին . — Ո՞ւր կը գտնուի Չատ լիճը . — Հասարակածի մօտերը ո՞ր մեծ լիճերը կան . — Ատլանտ-

եանի մէջ ո՞ր կղզիները և Արշիպեղադոսները կը գտնուին . Որո՞նք
Հնգկաց ովկէանոսի մէջ են . — Ամենէն մեծ անապատը ո՞րն է :

3

Ափրիկէ ո՞րչափ տարածութիւն եւ ո՞րքան բնակիչ ունի . —
Ափրիկէի մեծագոյն մասն ի՞նչ գօտիի ներքեւ է . — Ո՞ր երկիր-
ները Հասարակածի տակ կը գտնուին . — Ափրիկէ ի՞նչ տեսակ
բոյսեր կ'արտադրէ . — Ո՞ր երկրին մէջ կը գտնուի ադամանդ .
Ափրիկէ ուրիշ ի՞նչ հանքեր ունի . — Որո՞նք են ընտանի սւ վայ-
րի կենդանիները . — Ուղտը ի՞նչ մասնաւոր կարեւորութիւն ու-
նի Ափրիկէի անապատային երկիրներուն համար ,

4

Ափրիկէ քանի՞ տերութեանց բաժնուած է . — Բնակչաց քա-
ղաքակրթութեանը մասին ի՞նչ գիտես . — Ափրիկէի ծովեզերեայ
երկիրները որո՞նք են . — Եւրոպական ո՞ր տերութիւններն Ափ-
րիկէի մէջ ստացուածքներ ունին եւ որո՞նք են :

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ

1. Բու-Սայիտէ նաւով ճամբայ ելնելով՝ Ափրիկէի շրջանը պի-
տի ընենք : Պէտք է ցոյց տանք այն ծովեզերեայ երկիրներն ու տ-
նոնց գլխաւոր նաւահանգիստներն՝ որոնց առաջին պիտի անցնինք :

2. Սեւ գրատախտակի մը վրայ [որչափոր կարելի է] Ափրիկէ
մը պիտի գծենք և անոր վրայ պիտի նշանակենք գլխաւոր գետերը
ու անոնց վրան ու բերանը գտնուած կարեւոր քաղաքները :

3. Աճէրիէն պէտք է նաւով երթալ ճաբոնի մայրաքաղաքը
և բացատրել մեր այս ուղեւորութեան մանրամասնութիւնները :

Մ Ա Ս Ն Շ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

Ա Մ Ե Ր Ի Կ Ա

Դ Ա Ս Ա .

ԱՄԵՐԻԿԱ, որ կը կոչուի նաեւ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ, կը գտնուի Արեւմտեան կիսագնդին մէջ և կը տարածուի հիւսիսային Բեւեռէն մինչ Հարաւային Բեւեռ :

Ամերիկա կը բաժնուի երկու ցամաքներու, Հիւսիսային Ամերիկա և Հարաւ . Ամերիկա, որոնք միացած են Փանամայի պարանոցով :

Նոր Աշխարհը շրջապատած են շորս ովկէանոսներ, Արջային, հիւսիսային կնզիւր, որմէ ձեւացած են Ս. Լօրանի, Մեխիկայի և Հոնսուրասի գլխաւոր ծոցերը, արեւմտեան կողմը՝ Խաղաղական ովկէանոս . որմէ ձեւացած են Քալիֆորնիոյ և Փանամայի ծոցերը :

Ատլանտեանէ ձեւացած են՝ Պաֆֆինի և Հուսսարնի ծովերը :

Նոր աշխարհի գլխաւոր նեղուցներն են՝ Պէհրիկկայի նեղուց՝ Արջային և Խաղաղական ովկէանոսներու միջեւ : Դէպի հարաւ կը գտնուին Տիվիսի եւ Պաֆֆինի նեղուցները . — Մակէլլանի նեղուց՝ հարաւային Ամերիկայի և Հրոյ երկրին միջեւ :

Նոր Աշխարհի գլխաւոր գետերն են՝ Մալբրեգի, Մայն, Պաֆն, Չրէչիլ, Նէլսըն, Ալպանի, և Սէվերն որք կը թափին հիւսիսային աւազանին մէջ :

Սէն-Լօրան կը թափի Ատլանտեան : Իսկ Մեքսի-

կայի ծոցը կը թափին երկու կարեւոր գետեր՝ Միսուրի և մանաւանդ Միսիսիփի :

Հարաւային Ամերիկայէն Ատլանտեան թափող գետերն են՝ Օրինոօ, Ամազոն, Թոմանրին, Սան-Ֆր-

Նիակարայի ջրվեժ

րանչիսկօ, Րիօ-սը-Նիադա եւ այլն :

Խաղաղականի մէջ կը թափին Նուօն, Օրէկոն, Քոլումպիա և Րիօ-Քոլորաւսօ :

Հիւսիսային Ամերիկայի գլխաւոր լիճերն են Մեծ

Արջ, Գերեաց, Աքապաւա, Ունիփէկ, Վերին, Մի-
ջիկան, Հուրօն, Օնքարիօ եւ Էրիէ: Այս լիճէն կը
բխի գետ մը՝ որ կը ձեւացնէ 50 մէթր բարձրու-
թեամբ Նիակարայի նշանաւոր ջրվէժը: Հար. Ամե-
րիկայի մէջ են Մարաֆայիպօ, Թիքիֆաւա, և Լօս-
Փարօս լիճերը:

Ամերիկայի մէջ կը գտնուին վեց գլխաւոր թերա-
կըզդիններ, Լապրատօր, Նոր-Սկոտլան, Ֆլօրիսա, և
Նուֆարան՝ ցամաքին արեւելեան կողմը:

Ալաւա և Քալիֆօնիա՝ արեւմտեան կողմը՝ Խա-
ղաղականի մէջ:

Նոր Ալխարհի գլխաւոր կղզիներն են՝ Կրօէնլանսա՝
Սառուցեալ ովկէանոսի մէջ:

Վիքթորիա, Բրէնս-Ալպէր, Մէլվիլ, Քրմպըրլէնս՝
նոյնպէս Սառուցեալ ովկէանոսի մէջ և օրօնք կը կոչ-
ուին Արցային կղզիք:

Ատլանտեանի մէջ կը գտնուին Նիու-Ֆաուլէնս
(Նոր Երկիր), Ս. Պետրոս, Միքելօն և Բրէնս-Էսուար՝
Ս. Հօրան գետին բերնին մօտ:

Անդիլեան ծովուն մէջ կը գտնուին Պէրուսեան,
Լուֆայեան, Մեծ և Փոքր Անդիլեանց արշիպելագոսք:
Մեծ Անդիլեանք կը բաժնուին չորս մեծ ու կարեւոր
կղզիներու: որք են՝ Քուպա, Հայիթի, Փորթօ-Րիօ,
Նամայիֆա:

Հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան կողմը կը
գտնուին Ալէուքեանք, Թագուհի Շարլօթ և Վանուվը
կղզիք: Հարաւային արեւմտեան կողմը կը գտնուին՝
Չիլօէ, Ուէլիկիքըն, Հանուր, և Ասուաձամօր արեւ-
պեղագոս: Իսկ հար. Ամերիկայի հար. ծայրը կը գըտ-
նուի Հրոյ Երկիր կոչուած հրաբխային փոքր կղզին:

ԳԱՍ Բ.

Նոր Աշխարհի հրուանդաններն են՝

Ֆէրուէլ, Կրօշնլանտիոյ հարաւային ծայրը. —
Շառլը՝ Լապրատորի արեւելեան կողմը. — Հադէրաս
Միացեալ Նահանգաց արեւելեան կողմը : — Ս. Ղու.
Կաս՝ Քալիֆօրնիոյ հարաւային կողմը. — Ս. Լուիզ
Լապրատորի արեւելեան կողմը : Սէյալը՝ Նոր Սկով-
տիոյ հարաւային կողմը : — Կալիֆնաս՝ Քոլումպիոյ
հիւսիսային կողմը : — Գլուխ Հօրն՝ Հրոյ երկրին հա-
րաւային կողմը :

Նոր Աշխարհի ամենէ նշանաւոր լեռնաշղթան է
Ապալաժ գօտին, որ Ալաքայէն սկսեալ՝ ցամաքին ա-
րեւմուտքէն կ'երկարի մինչեւ հարաւ՝ ի Հրոյ երկիր.
Այս գօտին Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ կը կոչուի
Ապալաժ, Մեքսիկայի և Կեդրոնական Ամերիկայի
մէջ՝ Քոնսիլեան. իսկ Հարաւային Ամերիկայի մէջ
կ'առնու Անտեան կամ Ա.սէզ լերինց անունը :

Այս երեւելի շղթային գլխաւոր հրաբուխներն
են՝ Ս. Եղիա, Աֆոնկակուա, Փիչիկա, Արէզըփա,
Քօրօփափսի եւայլն :

Նոր Աշխարհը հիւս. բեւեռէն ի հարաւային բեւեռ
տարածուելով՝ կը կրէ հինգ գօտիներու ներգործու-
թիւնը : Երկու ծայրերը սառուցեալ, միջին մասը Հա-
սարակածի տակ կը գտնուի, իսկ բեւեռներու և Հա-
սարակածի մինչև գտնուած մասերը բարեխառն են :

Ամերիկայի հողն ընդհանրապէս բարեբեր է և ա-
ռատօրէն կ'արտադրէ արմտիք, բրինձ, բամպակ, ե-
գիպտացորեն, հաճար, վարսակ, մանեօքա, գետնա-
խընձոր, նարինջ, որթետունկ, քօքօ, սպանան, շա-

քարեղէյ , խահուէ , ծխախոտ , ներկի նիւթեր , բժըշկական բոյսեր , վանիլիա , քինա , լեղակ , պողատու , ծառեր , քաքաօ , շինութեան ազնիւ փայտ եւ այլն :

Քրիստափոր Բոլմագոս

Հանքերու մասին ալ շատ հարուստ է նոր Աշխարհը , ունի հանքածուխ , ոսկի , քարիւղ , սղինձ , բլա-

դին, երկաթ, սնդիկ, թանկագին քարեր, ծծումբ, եւ այլն :

Զանազան ընտանի կենդանիներ ունի, որոց մէջ նշանաւոր է լաման, որ ուղտի կը նմանի, կը գտնուին նաեւ շատ տեսակ վայրի գազաններ, ինչպէս Գալուար (կարմիր վագր), Եակուար գայլ, արջ, կոկորդիլոս, մեծամեծ օձեր, կինճ, կապիկ, ջայլամ ևլն :

Ամերիկա իւր կզզիներով հանդերձ՝ ունի 42,000,000 քիլմ. քառ. տարածութիւն՝ որով աւելի մեծ է քան Ասիան : Իսկ բնակչաց թիւն է 102,000,000 որոց մեծագոյն մասը Եւրոպացի գաղթականներէ սերած է :

Նոր Աշխարհը մինչեւ 1492 թուականը՝ անձանօթ էր Եւրոպացւոց, որ ատեն՝ Ճենովացի անուանի նաւապետ մը՝ Գրիսուպոր-Քոլումպոս, Եւրոպայէն դէպ արեւմուտք նաւարկելով՝ գտաւ Նոր Աշխարհի մէկ մասը : Բայց այս Նոր Աշխարհն փոխանակ Քոլումպոսի անուամբը կոչուեցու, ԱՄԵՐԻԿԱ կոչուեցաւ իտալացի Ամերիկոս Վէսպուչչի ճանապարհորդին անունով՝ որ այս ցամաքի մասին գրաւոր տեղեկութիւններ բերած էր յԵւրոպա :

Բաց ի Բրիտանական Ամերիկայէ ու Միացեալ նահանգներէ որոց կրօնն է բողոքականութիւն, մնացեալ երկիրներու բնակիչք կաթոլիկ են :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀՔ

ԴԱՍ Դ.

Կ Ր Օ Է Ն Լ Ա Ն Տ Ա.

Այս մեծատարած ու սառնապատ կղզին կը գըտնուի Հիւս. Ամերիկայի հիւս. արեւելեան կողմը : Միայն հարաւային կողմը բնակելի եւ քիչ շատ ճանչցուած է : Տեղացիք՝ թուով իրր 14 000 կարճահասակ մարդիկ են և կը կոչուին Նոթիմացի : Գլխաւոր զբաղմունքնին է ձկնորսութիւն և որսորդութիւն : Կրօնականտա կը պատկանի Տատըմարքայի : Կլիման սաստիկ ցուրտ է և տարուան 9-10 ամիօը խիստ սաստիկ ձմեռ կ'ընէ :

Ն Ո Ր Բ Ր Ի Տ Ա Ն Ի Ա.

ՆՈՐ ԲՐԻՏԱՆԻԱ կամ ՔԱՆԱՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը գրաւէ Հիւս. Ամերիկայի հիւսիսային մասը : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Արջային ովկէանոս , արեւելքէն՝ Ատլանտեան , հարաւէն՝ Միացեալ Նահանգք և արեւմուտքէն՝ Ալասքա և Մեծ ովկէանոս :

Բրիտանական Ամերիկայի հիւս. արևմտ. մասերը տափարակ ու ճախճախուտ են , միայն արեւելեան ու հարաւային կողմերը քիչ քանակութեամբ՝ ցուրտ երկրի բոյսեր յառաջ կուգան : Երկրին մէջ կը գըտնուին ոսկւոյ , արծաթի , երկաթի , կապարի , պղնձի եւայլն հանքեր , որոնք ընդհանրապէս կը շահագործուին :

Նոր Բրիտանիա ունի 8,300.000 քիլոմ. քառակուսի
տարածութիւն և 4,500.000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ՕթՎալլա. համանուն գետակին
վրայ, ունի ատաղձի մեծ վաճառականութիւն :

Երեւելի են նաև Քէպէէ և Մոնրէալ՝ որոնք վա-
ճառաչահ նաւահանգիստներ են Ս. Լօրանի վրայ :

Երեւելի են նաև Քօրօնքօ, Ս. Օհաննէս, Հալի-
Ֆախս եւայլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Այս երկիրը թէև ի բնէ շատ հարուստ չէ, բայց
տեղացւոց աշխատութեամբ՝ երկրագործութիւն,
արուեստ, ձեռագործ, ճարտարութիւն և կրթու-
թիւն շատ զարգացած են : Այս երկրին առաջին տէրն
էր Ֆրանսա. հիմայ ալ երկրին մէջ բաւական Ֆրան-
սացիներ կը գտնուին :

ԳԱՍ Գ.

Մ Ի Ա Ց Ե Ա Լ, Ն Ա Հ Ա Ն Գ Ք

ՄԻԱՑԵԱԼ, ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կը գրաւեն Հիւսիսային
Ամերիկայի կեդրոնական մասը : Սահմաններն են հիւ-
սիսէն՝ Բրիտանական Ամերիկա, արեւելքէն՝ Ատ-
լանտեան. հարաւէն՝ Անգլիեան ծով, Մեքսիկա և
Մեքսիկայի ծոց. արեւմուտքէն՝ Խաղաղական ով-
կէանոս :

Այս երկրին կեդրոնական մասը ընդարձակ հովիտ

մէ, որուն մէջէն կ'անցնին Միսուրի և Միսիսիփի մեծ գետերը : Երկրին ողջ ընդհանրապէս բարեխառըն է, միայն հարաւային ծովեզերեայ մասերը տաք կ'ընեն, Միացեալ Նահանգաց մէջ հողագործութիւնը շատ ծաղկած է : Առատորէն յառաջ կուգան արմըտիք, բամպակ, գետնախնձոր, ծխախոտ, լեղակ, բրինձ, շաքարեղէգ, որթեառունկ, ստղատու ծառեր, դեղորայք, մեծատարած և հսկայ անտառներ՝ մանաւանդ ի Քալիֆօրնիա :

Միացեալ Նահանգաց մէջ կան հանքածխոյ, քարիւղի, կապարի, զինկի, ոսկւոյ, սղնձի, սնդիկի, շինութեան քարերու առատ հանքեր :

Ունի ամէն տեսակ ընտանի կենդանի և հարաւային մասանց մէջ ալ կոկորդիլոս, ընձուղտ եւ մեծամեծ օձեր :

Միացեալ Նահանգներն ունին 7,650,000 քիւմ. քառ. տարածութիւն և աւելի քան 65,000,000 բնակիչ :

Այս երկիրը բաժնուած է 45 Դաւնակից Նահանգներու :

Մայրաքաղաքն է Ուաշինգթօն, Փոթամագ գետին վրայ հոյակապ ու ծաղկեալ քաղաք է :

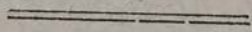
Երեւելի նաւահանգիստներն են՝ Բօրլանս, Պօսթըն, և մանաւանդ Նիու-Եօրֆ, որ Դաշնակցութեան ամենէն բազմամարդ, վաճառաշահ ու ծաղկեալ քաղաքն է : Նոյնպէս երեւելի են Չարլսթըն, Պալթիմօր, Նու-Օռլէան և Կալիֆօրն : Իսկ Սաղաղականի վրայ ամենէն երեւելի նաւահանգիստն է Սան-Ֆրանչիսկօ :

Ներքին գլխաւոր քաղաքներն են՝ Ֆիլաժէլֆիա, Չիքագօ, Ս. Լուի, Րիչմօնս, Ֆրանսօր, Սինսինատի, Լուիզվիլ եւ այլն :

Հիւսիսային Ամերիկայի Հիւսիսային արեւմտեան
կողմը գտնուած Ալասկա անուն մեծ թերակղզին և
որ ունի իբր 70,000 բնակիչ , կը պատկանի Միացեալ
Նահանգաց : Գլխաւոր քաղաքն է Նոր Արխանկէլ :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Միացեալ Նահանգներն ի սկզբան Անգլիոյ գերիշ
խանութեան ներքեւ էին , բայց ասիկց իբր մէկ դաս
առաջ բաժնուելով՝ կազմեցին առանձին Հանրապե
տութիւն մը : Բնակիչք Եւրոպայէ գաղթած Անգլիա
ցիներ , Իրլանտացիներ , Գերմաններ . Փռանաացիներ
և այլ ազգեր են որոնք երկրին մէջ վերջին կատա
րելութեան հասուցած են արուեստ , ճարտարութիւն ,
ձեռագործ , գիտութիւն և դաստիարակութիւն , այն
պէս որ Միացեալ Նահանգներն՝ այսօր շատ նախան
ձելի վիճակ մ'ունին : Իրենց ազգային ժողովը կը
կը կոչուի Քոնկրէս : Երկրին պաշտօնական կրօնն է
բողոքականութիւն :

ԴԱՍ Ե .

Մ Ե Ք Ս Ի Կ Ա .

ՄԵՔՍԻԿԱ. Հիւսիսային Ամերիկայի ամենէն հա
րաւային երկիրն է և կը տարածուի Միացեալ Նա
հանգաց , Խաղաղականի , Կեդրոնական Ամերիկայի
Մեքսիկայի ծոցին միջեւ :

Մեքսիկա ընդհանրապէս լեռնային երկիր մ'է և

մը պարունակէ երկու հարաւս Փոլիոֆափէթը (5,300 կ. բ.) և Օրիգապա (5,300 մ. բ.) : Երկրին լեռնային մասերը բարեխառն , իսկ Մեքսիկայի ծոցին եզերքը շատ վատառողջ է , զի հոն կը ախրէ Գեղիկ ջերմ ըսուած մահացու հիւանդութիւնը :

Մեքսիկայի հողը խիստ բարեբեր է և կ'արտադրէ տաք երկրի ամէն տեսակ բոյսեր , ունի նաև ոսկւոյ , կապարի , պղնձի և արծաթի հանքեր : Տարածութիւնն է 2,000,000 քիլմ. քառակուսի եւ բնակիչն է 10,000,000 :

Մայրաքաղաքն է Մեքսիկո , ունի երեւելի համալսարաններ , մայր եկեղեցի և բանուկ վաճառականութիւն :

Երեւելի նաւահանգիստներն են՝ Վէրա-Քրուզ եւ Քամբէջ՝ Մեքսիկայի ծոցին վրայ : — Մազալլաքան եւ Ագաբուլգո՝ Խաղաղականի վրայ :

Ներքին քաղաքներն են՝ Բուէպլա , Մէրիսա , Թամփիֆո , Կուախալապուա :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Մեքսիկա թէև բնականէն շատ հարուստ՝ բայց այնքան զարգացեալ երկիր մը չէ : Իւր վաճառականութեան նիւթերն են՝ յահուէ , վանիլիա , ծխախոտ , լեղակ , շաքար , քաքաս , շինութեան աղնիւ փայտ , այլ եւ այլ մետաղներ , դեղորայք եւայլն :

ԴԱՍ Զ.

Կ Ե Գ Ի Ր Ո Ն Ա Կ Ա Ն Ա Մ Ե Ր Ի Կ Ա

Այս անուամբ կը կոչուի այն նեղ երկիրն՝ որ Մեք. սիկայէ սկսեալ՝ կ'երկարի մինչեւ Փանամա : Կեդր. Ամերիկա լեռնային երկիր մ'է և կը սլարունակէ 355 աւելի հրաբուխներ : Կլիման՝ ներքին մասանց մէջ զով իսկ ծովեզերքը վատաւողջ է :

Կեդրոնական Ամերիկա ունի հարուստ բուսաբերութիւն և զանազան հանքեր :

Տարածութիւնն է 446,000 քիլոմ. քառակուսի և բնակչաց թիւն է 3,000,000 :

Բաժնուած է հինգ առանձին Հանրապետութեանց որք են՝ Կուարէմալա, Սան-Սալվատոր, Հոնսուրաս, Նիքարագուա և Քոստա-Րիկա :

Կ Ո Ի Ա Թ Է Մ Ա Լ Ա

Հինգ հանրապետութեանց ամենէն մեծն է : Ունի 1,500,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է Կուարէմալա :

Ս Ա Ն — Ս Ա Լ Վ Ա Տ Օ Ր

Խաղաղականի վրայ՝ ծաղկեալ ու վաճառաչան հանրապետութիւն մ'է :

Մայրաքաղաքն է Սան-Սալվատոր :

Հ Օ Ն Տ Ո Ի Ր Ա Ս

Կուարթէմալայի հարաւային արեւելեան կողմը :

ունի բնդարձակ արօտատեղիները : — Մայրաքաղաքն է Քոմաքսկուա կամ Վալասոլիս :

Ն Ի Ք Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Ա

Սոյն հանրապետութիւնը կը տարածուի Հօնտուրասի հարաւակողմը :

Ք Օ Ս Դ Ա — Բ Ի Ք Ա

Կեդրոնական Ամերիկայի ամենէն հարաւային հանրապետութիւնն է : Ունի հարուստ բուսաբերութիւն և շինութեան ազնիւ փայտ :

Մայրաքաղաքն է Սան-ձօզէ :

Դ Ա Յ Է .

Հ Ա Ր Ա Ի Ա Յ Ի Ն Ա Մ Ե Ր Ի Կ Ա

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ կը պարունակէ 12 տէրութիւն . — Քորմայիա, Վենէցուէլլա, Կուլյանա, Էգուափոր, Պրագիլիա, Բէրու, Բարակուէ, Պոլիվիա, Ուրուկուա, Չիլի, Արճէնդին և Փարակոնիա :

Դ Ա Ս Ը .

Ք Ո Լ Ո Մ Պ Ի Ա

ՔՈԼՈՄՊԻԱ կը գտնուի Հարաւային Ամերիկայի հիւսիսային կողմը : Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Ան-

գիլեան ծով, հիւսիսային արեւմուտքէն՝ կեդրոնա-
կան Ամերիկա, արեւելքէն՝ վենէցուէլլա, հարաւէն՝
Էգուաթոր և արեւմուտքէն՝ Խաղաղական ովկէանոս :

Այս երկրին կլիման՝ լեռնային գաւառներու մէջ
բարեխառն, իսկ ծովեզերքը տաք ու վատառողջ են :

Քոլումպիա ունի տաք երկրի ամէն տեսակ առատ
բուսաբերութիւն : Կան նաեւ հարուստ հանքեր՝ ու-
րոնք երեսի վրայ թողուած են :

Երկրին տարածութիւնն է 650 000 քիլմ. քառա-
կուսի և բնակչաց թիւն է 2,000,000 :

Մայրաքաղաքն է ՊՕԿՈԹԱ, բարձր լեռնադաշտի
մը վրայ շինուած է. ունի անուանի մայր եկեղեցի,
համալսարան ու կաշոյ, գորգի և ոսկեղինաց գոր-
ծարաններ :

Երեւելի են նաեւ Փանամա, Կարթագինէ, Սան-
թաճէ և այլն :

Այս երկիրը, իյիշատակ Քրիստափոր Քոլումպոսի,
կոչուած է Քոլումպիա :

ԴԱՍ Թ.

Վ Ե Ն Է Յ Ո Ի Է Լ Լ Ա

ՎԵՆԷՑՈՒԷԼԼԱԻ սահմաններն են հիւսիսէն՝ Ան-
գիլեան ծով. արեւելքէն Կոլումբիա, հարաւէն՝ Պրա-
զիլ եւ արեւմուտքէն՝ Քոլումպիա :

Վենէցուէլլա լեռնային երկիր մ'է, ծովեզերքը
տաք, իսկ ներքին մասերը բարեխառն են : Գլխաւոր

բոյսերն են խահուէ , քաքաս , շաքարեղէգ , բամպակ , ծխախոտ , լեղակ , վանիլիա : Ունի մարմարիոնի , կըրանիթի և պղնձի հանքեր :

Տարածութիւնն է 1,137.000 քիւմ. քառակուսի և բնակչաց թիւն է 2,200,000) :

Մայրաքաղաքն է ԲԱՐԱԿԱՍ . գեղեցիկ հովտի մը մէջ զուարճալի քաղաք է , իւր նաւահանգիստն է Կուէյրաս :

Երեւելի են նաեւ Վալէնցիա , Բուէրթօ-Քապէլլօ , Պօլիվառ , Պառչէլօնա :

ԴԱՍ Ժ .

Կ Ո Ի Յ Ա Ն Ա

Այս երկիրը կը տարածուի Ատլանտեանէ մինչեւ Վենէցուէլլա . իսկ հարաւէն սահման ունի Պրագիլիա : Երկրին ծովեզերեայ մասերը ցած ու ճախճախուտ , արեւմտեան կողմերը լեռնոտ իսկ ներքին մասերը քիչ ծանօթ են :

Գլխաւոր բոյսերն են բժշկական բոյսեր , խէժ , շաքար , խահուէ , քաքաս , լեղակ , վանիլեա , և այլն : Երկրին մէջ կը գտնուին բազում վայրի գազաններ :

Կուլյանա բաժնուած է Եւրոպական երեք տէրու-թեանց՝ Անգլիոյ , Ֆրանսայի և Հոլանտայի միջեւ :

Տարածութիւնն է 1,410,000 քիւմ. քառակուսի և բնակչաց թիւն է 400,000 :

Անգլիակոն Կուլյանա , մայրաքաղաքն է Ճօրնս-Քա .

ուն. վաճառաչան նաւահանգիստ է :

Ֆուանսական կուլյանա, մայրաքաղաքն է Քայէնա,
փոքր կղզւոյ մը վրայ շինուած :

Հորակտական կուլյանա, մայրաքաղաքն է Փարա-
մարիպօ, ծաղկեալ և ապահով նաւահանգիստ է :

ԴԱՍ ԺԱ.

Է Գ Ո Ի Ա Թ Ո Ր

Այս երկրին սահմաններն են հիւսիսէն՝ Բոլոմ-
պիա արեւելքէն Պրագիլիա, հարաւէն՝ Բէրու և արեւմուտքէն՝ Պալպալական ովկէանոս :

Էգուաթոր Հասարակած ըսել է. այսպէս կոչուե-
լուն պատճառն այն է որ՝ Հասարակածը այս երկրէն
կ'անցնի :

Էգուաթոր լեռնոտ և հրաբխային երկիր մ'է. Հո-
ղը թէեւ բարբեր՝ բայց լաւ մշակուած չէ : Ունի
Հարաւային Ամերիկայի յատուկ բոյսեր. նոյնպէս
ոսկւոյ և ապի հարուստ հանք :

Տարածութիւնն է 643 000 քիլմ. քառակուսի եւ
բնակչաց թիւն է 1.500 00000 :

Մայրաքաղաքն է Քիթօ որ ծովու մակերեւոյթէն
3.600 մէթր բարձր է. Այս քաղաքը քանի մ'անգամ
երկրաշարժէ կործանեցաւ :

Երեւելի են նաեւ կուլաբիլ, Բուանսա եւայլն :

Էգուաթորի կը պատկանի կալլափակոս փոքր ար-
ջիպեղագոսն, որ Սպանեօլներէն կը նշանակէ Կրիա-
նեու կղզի :

ԴԱՍ ԺԲ.

Պ Ր Ա Ջ Ի Լ Ի Ա

ՊՐԱՋԻԼԻԱ կը գրաւէ Հարաւային Ամերիկայի արեւելեան ու միջին մասերը : Իւր անունը առած է Պրաձձա անուն տեղական բոյսէ մը :

Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Վենէզուէլլա , և կույանա արեւելքէն՝ Ատլանտեան ովկէանոս , հարաւէն՝ Ուրուկէ , Բարակոուա և Լարլազա , արեւմուտքէն՝ Պոլիվիա , Բէրու , Էգուաթոր և Քոլումբիա :

Պրազիլիա ընդարձակ ու տափարակ երկիր մ'է : Կեդրոնական մասը բարեխառն , հիւսիսային մասը սաստիկ տաք , և ծովեզերքը տեղ տեղ վատասող է : Այս երկրէն կ'անցնի աշխարհի ամենէն ընդարձակ գետը՝ Ամազոն և իր մէջ կ'ընդունի բազմաթիւ գետեր : Հողը ընդհանրապէս բարերեր է և առատօրէն կ'արտադրէ խաճուէ , շաքարեղէգ , քաքաօ , ծխախոտ , բամբակ , մետաղ , վանիլիա , բժշկական բոյսեր և շինութեան ազնիւ փայտ :

Հանքաց մէջ երեւելի են ադամանդը , սսկին , արծաթը , պղինձը , երկաթը , մարմարիոնը եւ հանքածուխը :

Պրազիլիա ունի 8,340.000 քիլմ. քառակուսի տարածութիւն և 14 000.000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է Բրժ ԵՒԵՅՅՐՅ աշխարհի ամենէն մեծ , ամենէն ապահով և ամենէն վաճառաշահ նաւահանգստաց մին է : Ունի թանգարան , համալսարան եւ այլն :

Պրազիլիայ երեւելի քաղաքներն ընդհանրապէս

նաւահանգիստներ են՝ ինչպէս Պանիա կամ Սան-Սալ-վաօր , Փէրնամպուֆ , Փօրթօ-Սէկուրօ , Փօրթօ-Ալէկրէ եւայլն . իսկ ներքին մասին մէջ կարեւոր են . Ս . Բօլ-Կուլյապա եւայլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Այս ընդարձակ եւ հարուստ երկիրն հետզհետէ ծաղկելու վրայ է քաղաքակրթութեան մէջ : Երկրագործութիւնը բաւական յառաջ գացած է ու հողագործական բերոց վաճառ . կանութեամբ՝ շատ ստակ կը մտնէ Եւրոպայէն այս երկիրը :

ԴԱՍ ԺԳ .

Բ Է Ր Ո Ի

ԲէրՈՒԻ սահմաններն են , հիւսիսէն՝ Էգուաթոր . արեւելքէն՝ Պրագիլիա և Պոլիվիա , հարաւէն՝ Չիլի և արեւմուտքէն՝ Մեծ ովկէանոս :

Բէրու լեռնային երկիր մ'է , ունի ընդարձակ ու բարերեր հովիտներ որոց մէջ քաղցր կլիմայ մը կը տիրէ , իսկ ծովեզերքը տաք կ'ընէ : Հողը լաւ մշակուած է , և կ'արտադրէ արմախք , բրինձ , դեղորայք և տաք երկրի բոյսեր :

Բէրուի մէջ կը գտնուին թանկագին քարերու , ոսկւոյ , արծաթի , սնդիկի , կապարի ու երկաթի հարուստ հանքեր :

Այս երկրին մէջ գտնուած կուանօ անուռն թըն-

չունին աղբը՝ ծաղկի մշակութեան համար մեծ յարգունի Եւրոպիոյ մէջ :

Բէրու ունի 1,000.000 ֆիւմ. քառակուսի տարածութիւնն և 3,000,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ԼիՄԱ, շէն ու ծաղկեալ քաղաք՝ որու նաւահանգիստն է Քալաօ : Երեւելի են նաեւ Քուսկօ, Արէքլիա, Կուաֆա. գէլիֆա, Իգա Եւայլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Այս երկրին մէջ կը գտնուին շատ հին դարերէ մնացած մեհեաններ ու փառաւոր շէնքերու մնացորդներ : Բէրուի մէջ նոր սկսած է ծաղկիլ քաղաքակերթութիւնը :

ԴԱՍ ԺԳ.

ՊՈԼԻՎԻԱ ԿԱՄ ՎԵՐԻՆ ԲԷՐՈՒ

ՊՈԼԻՎԻՈՅ սահմաններն են՝ հիւսիսէն և արեւելքէն՝ Պրազիլիա, հարաւէն՝ Լա-Բլադա և արեւմուտքէն՝ Բէրու : Անտէզ լերանց ամենէն բարձր գագաթներն այս երկրին մէջ կը գտնուին : Կլիման ընդհանրապէս բարեխառն, հողը բարեբեր է և կ'արտադրէ որթեառունկ, ձիթենի, բամպակ, արմաւ, չաքարեղէգ, խահուէ Եւայլն :

Պոլիվիա ունի այլ և այլ հարուստ հանքեր որոնք չեն չահագործուիր :

Երկրին տարածութիւնն է 1,250.000 ֆիւմ. քառակուսի և բնակչաց թիւն է 2,500 000 :

Մայրաքաղաքն է ՉՈՒՔԻՍԱՒԱ, զուարճալի դիր-
 զով գեղեցիկ քաղաք մ'է :
 Երեւելի են նաեւ Լա-Փոսգ, Քոռապաւսպա, Բո-
 քոսի, Սանդա-Քրօձա եւ այլն :

ԴԱՍ ԺԵ.

Բ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Ա

Այս երկիրը փոքր հանրապետութիւն մ'է Պրա-
 զիլիոյ Լա-Բլադայի և Պ լիվիոյ միջեւ : Երկրին բարձր
 տեղերը զով, իսկ դաշտաց մէջ ողբ տաք ու խոնաւ է :

Հողը բաւական լաւ մշակուած է և կ'արտադրէ
 հարուային Ամերիկայի յատուկ բոյսեր :

Բարակուա ունի 150 000 քիլմ. քառակուսի տա-
 րածութիւն և 3,500,000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ԱՍՍՄԲՍԻՍՈՆ կամ ՎԵՐԱՓՈՆՈՒՄՆ
 որ աննշան քաղաք մ'է տյսօր :

Երեւելի են նաեւ Վիլլա-Րիֆա, Սան-Բէքրօ եւ
 Հումայթա :

ԴԱՍ ԺԶ.

Ո Ւ Ր Ո Ւ Կ Ո Ւ Ա

ՈՒՐՈՒԿԷ կամ ՈՒՐՈՒԿՈՒԷ՝ Պրազիլիոյ, Ատլանտ-
 եանի և Արձնթիւնի միջեւ փոքր հանրապետութիւն
 մ'է : Կլիման ընդհանրապէս բարեխառն և հողը շատ
 արգասաւոր է : Ունի բաւական առատ բուսաբերու-
 թիւն և կաթնտու կենդանիներ :

Տարածութիւնն է 218 000 քիլմ. քառակուսի եւ
ընտանիքային թիւն է 600.000

Մայրաքաղաքն է ՄՕՆԹԷՎԻՏԷՍ . Լա-Բլազա ձո-
ցին հիւսիսային կողմը մեծ ու վաճառաշահ նաւա-
հանգիստ է :

Երկրորդական քաղաքներն են Մայսոնասո , Քոլո-
նէա եւ այլն :

ԳԱՍ ԺԷ.

Չ Ի Լ Ի Կ Ա Մ Ք Ի Լ Ի

Չիլի՝ հարաւային Ամերիկայի արեւմտեան կողմը
նեղ ու լեռնային երկիր մ'է որ կ'երկարի Բէրուէն
մինչեւ գլոխ շորն : Չիլի ունի բարեխառն կլիմայ,
ձմեռներն ընդհանրապէս կարճ ու գարունն երկայն
է : Երկիրը լաւ մշակութած է և կ'արտադրէ տաք երկ-
րի յատուկ բոյսեր : Ունի նաեւ ոսկւոյ, արծաթի և
պղնձի հանքեր :

Չիլի ունի 900 000 քիլմ. քառակուսի տարածու-
թիւն և 4.000.000 ընտանիք :

Մայրաքաղաքն է ՍԱՆԴԻԱԿՍ , ընդարձակ դաշտի
մը մէջ՝ զուարճայի ու ծաղկեալ քաղաք՝ որ երկրա-
շարժէ քանի մը անգամ մեծ փոստներ կրած է :

Երեւելի են նաեւ Վալպարէլգո , Քոնէմպո , Սան-
Ֆռանչիսկո , Վալսիվիա եւ այլն :

Չիլիի կր վերարերին Խողապահանի մէջ Չիլի
կղզիք Աուսուաւաօր արշիպելագոսն ու Փարակուցիոյ
մէկ մասը :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Ձիւի հարաւային Ամերիկայի ամենէն զարգացեալ երկիրներէն մին է : Հողագործութիւն , ձեռարուեստ և ճարտարութիւն բաւական ծաղկած են : Իւր գլխաւոր հարստութիւններն են հողային բերքեր , կուանօ , կաշի և թանկագին մետաղներ :

Գ.Ա.Ս ԺԸ.

ԼԱ-ԲԼԱԹԱ ԿԱՄ ԱՐՃԷՆԹԻՆ

ԱՐՃԷՆԹԻՆԻ սահմաններն են հիւսիսէն՝ Պոլիվիա , արեւելքէն՝ Բարակուա , Պրագիլ , Ուրուկուա և Ատլանտեան ովկիանոս , հարաւէն՝ Փաթակոնիա եւ արեւմուտքէն՝ Ձիւի :

Երկրին կլիմայն ընդհանրապէս առողջ է , միայն լեռնային գաւառաց մէջ ցուրտ կ'ընէ : Հողը բարեբեր է և կ'արտադրէ տաք երկրի բերքեր : Երկրի հանքերուն մէջ միայն ոսկին ու արծաթը կը շահագործուին :

Լա-Բլադա ունի 2,800,000 քիլմ. քառակուսի տարածութիւն և 4,000 000 բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ . որ Լա-Բլադա գետին վրայ գեղեցիկ գիրքով վաճառաչահ նաւահանգիստ մ'է :

Երեւելի քաղաքներ են՝ Ռօզաոիօ , Մէնսօզա , Գորսուլա , Սանդիակօ , եւ այլն :

ԳԻՏԵԼԻՔ

Սպանեօլք այս երկրին գետոց շրջակայները ա-
ռաջին անգամ շատ արծաթ ատանելուն՝ երկիրը կո-
չեցին Լա-լադա, որ արծաթ կը նշանակէ։ Երկրին
գլխաւոր հարստութիւններն են՝ բուրդ, ազած միս,
կաշի, ճարպ, Զայլամի փետուր, մետաղներ և այլն։

ԴԱՍ ԺԹ.

Փ Ա Թ Ա Կ Ո Ն Ի Ա

ՓԱԹԱԿՈՆԻԱ կը գտնուի հարաւային Ամերիկայի
հարաւային ծայրը և քարուտ ու անապատային եր-
կիր մ'է։ Բնակիչք վայրենի ու թափառական շըն-
դիկներ են։ 1881 էն ի վեր՝ Չիլի և Արճէնթին այս
երկիրը բաժնած են իրենց մէջ։

ԴԱՍ Ի.

Ա Ն Դ Ի Լ Ե Ա Ն Կ Ղ Ձ Ի Ք

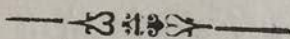
Սոյն կարեւոր արշիպելագոսը կը գտնուի Անդիլ-
եան ծովուն արեւելեան կողմը՝ զոր 1492 ին գտաւ
Քրիստափոր Գոլումպոս։

Կը բաժնուի երեք գլխաւոր խումբերու, Լուֆայ-
եան կամ Պահամա կղզիք։ Մեծ Անդիլեանք, և Փոքր
Անդիլեանք։

Այս կղզիք ընդհանրապէս լեռնոտ եւ ոմանք ալ հրարխային են: Երկու սրոշ կլիմայ ունին, չոր եւ անձրեւային, Հողը շատ արգասաւոր է և կ'արտադրէ խահուէ, բամպակ, շաքարեղէգ, քաքաս, ընտիր ծխախոտ, լեզակ, պանան, ներկի և բժշկական բոյսեր, համեմունք եւայլն: Հանքաց մէջ երեւելիներն են ոսկին, արծաթը, պղինձը, հանքածուխը, ծծումբը և հանքային ջուրերը:

Այս արշիպելագոսի ամենէն կարեւորն է Մեծ Անդիլեանց խումրը որ կր բազկանայ չորս կղզիներէ՝ Քուպա, Հայիթի, Եամայիֆա և Բորթո-Րիֆո:

Քուպայի	մայրաքաղաքն է	Հալվանա
Եամայիֆայի	»	Քիլկոտրն
Հայիթիի	»	Բորթո-Րէնս
Բորթո-Րիֆայի	»	Սան-ձուան:

Մ Ա Ս Ն Վ Ե Ց Ե Ր Ր Ո Ր Դ

Ո Վ Կ Է Ա Ն Ի Ա

ԴԱՍ Ա.

ՈՎԿԷԱՆԻԱ կր կոչուի Մեծ ովկէանոսի մ'ջ և Հին ու Նոր աշխարհներու միջեւ սփռուած այն մեծ ու փոքր բազմաթիւ կղզիներն՝ որոնք երկրիս հինգեր-

ընդարձակ առեւտուր : Գլխաւոր քաղաքներն են Պա-
քալիա և ձօճնօխարթա , Պօրնէօ . — Այս կղզին ունի ,
14.000 000 բնակիչ և Աւստրալիաէ յետոյ՝ աշխարհիս
մեծագոյն կղզին է : Գլխաւոր քաղաքներն են Պօրնէօ
և Պէննէրմասին :

Ասոնցմէ ի զատ՝ Սոււնտայի մէջ երեւելի են նաեւ
Մօլուբեան , Չէլէպեան և Փիլիպեան արշիպելագոսք :

ԴԱՍ Գ .

ՄԷԼԱՆԷՉԻԱ ԿԱՄ ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ

Այս արշիպելագոսը կը տարածուի Ովկէանիոյ
հարաւ . արեւմտեան կողմը և կը պարունակէ Աւստը-
րալիա մեծ կղզիէն զատ՝ Նօր Կուիինիա , Թասմանիա ,
Նօր Քալէսոնիա և Սուլուսոնեան կղզիները :

ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ երկրագնախա մեծագոյն կղզին է :
Ունի 7,750,000 քիւմ . քառակուռի տարածութիւն և
իրր 4,000,000 բնակիչ : Ունի առատ բուսաբերու-
թիւն , հարուստ հանքեր և բազմաթիւ ընտանի կեն-
դանիներ ու գազանք :

Գլխաւոր քաղաքներն են Մէլպուրն , վաճառաշահ
և ծաղկեալ նաւահանգիստ է . ունի երեւելի շէնքեր ,
թատրոններ և դպրոցներ :

Երեւելի են նաեւ հետեւեալ նաւահանգիստներն՝
Սիսնէյ , Ասէլայիս , Պրիսուպան և Վիքթորիա :

Նօր Կուիինիա կը տարածուի Աւստրալիոյ հիւսիս-

սային կողմը. բնակիչք կը կոչուին Բարու: Երկրին ներսերը տակաւին աղէկ մը ճանչցուած չեն:

Փասմանքս կը գտնուի Աւստրալիոյ հարաւային արեւելեան կողմը. Գլխ քաղաքն է Հոպարթթաուն:

ԴԱՍ Դ.

Մ Ի Ք Ր Ո Ն Է Ջ Ի Ա

ՄԻՔՐՈՆԷՋԻԱ կը նշանակէ մանր կղզի և կը պարունակէ բազմաթիւ փոքր կղզիներ, որոնք հրաբուխէ յառաջ եկած են: Գլխաւոր արշիպելագոսներն են՝ Մարիանեան կամ Եւազակաց կղզիք: — Քարոլինեան կղզիք, որք բաղկացած են 500 է աւելի կղզեակներէ: Ասոնցմէ ի վատ կան նաեւ Մակէլլանի, Փիլպէրի, Անսոնի, Մարտինի փոքր արշիպելագոսները: Այս կղզիները ունին զուարճալի կլիմայ և ճոխ բուսարեքութիւն:

ԴԱՍ Ե.

Փ Օ Լ Ի Ն Է Ջ Ի Ա

ՓՕԼԻՆԷՋԻԱ կը նշանակէ Բազմակղզի և տարածուած է Խաղաղականի արեւելեան կողմը: Գլխ. արշիպելագոսներն են 1. Նաւասեաց կղզիք. — 2. Բարե-

կամայ կղզիք. — 3. Սանսուի կղզիք՝ որոց բնակիչք քաղցրարարայ և ուշիմ են. իրենց մէջ շատ ալ բրիտանեաներ կան։ Այս կղզիները խիստ բարեբեր են։

Երեւելի են նաեւ Թայլըի կամ Ընկերութեան կըզգիք որոնց գիրքն զմայլելի և բնակիչք քաղաքակրթեալ ու բրիտանեայ են։

Մազիլիան կղզիք. — Ստոնք հրաբխային և անբեր են. բնակիչներն ալ վայրենի։

Նոր Զէլանդիա, կը բազկանայ երկու մեծ կղզիներէ։ Բնակչաց կէսն եւրոպացի է։ Այս կղզիք նշանաւոր են իրենց բուսական եւ հանքային հարստութեամբ։ Բնակչաց մէջ վայրենիներ ալ կան։

Ն ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս որ տեսանք, Ովկէանիա մեծ ու փոքր բազմաթիւ կղզիներէ բազկացած է և կը կազմէ Երկրիս Հինգերորդ մասը։ Այս կղզիներուն մէջ կան որ ժայռոտ ու անբեր են. բայց մեծ մասն ունի պարարտ հող, հարուստ հանքեր և ընտանի կենդանիներ։ Բնակչաց մեծ մասը տակաւին վայրենական վիճակի մէջ է. բայց քրիստոնեայ քարոզիչներու շնորհիւ՝ հետզհետէ քաղաքակրթուելու վրայ է։

Ովկէանիոյ մեծագոյն և ամենէն հարուստ մասը Եւրոպացիոց ձեռքն է, որոնք կ'աշխատին հետզհետէ շէնցնել զայն և նորա բնակիչներն ալ քաղաքակրթել։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՐՅՄՈՒՆՔ ՍՄԵՐԻԿԱՅԻ ՎՐԱՅ

1

Ամերիկա ո՞ր կիսագունտին մէջ կը գտնուի . — Քանի՞ մասերէ կը բազկանայ . — Ո՞ր պարանոցով միացած են . — Ո՞րոնք են սահմանները . — Ամերիկա քանի՞ ովկէանոս և ի՞նչ ծովեր կը տեսնէ . — Ո՞րոնք են գլխաւոր ծոցերն ու նեղուցները . — Յամաքին արեւմտեան կողմը ո՞ր երեւելի լեռնաշղթան կ'երկարի . ի՞նչ հրաբուխներ կան . — Նոր աշխարհն՝ գլխաւոր հրուանդանները ո՞րոնք են :

2

Ամերիկա քանի՞ գլխաւոր աւազան ունի . — Մեքսիկայի ծոցին մէջ թափող գլխաւոր գետերը ո՞րոնք են . — Հարաւային Ամերիկայի մեծագոյն գետը ո՞րն է . — Նոր աշխարհի գետերը ընդհանրապէս ո՞ւր կը թափին . — Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ ո՞ր մեծ լիճերը կան . — Սառուցեալ ովկէանոսի մէջ ո՞ր կղզիները կան . — Անթիլեան ծովուն մէջ ո՞ր երեւելի արշիպեղագոսը կայ . — Խաղաղականի մէջ ո՞րոնք կան :

3

Ամերիկա ո՞րչափ տարածութիւն և ո՞րչափ բնակիչ ունի . — Ի՞նչ գոտիներու ներքեւ կը գտնուի . — Նոր աշխարհի բուսական ամենէն կարեւոր և յարգի բոյոներն ո՞րոնք են . — Եւրոպայի ի՞նչ տեսակ բոյսեր կ'ընդունի Ամերիկայէ . — Ի՞նչ հարուստ հանքեր կան Նոր աշխարհի մէջ . — Ընտանի ու վայրի ի՞նչ տեսակ կենդանիներ ունի . — Հողագործութիւնը ո՞ր երկիրներու մէջ շատ յառաջ գացած է :

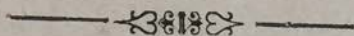
4

Ամերիկա քանի՞ տէրութեանց բաժնուած է . — Ի՞նչ է կառավարութեանց ձևը . — Բնակիչք ի՞նչ արդութիւններէ կը բազկա-

Յան . — Ի՞նչ կրօն կը գաւանդին . — Եւրոպական ո՞ր տէրութիւնք Ամերիկայի մէջ ստացուածքներ ունին . — Ո՞րոնք են Նոր աշխարհի ամենէն քաղաքակրթեալ երկիրները : Ո՞ր թուականին և ո՞վ գտաւ Ամերիկան : Ո՞վ էր Ամերիկոս Վէսփուչչի :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

1. Գծե՛լ համը Ամերիկա մը և վրան նշանակե՛լ ամենէն երեւելի նաւահանգիստները :
2. Նոյնին վրայ գծե՛լ Ատլանտեան թափող ամենէն երեւելի գետերը :
3. Նշանակե՛լ Նոր աշխարհի մէջ Եւրոպական ստացուածները :

ԲՆԱԿԱՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԱՅԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

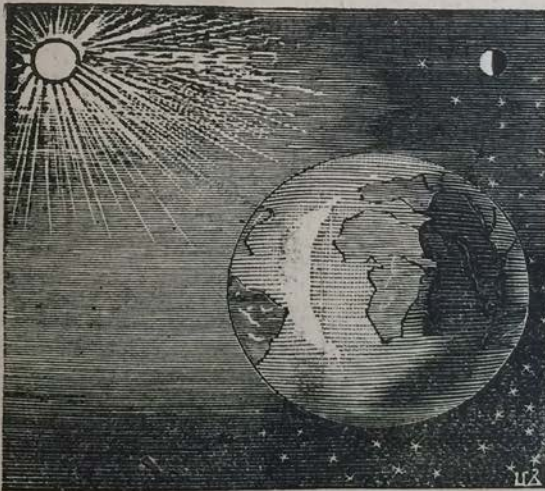
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Դ.Ս.Ս Ա.

Ե Ր Կ Ի Ր

1. ԵՐԿԻՐՄ՝ որուն վրայ կը բնակինք. նորնջի նման գնդաձեւ է եւ առանց բանի մը վրայ յեցած ըլլալու՝ միջոցին մէջ կը դառնայ:

ԵՐԿԻՐՈՒ ՄԻՋՈՑԻՆ ՄԷՋ

2. ԵՐԿԻՐԻՍ ԿԼՐ ԸԼԼԱՐՆ ԱՆԿԻԳ Կը Հասկնանք որ,

երբ ընդարձակ ծովու մը եզերքը կենալով՝ հեռուէն եկող նաւ մը դիտենք, նախ և առաջ անոր կայմերուն ծայրերը՝ և ապա հետզհետէ կը տեսնենք ամբողջ կայմերն ու նաւը: Եթէ Երկիրս տափարակ ըլլար, այդ երեւցող նաւը թէեւ փոքր՝ բայց ամբողջը պիտի տեսնէինք: Նոյնպէս՝ Լուսնի խաւարման ատեն կը տեսնենք որ, Երկիրս Լուսնին վրայ կը շուք մը կը ձգէ: Այս և ասոնց նման երեւոյթներէն կը համոզուինք որ, Երկիրս իրաւացնէ կլոր է:

3. Թեպէտ Երկրիս երեսին վրայ կը գտնուին ծովեր, ովկէանոսներ, բարձրաբերձ լեռներ ու ձորեր, բայց ասոնք՝ Երկրիս մեծութեանը հետ բազդատելով, անոր կլորութեանը բնաւ արգելք չեն, ինչպէս որ նարջին վրայ գտնուած դերբուկները անոր գլոխաձեւութիւնը չեն աւրեր:

4. Այն երեւակայական, այսինքն մտքով դրուած ձողը որու վրայ Երկիրս կը դառնայ, կ'ըսուի Առանցք, այս առանցքին մէկ ծայրը դէպի Հիւսիս դարձած լինելուն՝ կ'ըսուի Հիւսիսային Բեւեռ, և միւս ծայրը՝ Հարաւային Բեւեռ:

ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐ ԵՒ ԳՕՏԻՔ

5. Երկրագունտիս մակերեւութին, այսինքն երեսին ուսումը դիւրացնելու և անոր այլ եւ այլ մասերուն դիրքը ճշդութեամբ որոշելու և չափելու համար, աշխարհագէտները երկրիս վրայ քանի մը երեւակայական, այսինքն մտքով դրուած շրջանակներ կը մտածեն: Այս շրջանակները 6 են, 2ը մեծ

ու կը փոքր : Երկու մեծ շրջանակներն են՝ Հասարակած եւ Միջօրէական :

6. Հասարակած . — Երբոր բեւեռներէն հաւասար հեռաւորութեամբ՝ երկրիս բոլորտիքէն անցնող գիծ մը երեւակայենք, այդ գիծը կ'ըսուի Հասարակած, որ գունտը երկու հաւասար մասերու կը բաժնէ՝ Հիւսիսային և Հարաւային կիսագունս :

7. Միջօրէական . — Այն շրջանակն, որ բեւեռէ բեւեռ ձգուելով՝ Հասարակածը կը կտրէ, կ'ըսուի Միջօրէական և ուրիշ ձեւով մը՝ երկրիս կը բաժնէ երկու հաւասար մասերու՝ Արեւելեան կիսագունս և Արեւմտեան կիսագունս :

8. Չորս փոքր շրջանակներն են՝ Արեւադարձ Խեցգետնի, Արեւադարձ Այծեղջեր, Արջային Երջանակ և Հակարջային Երջանակ :

9. Արեւադարձ կը կոչուին Հասարակածէն դէպ ի Հիւսիս և դէպ ի Հարաւ 23 1/2 աստիճան հեռաւորութեամբ քաշուած գիծերը : Հասարակածին Հիւսիսային կողմինը կը կոչուի Արեւադարձ Խեցգետնի, իսկ Հարաւային կողմինը՝ Արեւադարձ Այծեղջեր :

10. Բեւեռային Երջանակներ կ'ըսուին բեւեռներէն 23 1/2 աստիճան հեռաւորութեամբ, կամ Հասարակածէն 66 1/2 աստիճան դէպ ի Հիւսիս և դէպ ի Հարաւ զուգահեռական քաշուած շրջանակները : Հիւսիսային կողմինը կը կոչուի Արջային Երջանակ, Հարաւայինը՝ Հակարջային Երջանակ :

ԳՍՍ Բ.

11. Աշխարհագիրք՝ Հասարակածը . Միջօրէականը և ուրիշ ամէն շրջանակները բաժնուծ են 360 մասերու , որոնք կը կոչուին աստիճան : Իւրաքանչիւր աստիճան 60 մասերու կը բաժնուի և ամէն մէկ մաս՝ կը կոչուի մանրամասն :

Քառորդ շրջանակ մը հաւասար է 90 աստիճանի : Միջօրէականի այն մասն որ Հասարակածէն դէպի բեւեռ կը ձգուի , քառորդ շրջանակ մ'է և հետեւաբար կը պարունակէ 90 աստիճան :

12. Երկրագունտիս վրայ տեղւոյ մը ուրիշ տեղէ դէպ Արեւելք կամ դէպ Արեւմուտք ունեցած հեռաւորութիւնը չափելու համար՝ երկու կերպ աստիճաններ մտածուած են , Լայնութեան ու Երկայնութեան :

13. Լայնութեան աստիճանները Միջօրէականին վրայ նշանակուած են՝ Հասարակածէն սկսեալ մինչև բեւեռները 90ական աստիճան՝ որով կ'ուենեանք երկու կերպ Լայնութեան աստիճաններ՝ Հիւսիսային և Հարաւային Լայնութեան աստիճանք :

14. Երկայնութեան աստիճանները Երկրագունտներու կամ աշխարհացոյց քարտէսներու վրայ նշանակուած են Միջօրէականին ուղղութեամբ ձգուած գծերով :

ԳՕՏԻՔ

15. Երկիրս բաժնուած է հինգ գօտիներու , Հիւսիսային և Հարաւային Սառուցեալ Գօտիներ . Հիւ-

սիսային և Հարաւային Բարեխառն Գօսիներ և Այրեցեալ Գօսի: Սառուցեալ գօտիները կը գտնուին Բեւեռային շրջանակներուն և բեւեռներուն միջեւ, Բարեխառն գօտիները կը տարածուին Արեւադարձներուն և Բեւեռային շրջանակներուն միջեւ: Իսկ Այրեցեալ գօտին կը գտնուի երկու Արեւադարձներուն մէջ տեղը:

16. Սառուցեալ գօտիներու մէջ սաստիկ ձմեռ կ'ընէ, ինչու որ արեգակին ճառագայթները հոն տեղուանքը ծուռ կը զարնեն և այս պատճառաւ բոյս և կենդանի չեն աճիր ու բնակիչներն ալ կարճահասակ կ'ըլլան:

17. Բարեխառն Գօտիներու մէջ ցուրտն ու տաքը չափաւոր են, այս պատճառաւ բոյսերն ու կենդանիները կ'աճին ու կ'առատանան: Բարեխառն գօտիներու մէջ չորս եղանակ կը տիրէ:

18. Այրեցեալ գօսւոյ վրայ Արեւը իւր ճառագայթները ուղղակի զարնելուն պատճառաւ՝ սաստիկ տաք կ'ընէ ու միայն երկու եղանակ կը տիրէ հոն՝ Զոր և Անձրեւային:

19. Երկրի կամ քաղաքի մը օդին տաք կամ պաղ, խոնաւ կամ չոր ըլլալուն աստիճանը կ'ըսուի կլիմայ:

ԴԱՍ Գ.

ԲՈՅՍՔ, ԿԵՆԴԱՆԻՔ ԵՒ ՀԱՆՔ

20. ԲՈՅՍԵՐԸ Թէեւ կենդանեաց պէս չեն շարժիր, բայց գործարանաւոր մարմիններ են, անոնք

ալ մարդոց և կենդանիներուն պէս, կը սնանին ու կ'աճին :

21. Բոյսերը ամէն կլիմայի տակ հաւասարօպէս չեն աճիր, այնպէս որ ամէն բոյս իրեն համար բարեխառնութեան առանձին աստիճան ունի : Օրինակի համար, սառուցեալ գօտիներու հիւսիսային մասանց մէջ միայն մամուր կը բուսնի, իսկ աւելի վարերը՝ շատ քիչ քանակութեամբ հաճար ու վարսակ յառաջ կուգան, և գտնուած քանի մը տեսակ ծառերու անտառներն ալ կարճ կը մնան :

22. Բարեխառն գօտիներու մէջ կ'աճին տեսակ տեսակ գեղեցիկ անտառներ. յառաջ կուգան ամէն տեսակ արմտիք, պտղատու ծառեր, որթետունկ, թզենի, ձիթենի, նարնջենի, լեմօնի, բամպակ, ծխախոտ եւ այլն :

23. Այրեցեալ գօտոյ մէջ բոյսերն աւելի առատ, բազմատեսակ և սննդարար են : Այդ տաք երկիրներուն մէջ յառաջ կուգան շաքարեղէգ, խահուէ, արմաւ, համեմունք, անուշահոտ բոյսեր, ներկի նիւթեր. ծխախոտ, մեծատարած անտառներ ևն. ևն :

Բ. Կ Ե Ն Դ Ա Ն Ի Ք

24. Կենդանիները երեք դասերու կը բաժնուին 1. Յամաֆային. 2. Օդային. 3. Ջրային : Կենդանիները իրենց ձեւովը, կազմութեամբ և բնաւորութեամբ երկու որոշ դասակարգերու կը վերաբերին՝ ընտանի և վայրի : Ընտանի կենդանիներն անոնք են զորս կ'ուտենք, մեր պէտքերուն կ'աշխատցնենք և

կամ կրնանք տան մէջ պահել. ինչպէս են ոչխարը , կովը , հաւը , ձին , շունը , կատուն եւայլն :

25. Վայրենիներն՝ բնութեամբ կատաղի և պատառիչ են . այնպէս որ կարելի չէ զանոնք տան մէջ պահել , ինչպէս են առիւծը , արջը , վագրը , օձը , կոկորդիլոսը եւայլն :

26. Ամենէն կատաղի գազանները , կը գտնուին Այրեցեալ Գօտուոյ մէջ :

27. Բարեխառն գօտիներու մէջ կան բաղմաթիւ ընտանի կենդանիներէ ի զատ՝ նաեւ ճագար , այլ և այլ թռչուններ , որսի կենդանիներ եւայլն :

28. Յրտային գօտիներու յատուկ կենդանիներն են սպիտակ արջ , եղջերու , աղուէս , մուշտակաւոր կենդանիներ եւայլն :

Գ. Հ Ա Ն Ք

29. Երկրիս խորերը կը գտնուին այլ և այլ հանքեր՝ որոնք կը բաժնուին երեք կարգերու 1. Ազնիւ քարեր . 2. Մետաղք . 3. Այրելի նիւթեր :

Ազնիւ քարեր են , օրինակի համար . ադամանդ , զմրուխտ , յակինթ , տպագիրոն եւայլն :

30. Մետաղներու կարգէն են՝ ոսկի , արծաթ , երկաթ , պղինձ , կապար , սնդիկ եւայլն :

31. Այրելի մետաղներ են՝ հանքածուխը , ծծումբը , կուպրը , նաւթը եւայլն :

Այս կարեւոր հանքերը երկրիս զանազան մասերուն մէջ կը գտնուին և չորս մարդիկ կը շահագործեն—

ԴՍՍ Դ.

Զ Ո Ի Ր

32. ԶՈԻՐԸ հեղուկ մարմին մ'է, որ սաստիկ տաքութեամբ գոլորչի կը դառնայ. իսկ սաստիկ պաղութեամբ կը սառի: Երեք տեսակ Զուր կայ. Հաւառակ, Հանփային և Ծովային:

1. ՀՍՍԱՐՍԱԿ ԶՈՒՐ

33. ՀՍՍԱՐՍԱԿ կամ ԱՆՈՅՇ կ'ըսուին այն Զուրերը որոնք աղի չեն և հանքային համ չունին, ինչպէս են ընդհանրապէս՝ գետերու, աղբիւրներու և լիճերու Զուրերն:

34. Այն Զուրերը՝ որոնք հանքերու մէջէն անցնելով՝ անոնց համն ու գոյնը կ'առնեն, կ'ըսուին Հանփային Զուրեր:

35. Աղի կ'ըսուին ովկէանոսներու, ծովերու և ասոնցմէ ձեւացած բաժանումներու Զուրերը:

ՕՒ ԵՒ ՕՒԵՐԵԻՈՅԹՔ

36. Երկրիս շուրջը պատող թոյլ և թափանձիկ մարմինը ՕՒ կամ ՄԹՆՈՂՈՐՏ և անոր զանազան երեւոյթներն ալ ՕՒԵՐԵԻՈՅԹ կամ ՄԵՏՏԵՕՐԱ կ'ըսուին: Առանց օդի ո՛չ մարդիկ և ոչ կենդանիք կարող են ապրիլ Երկրիս վրայ. նմանապէս՝ բոյսերն ալ չեն կրնար աճիլ:

Չորս տեսակ երեւոյթ կայ 1. Օդեղէն. 2. Ջրեղէն. 3. Լուսեղէն. 4. Հրեղէն:

1. ՕՂԵՂԷՆ ՄԵՏԷՕՐԱՅԲ

37. Օդին այլ և այլ շարժումները. ինչպէս Հով, Մրրիկ, Թաքառ և այլն կը կոչուին ՕՂԵՂԷՆ ՄԵՏԷՕՐԱՅԲ:

38. Հով կ'ըսուի օդին այն շարժումը, որ երկու կերպով կ'ըլլայ. նախ, տաքութենէն օդը անօսրանալով՝ այսինքն թեթեւնալով կը տարածուի և քովի օդերը մէկդի հրելով՝ օդի շարժում կը պատճառէ: Երկրորդ՝ ցրտութենէ օդը կը խտանայ, քիչ տեղ կը բռնէ և սլարապ մնացած միջոցին մէջ վազելով՝ մեծ շարժում յառաջ կը բերէ որ կ'ըսուի Հով: Հովերը այլ և այլ չափով ու զօրութեամբ կը փչեն: Օրինակի համար, Գարունին անոյշ և թեթեւ հով մը կը փչէ զոր արտրժակով կը շնջենք, մինչդեռ աշնան վերջերու և ձմրան հովերը սաստիկ, ցուրտ և կծու են:

39. Մրրիկ կ'ըսուի այն կատաղի հովն, որ յառաջ կուգայ երկու հակառակ հովերու դէմ առ դէմ գալովն և մեծ վնասներ կը պատճառէ ցամաքի և ծովու վրայ:

40. Երբեմն կը պատահի որ, իրարու հակառակ երկու կատաղի հովեր դիմացէ դիմաց գալով՝ ամպերը կը թանձրացնեն և անոնց՝ մէջ սլարապ խողովակի մը ձեւ տալով՝ մինչեւ ցամաք կամ ծով կ'իջեցնեն, որոնք սոսկալի արագութեամբ յառաջ երթալով՝ ինչ որ գտնեն, կը տապալեն ու մինչեւ երկինք բարձրացնելով՝ դարձեալ ուրիշ տեղ մը կը ձրգեն: Այս զարհուրելի երեւոյթը կը կոչուի Թաքար:

41. Խորեակ կ'ըսուի այն վնասակար հովը, որ սպականեալ լիճերու կամ տաք անապատներու վրայէն փչելով թէ՛ մարդոց, թէ՛ բուսոց և թէ կենդանեաց կը վնասէ :

ԳԱՍ Ե.

Ձ. ԶՐԵՂԷՆ ՄԵՏԷՕՐԱՅԻՆ

42. **ԶՐԵՂԷՆ ՄԵՏԷՕՐԱՅ** կ'ըսուին գետնէն ելած գոլորշիներէ յառաջ եկած Մետէօրաները որք են, Մէգ, Ամպ, Յօղ, Եղեամ, Անձրեւ, Զիւն և Կարկուս :

43. Մէգ կամ Մառախուղ (տիւման) կ'ըսուի երբեմն առաւօտները երկրիս երեսը և մանաւանդ ձորերու մէջ տարածուած այն մուխի պէս երեւցած գոլորշին՝ որ գիշերուան ցրտութենէ խտացած է :

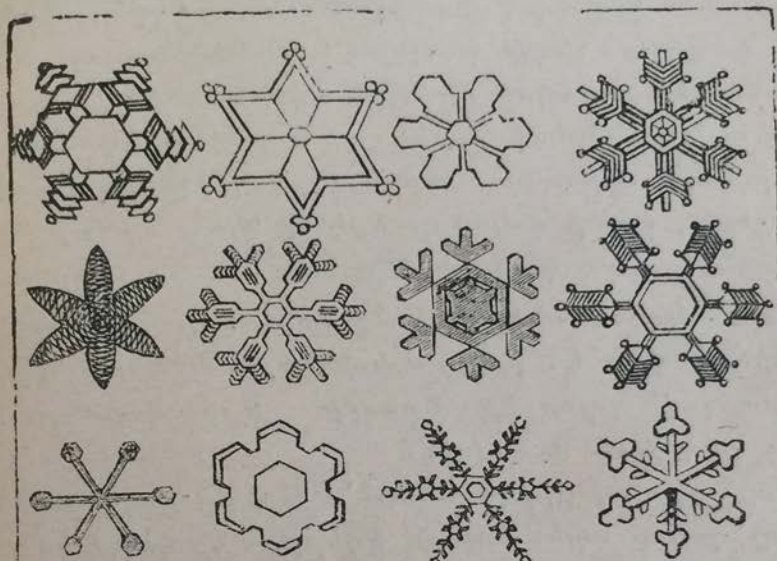
44. Ամպ կ'ըսուին արեւուն տաքութենէն վեր ելած ջրին գոլորշիները. որոնք մթնոլորտին բարձրութեան մէջ իրարու կը միանան, կը թանձրանան եւ օդին մէջ կը շարժին :

45. Յօղ կ'ըսուի գիշեր ատեն երկրիս վրայ անձրեւի պէս իջած թացութիւնը՝ որ գիշերուան ցրտութենէն խտացած շոգի է :

46. Եղեամը (գրաղը) գիշեր ատեն երկրիս վրայ իջած ցօղն է, որ սաստիկ ցրտութենէ կը սառի եւ ընդհանրապէս գարնան ու աշնան ատեն կ'ըլլայ :

47. Երբոր երկինք ելած գոլորշիները ամպերուն հետ միանալով կը թանձրանան, այն ատեն շատ ծանրանալով կաթիլ կաթիլ կ'ըլլան և վար կը թափին :

Այս երևոյթը կը կոչուի Աճճրեւ : Բայց երբոր անձրեւի կաթիլները օդին ցրտութենէն սառելով՝ անկիւնաւոր հատիկներով երկրիս վրայ իջնան՝ կ'ըսուի Ձիւն :

Ձիւն

48. Կարկուտն է ձիւն կամ ձիւնախառն անձրեւ որ, օդին մէջ երկու հակառակ ելեֆտրականութեամբ մէկ գիւն մէկալ գիւն նետուելով, սլաղէն կը սառի, կը խօշորնայ և ուժով վար կը թափթըփի : Մինչեւ կէս հօխայ ծանրութեամբ կարկուտ եկած է :

ԳՍՍ 2.

3. ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՄԵՏԷՕՐՈՐԱՆԵՐ

49. ԼՈՒՍԵՂԷՆ ՄԵՏԷՕՐԱՆԵՐԸ արեգական ճառագայթներուն այլ ևւ այլ կերպով զարնուածքէն յառաջ կուգան և վեց տեսակ են, 1. Ծիածան, 2.

Արեալոյս , 3 . Արեւանմանուքիւն , 4 . Բակ , 5 . Ձո .
դիակոսի լոյս և 6 . Կրկնէրեւոյք :

50 . Արեւու լոյսին մէջ եօթը գոյն ճառագայթ-
ներ կան՝ կարմիր , նարնջագոյն , դեղին , կանաչ ,
բաց կապոյտ , մաւթ կապոյտ և մանիչակագոյն որոնք
եռանկիւնի ապակիի մը մէջէ երբ անցնին , որոշակի
կ'երեւան : Անձրնւի ատեն ալ երբոր արեգակին շա-
ռաւիղները գիմացի անձրեւի կաթիլներուն մէջէն
կ'անցնին , եօթը գոյները երկնից վրայ կամար մը կը
ձեւացնեն որու կ'ըսուի Ծիաւձան :

51 . Առաւօտները՝ քանի որ Արեւը հորիզոնէն 18
աստիճան վար է , իր շառաւիղները մթնոլորտին մէջ
կոտորտելով՝ լոյսը կը տեսնուի : Այս կարմարագոյն
լոյսը կը կոչուի Արեալոյս :

Նոյնպէս ալ իրիկուններն՝ Արեւը մարը մտնելէն
յետոյ՝ բոլոր արեւմտեան եզերքը կը կարմրի : Այս
կարմրութիւնն ալ Վերջալոյս կ'ըսուի :

52 . Երբեմն Արեւուն կամ Լուսնին լոյսը իր դի-
մացի ամպերուն վրայ անանկ ձեւով մը կը զարնէ որ՝
այն ամպերուն վրայ ուրիշ արեւներ կամ լուսիններ
կ'երեւան , այս տեսարանը կ'ըսուի Արեւապատկեր կամ
Լուսապատկեր :

53 . Ամառ ատեն Արեւուն շուրջը երեւցած ծի-
ածանի պէս գոյնզգոյն շրջանակը , որուն պատճառը
Արեւուն շուրջը գտնուած գոլորչիներն են , Բակ Ա-
րեւու կ'ըսուի : Լուսինն ալ երբեմն Բակ կ'ունենայ ,
բայց արեւու բակին պէս գունաւոր չէ :

54 . Ձողիակոսի լոյս կ'ըսուի այն տկար լոյսը՝
որ Մարտ ամսոյ սկիզբները , արեւը մարը մտնելէն
ետեւ՝ երկինքին երեսը բուրդի ձեւով կ'երեւի :

55. Ամառ ատեն, դաշտերու մէջ դտնուած շէնքերը կամ ծովուն մէջի նաւերը՝ վրայէ վրայ երկու հատ կ'երեւան՝ մէկը միւսին վրայ գլխիվար: Այս երեւոյթը կ'ըսուի Կրկնեւեւոյթ:

ԴԱՍ Է.

4. ՀՐԵՂԷՆ ՄԵՏԷՕՐԱՅԲ

56. ՀՐԵՂԷՆ ՄԵՏԷՕՐԱՅ Կ'ըսուին օդին մէջ երեւցած կրակէ երեւոյթները, որոնք վեց տեսակ են. Փայլակ, Կայծակ, Հիւսիսայգ, Շրջմովիկ Հուր, Ասուպ ու Երկնափար:

57. Երբոր ամպերու մէջ լեցուած երկու տեսակ էլեքտրականութիւն իրար հաղորդուին, ձայն կրակ ու լոյս կը հանեն: Զայնը կ'ըսուի Որոտում, լոյսը՝ Փայլակ, կրակը՝ Կայծակ:

58. Հիւսիսայգը կամ Հիւսիսային լոյսը գեղեցիկ տեսարան մ'է զանազան գոյներով, որու մէջ կ'երեւին սիրուն շէնքեր, կամարներ, սիւներ եւայլն. ու վերջանալու ատեն կրակի պէս կը կարմրի: Այս տեսարանը ցրտային գօտիներու մէջ կը պատահի՝ արեւամուտէն 3-4 ժամ յետոյ:

59. Շրջմովիկ Հուր կ'ըսուին այն բռնկած գոլորշիները՝ որոնք ատեն ատեն գիշերները գերեզմաննոցներու մէջ կամ խոնաւ տեղուանք կ'երեւան: Ռամիկները՝ աւելորդապալաշուծեամբ այս անվնաս կրակէն շատ կը վախնան:

60. Ասուպ կ'ըսուին երկնից մէջ թռչող այն

լոյսերն, որոնք մթնոլորտին բարձրերը կը վառին եւ աստղի պէս երեւալով՝ կը սահին կ'երթան ու երբեմն ալ վար կ'լինան :

61. Երբոր Ասուպ մը երկրիս ձգողութեամբը ահագին որոտմունքով ու լոյսով վար խնայ՝ Երկնաբար կամ Շանքաբար կը կոչուի :

ԴԱՍ Ը.

ԱՐԵԳԱԿՆԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ

1. ԱՐԵԳԱԿՆԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ կը կոչուի երկնային մարմիններու խումբ մը՝ որ կազմուած է Արեգակէն, մոլորակներէ, գիսաւորներէ և անոնց արբանեակներէն : Այս խումբին կեդրոնն է Արեգակը՝ որոյ շուջը կը դառնան վերայիշեալ մարմինները : Այս դրութիւնը Կոպերնիկեան դրութիւնն ալ կը կոչուի, ինչու սր ԺՁԳ դարուն՝ Կոպերնիկոս անունով Լէհ աստեղագէտը խորհեցաւ և հիմայ բոլոր աշխարհ ընդունած է այս դրութիւնը :

2. Արեգակը՝ երկնային մարմնոց ամենէն մեծն է, ինքն իրմէ լոյս և ջերմութիւն ունի զորս կը բաշխէ Մոլորակաց և անոնց Արբանեակներուն :

3. Մոլորակ կ'ըսուին Արեւին շուրջը ձուածեւ դարձող աստղերը, իսկ արբանեակ անունը կուտան երկնային այն մարմիններուն՝ որոնք մոլորակի մը բոլորովքը կը դառնան : Օրինակի համար, մեր երկիրը Արեգակին մոլորակներէն մէկն է, Լուսինն ալ

մեր մուրրակին շուրջը դառնալուն համար՝ կ'ըսուի Արբանեակ :

4. Արեգակին երկրէս, կամ երկրիս արեգակէն ունեցած հեռաւորութիւնն է, միջին հաշուով 150 միլիոն քիլոմէթր :

5. 100 է աւելի Մուրրակներ կան ու երկու կարգերու կը բաժնուին. Մեծ և Փոքր մուրրակներ : Մեծ մուրրակները ութն են. 1. Փայլածու կամ Հեմէս. 2. Արուսեակ կամ Ասդիկ. 3. Երկիր. 4. Հրահ կամ Արէս. 5. Լուսնբազ կամ Արամազդ. 6. Երեւակ կամ Կոռնոս. 7. Ուրանոս. 8. Նեպտոն : Իսկ փոքր մուրրակները թուով 84 են և միայն դիտակով տեսանելի ըլլալնուն համար՝ կը կոչուին Հեռադիտական մուրրակներ :

6. Երկիրս մուրրակաց կարգին մէջ երկրորդն է, որովհետեւ մեծութեան կարգաւ՝ Փայլածուէն եւ Արուսեակէն ետքը կուգայ :

ԳՍԱ Թ.

Լ Ո Ւ Ս Ի Ն

7. Լուսինը ինքն իրմէ լոյս չունեցող գնդակերպ մարմին մ'է՝ Երկրէս 49 անգամ փոքր և 380,000 քիլոմէթր անկից հեռի :

8. Լուսինը երկու տեսակ շարժում ունի. մէկ մը 27 օրուան և 8 ժամու մէջ իւր առանցքին վրայ կը թաւալի. երկրորդ՝ 29 օր. 12 ժամ. 44 րոպէ ու

3 մանրերկրորդի մէջ երկրիս արջանը կ'ընէ՝ որու կ'ըսուի Լուսնական ամիս :

ԼՈՒՍԻՆԻՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐԸ (1)

9. Լուսինը այլ և այլ երեւոյթներով մեզի կ'երեւայ : Երբոր լուսինը Արեւուն ու Երկրին մէջտեղը կը գտնուի, իր մութ մնացած երեսը մեզի դարձած ըլլալով չենք տեսներ : Այս երեւոյթը կ'ըսուի Նոր Լուսին կամ Ծնունդ Լուսնի : Դարձեալ՝ լուսինը իւր շրջանն ընելով՝ Արեգակէն կը հեռանայ, այնպէս որ 2-3 օր յետոյ՝ Արեւը մտնելէն ետքը իւր լուսաւորեալ կէսէն մաս մը կը ցուցնէ մեզի մահիկի ձեւով : Ութ օր յետոյ մահիկը երթալով կը թանձրանայ և կէս բոլորակի պէս կ'երեւայ մեզի՝ որու կ'ըսենք Առաջին քառորդ :

10. Այսպէս Լուսնին այն լուսաւորեալ մասը ամէն օր մէկ մէկ կտոր մեծնալով՝ 15 երրորդ օրը՝ իւր ամսօրեայ շրջանին կէսը լրացուցած կ'ըլլայ և իւր լուսաւորեալ կէսը ամբողջ սկաւառակ մը կ'երեւի, այս երեւոյթն կը կոչուի Լրումն լուսնի :

11. Լուսինը լրանալէն վերջը՝ դարձեալ կ'սկսի օր ըստ օրէ նուազիլ, և իւր ամսօրեայ շրջանին 22 երրորդ օրը նորէն երկու կէս բոլորակ կ'երեւայ մեզի և կ'ըլլայ վերջին քառորդ .

(1) Պատ. Ուսուցիչք, եթէ կարելի է, Լուսնի երեւոյթներն մասնաւոր գործիքի մը վրայ, եթէ ոչ՝ գրաստիտակի վրայ նշանակելով բացատրեն ուսանողաց :

ԽՅՒԱՐՄՈՒՆՔ ԼՈՒՍՆԻ ԵՒ ԱՐԵԳԱԿԱՆ

12. Երբեմն կը պատահի որ, Երկիրս Արեգակին և Լուսնին մէջտեղը կուգայ՝ որով լուսինը Արեգակէն չկրնար լոյս առնել: Այս տեսարանը կը կոչուի Խաւարումն Լուսնի: Իսկ Արեգական խաւարումը կը պատահի նոր լուսնի ատեն՝ երբ լուսինը Արեգական ու Երկիրս մէջտեղը մէկ գծի վրայ գտնուի: Այն ատեն լուսինը արգելք կ'ըլլայ երկրիս իւր լոյսը արեւէն առնելու և կ'ըլլայ Խաւարումն Արեգական, թէեւ աւելի ճիշդը՝ խաւարողը երկիրս է որ՝ արեւուն լոյսէն կը զրկուի:

Ա Ս Տ Ե Ղ Ք

13. Աստղերը իրենցմէ լոյս ունեցող մարմիններ են, որոնք պայծառ գիշերները երնկնից կամարին վրայ մեզի կ'երևան, Հին ատեն այնպէս կը կարծուէր թէ աստղերն անշարժ են, բայց հիմայ հաստատուած է որ, աստղերն ալ իրենց շարժումն ունին:

14. Աստղագէտները՝ աստղերը ճանչնալու, անոնց դիրքն ու բնութիւնը ուսումնասիրելու համար՝ զանոնք խումբ խումբ բաժնած և անոնց կենդանեաց և կամ մարդոց անուններ տուած են, ինչպէս Մեծ Արջ, Վիշապ, Առիւծ, Պերսէոս, Անտոմէս, Եւայրն. որոնք կ'ըսուին Համաստեղութիւն: Մինչեւ հիմայ 117 Համաստեղութիւն ճանչցուած է:

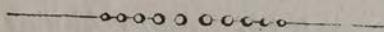
15. Ասոնցմէ զատ՝ երկու հաստատուն աստղեր ալ կան երկրիս բեւեռներուն կողմերը, մէկը հիւսիսային բեւեռն է և կ'ըսուի Հիւսիսային Բեւեռական աստղ, որովհետեւ Արջ Համաստեղութեան հիւսիսային կողմը կը գտնուի հոն: Իսկ միւսը՝ Հարաւային Բեւե-

ուսկան աստղ կամ Հակարչային կը կոչուի՝ առաջնոյն հակառակ կողմը գտնուելուն պատճառաւ :

16. Այս երկու հաստատուն աստղերը՝ իւրաքանչիւր ցրտային գօսւոյ մէջ մէկ մէկ հատ միայն կ'երևին. իսկ Հասարակածէն երկուքն ալ կը տեսնուին :

17. Գիսաւոր կ'ըսուին արեգակին բոլորտիքը շրջան ընող այն լուսաւոր մարմինները որոնք լուսաւոր պոչ կամ գէս մ'ունին և այս պատճառաւ կը կոչուի Գիսաւոր :

18. Գիսաւորները մեր հորիզոնին վրայ երեւալու սրոյեալ շրջան մը չունին . կան որ արեգակին բոլորտիքը ձուածեւ շրջան ըրած ատեննին երբեմն կ'երեւան և կան ալ որ հարիւրաւոր տարիներ աներեւոյթ կ'ըլլան և այս պատճառաւ կը կոչուին պարբերական : Ռամիկները նախապաշարմամբ՝ այս գիսաւորներուն երեւումը պատուհասի մը նշան կը կարծեն :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ԲՆԱԿԱՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ԳԱՍ Ա.

Երկիրս ի՞նչ ձեւ ունի . — Անոր կլորութեանն ի՞նչ ապացոյցներ ունիս . — Որո՞ւ կ'ըսուի Առանցք և որո՞ւ՞ Բեւեռ . — Հասարակածը ո՞ր գիծն է . — Միջօրեական շրջանակ որո՞ւ կ'ըսուի և Գունտը քանի՞ մասի կը բաժնուի . — Արեւադարձ որո՞նց կ'ըսուի եւ քանի՞ են . — Որո՞նք են Բեւեռային շրջանակները :

ԳԱՍ Բ.

Երկրագունտը քանի՞ աստիճաններու կը բաժնուի . — Երկայնութեան ու լայնութեան աստիճանները որո՞նք եւ ի՞նչ նպատակաւ նշանակուած են Գունտի վրայ . — Երկիրս քանի՞ գօտիներու

բաժնուած է . — Հինգ գօտիներու մէջ ի՞նչ տեսակ կլիմայ կը տիրէ եւ ի՞նչ տեսակ բոյսեր յառաջ կուգան :

ԳՍԱ Գ .

Որո՞ւ կ'ըսուի բոյս . — Հինգ գօտիներու ներքեւ ի՞նչ տեսակ բոյսեր կ'աճին . — Կենդանիները քանի՞ գասակարգերու կը բաժնուին . — Ի՞նչ տեսակ կենդանիներ կը գտնուին Սառուցեալ , Բարեխառն եւ Այրեցեալ գօտիներու մէջ . — Հանքն ի՞նչ է . — քանի՞ կարգերու կը բաժնուին :

ԳՍԱ Դ .

Ջուրն ի՞նչ տեսակ մարմին է . — Քանի՞ տեսակ ջուր կայ . — Օդ կամ Մթնօլորտ որո՞ւ կ'ըսուի . — Օդերեւոյթները քանի՞ են . — Ի՞նչ է Հովը . — Որո՞ւ կ'ըսուի մրրիկ . Ի՞նչ է Թաթարը եւ ի՞նչ փնասներ կը պատճառէ . — Խորշակ որո՞ւ կ'ըսուի :

ԳՍԱ Ե .

Որո՞նց կ'ըսուի Հրեղէն Մետէօրա . — Ի՞նչ է Մէգը . — Ամպն ի՞նչ է . — Որո՞ւ կ'ըսուի Յօղ . — Ի՞նչ է Եղեամբ . — Ի՞նչ է անձրեւը . — Ի՞նչ է Ջրէնը . — Ի՞նչ է կարկուտը :

ԳՍԱ Ջ .

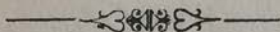
Լուսեղէն Մետէօրաները որո՞նք են . — Ի՞նչ է Ծիածանը : — Արշալոյսը^օ, Վերջալոյսը^օ, Արեւանմանութիւնը , Բակը^օ, Ջողիակոսի յոյսը^օ, Կրկներեւոյթը^օ . — Հրեղէն Մետէօրա որո՞նց կ'ըսուի եւ քանի՞ են . Որո՞ւ կ'ըսուի Փայլակ : Կայծա՞ր^օ . — Հիւսիսայգն ի՞նչպիսի տեսարան է եւ ո՞ր գօտիներու մէջ կը պատահի . — Շրջմոլիկ Հուր որո՞ւ կ'ըսուի . — Ասուպն ի՞նչ է . — Երկնաբար որո՞ւ կ'ըսուի :

ԳՍԱ Է .

Արեգակնային գրութիւն ըսելով ի՞նչ կը հասկնան . — Ինչո՞ւ կոպերնիկեան գրութիւն ալ կ'ըսուի . — Մոլորակ որո՞ւ կ'ըսուի . — Արբանեակը ո՞րն է . — Արեգակը երկրէս ո՞րքան հեռի է . — Քանի՞ մոլորակ կայ եւ քանի՞ կարգերու բաժնուած են . — Ութը Մեծ մոլորակները որո՞նք են . — Երկիրս մոլորակաց մէջ քանի՞ երորդն է :

ԳԱՍ Ը.

Լուսինն ի՞նչ տեսակ մարմին է . — Երկրէս որչա՞փ մեծ եւ
 քանի՞ քիլոմէթր հեռի է . — Լուսինը քանի՞ տեսակ շարժում ու
 նի . — Լուսինն ի՞նչ երեւոյթներ ունի . — Նոր կամ Ծնունդ
 Լուսնի որո՞ւ կ'ըսուի . — Լուսնի Առաջին քառորդն ի՞նչ է . —
 Լուսնի Երկրի որո՞ւ կ'ըսուի . — Ե՞րբ կ'ըլլայ վերջին քառորդ .
 — Լուսինն ի՞նչպէս կը խաւարի . — Խաւարումն Արեւու ըսուա
 ծըն ի՞նչ է . — Աստղերն ի՞նչպիսի մարմիններ են . — Համաս
 տեղութիւն որո՞ւ կ'ըսուի եւ քանի՞ հասն են . — Բեւեռական
 աստղերը որո՞նք են . — Գիսաւոր Աստղը որն է . — Ի՞նչ նա
 իապազարում կայ այս աստղերուն վրայ :

ԵՐՈՊԱԿԱՆ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՐՈՊԱՅԷ ԳՈՒՐՍ ՈՒՆԵՅՑԱԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻԻՒՆՆԵՐՆ

Ա Ն Ք Լ Ի Ա

Ասիոյ մէջ ունի ,

Հնդկաստան եւ չրջակայ կղզիները , Պիրմանիա
 Մալաքա , Սինկաբուր , Հոնկ-Քոնկ եւ այլն :

Ափրիկէի մէջ ունի ,

Սենէկամայիոյ մէկ մասը . Սիէրրա-Լէօն , Բաբելոն
 սոյ երկիրը , — Ս . Հեղինէ , Համբարձման , Մօրիս եւ
 Սէէլեան կղզիներէն ի վաս՝ Մոզամպիբի մէկ մասը :

Ամերիկայի մէջ ունի ,

Նոր Բրիտանիա , Նուեարան թերակղզին մէկ մա
 սը , Լուֆայեան եւ Փոբ Անթիլեանց մեծագոյն մասը ,
 Եամայիֆա կղզին եւ Կուլանաի մէկ մասը :

Ովկէանիոյ մէջ ունի ,

Աւստրալիա մեծ կղզին , Վան-Տէմէն , Նոր-Չէլան-
սա և մի քանի մանր կղզիներ : Տարածութիւն ընդ-
հանուր կալուածոց 22,800,000 քիլոմէթր քառակու-
սի . — Թիւ բնակչաց 250,000,000 :

Ֆ Ռ Ա Ն Ս Ա

Ասիոյ մէջ ունի ,

Բօնթիւքի , Չանտրնակօր , Եանաօ , Քարիբալ եւ
Մահէ՝ ի Հնդկաստան . — Հնդկա-Չինու մէջ ունի Թոն-
ֆին , Սիամի մէկ մասը , Քոչինչին՝ Հնդկա-Չինու մէջ :

Ափրիկէի մէջ ունի ,

Սենէկամպիոյ և Քօնկոյի մէկ մէկ մասերը , Պուռ-
պօն և շրջակայ մի քանի կղզիները : Իսկ Թեւարկու-
թիւն՝ Մատակասքարի վրայ :

Ամերիկայի մէջ ունի՝ Կուլյանաի մէկ մասէն ի զատ՝
Մառքինիֆ , Կուլասալուփ և ուրիշ մի քանի կղզիներ :

Ովկէանիոյ մէջ ունի՝ Մարիգեան , Թահիթի եւ
Նոր Քալէսոնիա կղզիները :

Տարածութիւն ընդհանուր կալուածոց 3,000,000
քիլոմէթր քառակուսի — Թիւ բնակչաց 33,000,000 :

Հ Ո Լ Ա Ն Տ Ա

Հոլանտա Ամերիկայի մէջ ունի ,

Կուլյանաի մէկ մասն և Փոֆր Անթիլեանց մի քանին :

Ովկէանիոյ մէջ ունի՝ Սումադրա , Ճավա , Պանգա ,
Մասուրա , Թիմօրի արեւմտեան մասը , Պորնէօի հար .
մեծագոյն մասը , Նոր Կուլինիա և Մոլուբեան կղզիք :

Տարածութիւն ընդհանուր կալուածոց 2,000,000
քիլոմէթր քառակուսի — Բնակիչ՝ 31,000,000 :

Փ Ո Ր Թ Ո Կ Ա Ա

Ասիոյ մէջ ունի՝ Կոսա և Տիու քաղաքները՝ Հնդկաստանի մէջ, Մաֆաօ՝ Չինու հարաւային կողմը :

Ափրիկէի մէջ ունի՝ Մասէրա, Իալարի գլխոյ կըզգիք, Անկոլա և Մոզամպիքի ափունքը, Քօնկոյի և Սենէկամպիոյ մէկ փոքր մասը :

Ովկէանիոյ մէջ ունի՝ Թիմօրի արեւմտեան մասը

Տարածութիւն ընդհանուր կալուածոց 1,825,000 քիլոմէթր քառակուսի — Բնակիչ՝ 5,000,000 :

Ս Պ Ա Ն Ի Ա

Ափրիկէի մէջ ունի՝ Քանարեան, Աննոպօն և Ֆէրնանսօ-Փօ կղզիները՝ Սէօդա քաղաքը՝ Մարօքի մէջ :

Ամերիկայի մէջ ունի՝ Քուպա և Փորթօ-Րիփօ կղզիները :

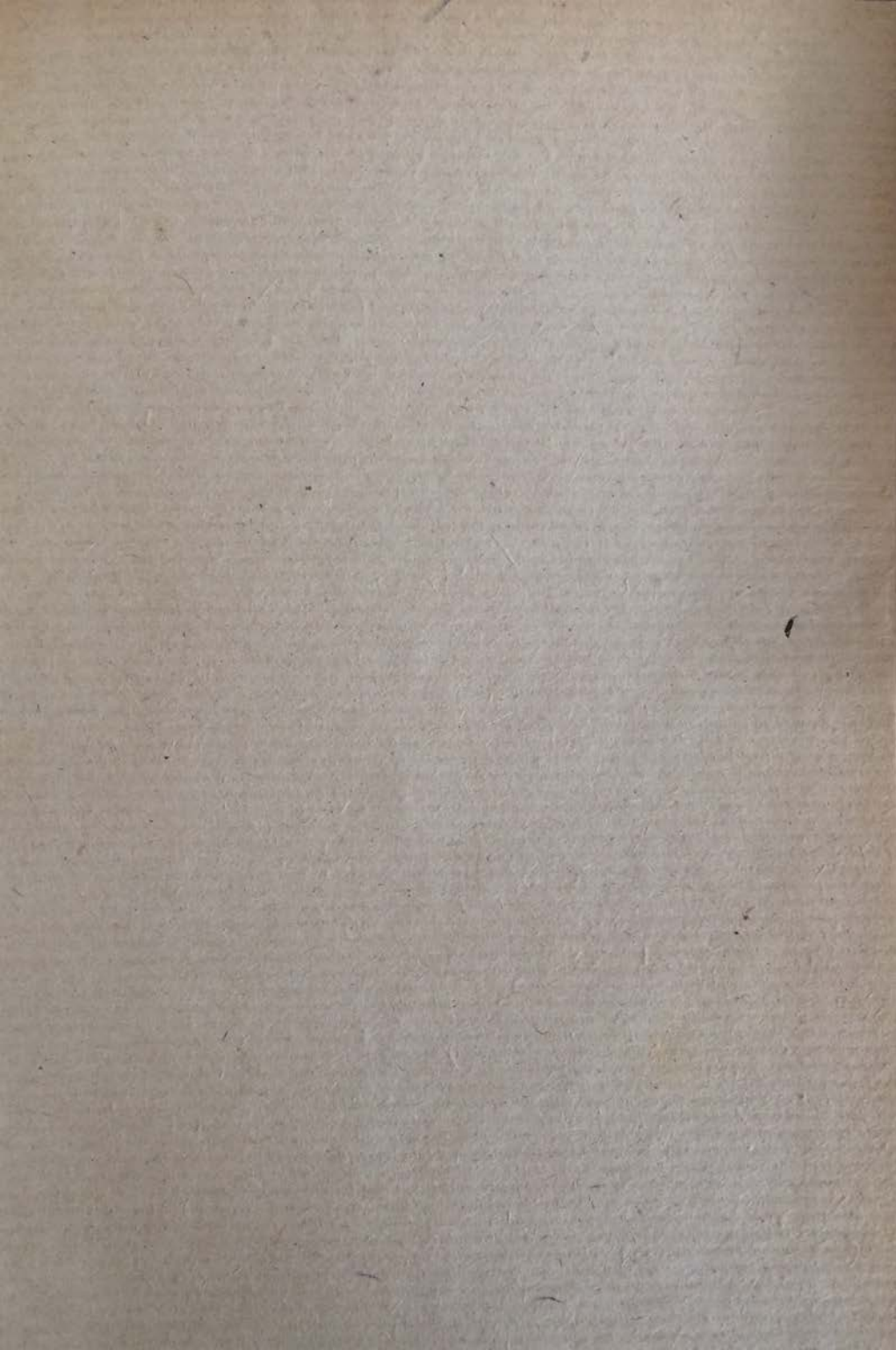
Ովկէանիոյ մէջ ունի՝ Փիլիպեան, Քարօլինեան եւ Մարիանեան կղզիները : Տարածութիւն ընդհ. կալուածոց 10,000,000 քիլմ. քառ. — Բնակիչ 8,000,000

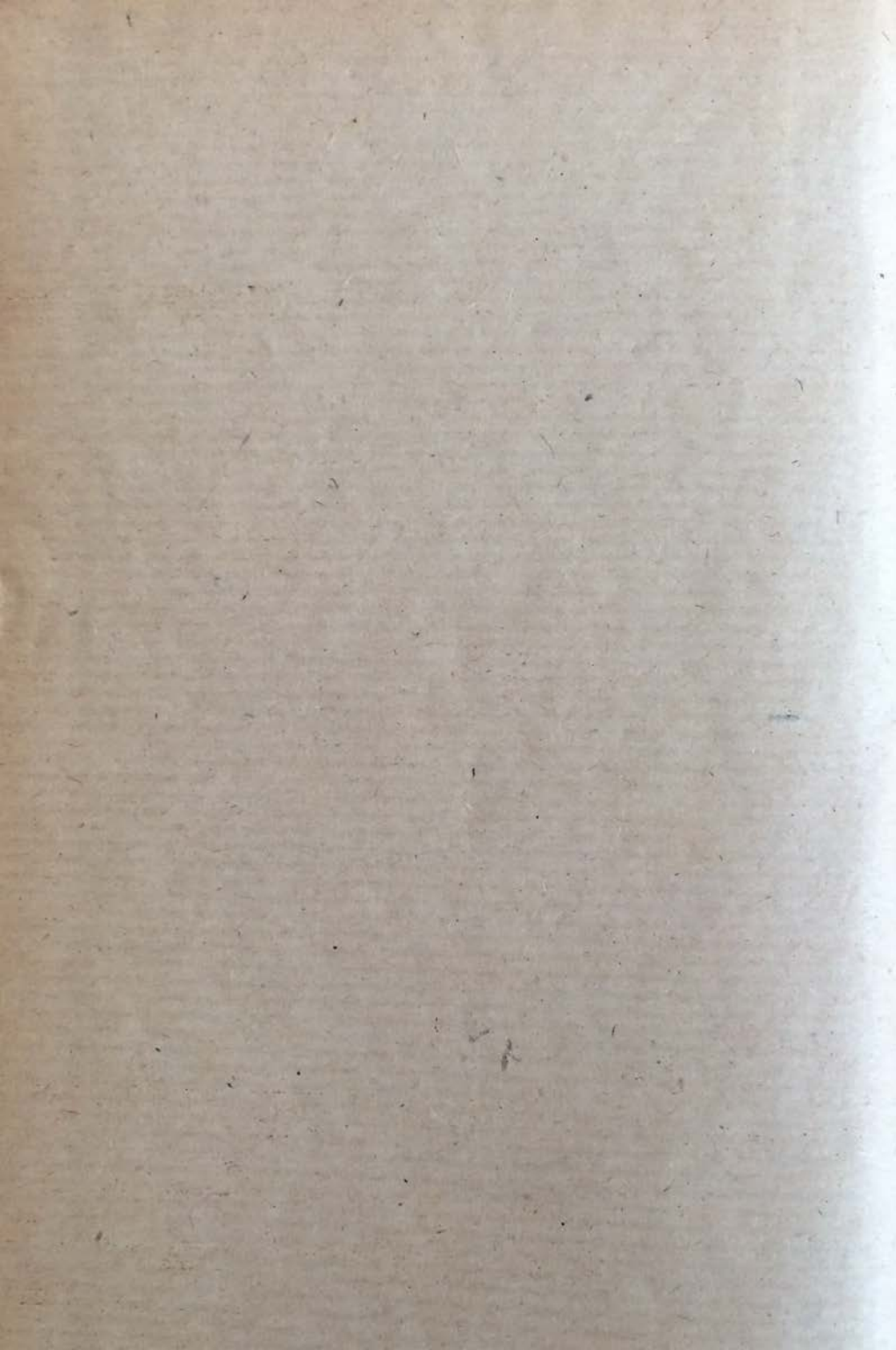
Ռ Ո Ի Ս Ի Ա

Միայն Ասիոյ մէջ՝ բայց գրեթէ ամբողջ երկիրնեւ ունի իբր ստացուածք, ինչպէս Սիպերիա, Կովկաս Թաքարիսանի մեծագոյն մասը և փոքր մաս մ'ալ Աֆղանիսանէն :

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա

Գերմանիա վերջին տարիներս Արևելեան Ափրիկէի և Ովկէանիոյ մէջ մի քանի գազթականութիւններ ունեցաւ որոց տարածութիւնն է իբր 2 միլիոն քիլմ. :

İBB Eyüp Sultan Halk ve Çocuk Kütüphanesi

ERM0930

255.07.02.01.06.00/

